BELARUS Live

Польшча '89 – Беларусь '91
Poland '89 – Belarus '91

НЕРАЎНАЗНАЧНЫЯ ЗМЕНЫ
NON-EQUIVALENT CHANGES

Зборнік артыкулаў

Collection of articles

CENTRUM STOSUNKÓW MIEDZYNARODOWYCH
CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

2009

Polska
www.poland.gov.pl

Польшча '89 – Беларусь '91
Poland '89 – Belarus '91

НЕРАЎНАЗНАЧНЫЯ ЗМЕНЫ
NON-EQUIVALENT CHANGES

Зборнік артыкулаў

Collection of articles

2009

Польшча ’89 – Беларусь ’91: нераўназначныя змены.
Зборнік артыкулаў

Poland ’89 – Belarus ’91: Non-equivalent Changes.
Collection of articles

Гэтае выданне з’явілася ў межах праекту «Польшча напярэдадні прэзідэнцтва ў Еўрапейскім Саюзе – выклікі і шанцы. Навучальны праект для рэгіянальных беларускіх журналістаў», падтрыманага Міністэрствам замежных спраў Рэспублікі Польшча.

This publication has been generously supported by the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland in the framework of the project: „Poland before taking over the rotating presidency of the European Union. Threats and challenges. A training project for regional Belarusian journalists.”

www.poland.gov.pl

Цэнтр міжнародных адносінаў
Koordynator projektu: Wojciech Borodzicz-Smoliński
Рэдакцыя / Edited by : Wojciech Borodzicz-Smoliński, Andrei Klikunou
Пераклад / Translated by: Belarus-Live.eu.

Published by:
Center for International Relations
Цэнтр міжнародных адносінаў
Emilii Plater 25, 00-688 Warsaw, Poland
Tel.: +48 22 646 52 67
Fax: +48 22 646 52 58
E-mail: info@csm.org.pl

ISBN 978-83-88216-97-8

© Цэнтр міжнародных адносінаў, 2009

Шаноўнае спадарства! Дарагія чытачы!

1989 год быў пераломным для Польшчы, таксама як 1991-ы быў пераломным для Беларусі. Тое, што аб'ядноўвае гэтыя два рубяжы, – гэта змены, якія ў іх выніку адбыліся на палітычнай мапе свету. У 1989 г. у Польшчы прайшлі «Круглы стол» і выбары ў Сейм – падзеі, якія адлюстроўвалі грамадскія спадзяванні. Перамены ў Польшчы далі таксама штуршок для разбурэння Берлінскага мура. Значэнне гэтых падзеяў было ў тым, што Польшча (і ўлада, і апазіцыя) прадэманстравала, што магчымыя мірныя перамены, увядзенне прынцыпаў свабоднага рынку, мадэрнізацыя і, урэшце рэшт, тое, чаго так чакала грамадства, – дэмакратычныя выбары і дэмакратычна абраная ўлада.

1991 год для Беларусі – гэта год атрымання незалежнасці і фармальнага распаду Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. З 26 снежня 1991 г. Беларусь (як і іншыя краіны былога СССР, крыху разгубленая ў новай сітуацыі, у якой яна аказалася) пачынае выбудоўваць сваю пазіцыю на міжнароднай арэне як суверэнны суб'ект міжнародных адносінаў.

Гэтыя дзве важныя падзеі ў гісторыі Польшчы і Беларусі схілілі нас да таго, каб у дваццатыя ўгодкі паседжання «Круглага стала» высветліць, як беларусы ўзгадваюць тыя часы. Ці задаволеныя яны пераменамі ва ўласнай краіне? Ці ўсведамляюць яны сабе значэнне падзеяў пералому 1980-х і 90-х для Еўропы і свету?

Каб знайсці адказ на гэтыя пытанні, мы арганізавалі конкурс для журналістаў і ўсіх тых, хто піша артыкулы і рэпартажы для розных інфармацыйных крыніцаў, якія існуюць на Беларусі.

У выніку конкурсу атрымалася сабраць групу, якая была запрошаная ў Польшчу. Падчас яе наведвання былі арганізаваныя сустрэчы з польскімі палітычнымі лідарамі, дэпутатамі Еўрапарламенту, прадстаўнікамі МЗС РП. Журналісты таксама мелі магчымасць правесці дыскусію з дарадцам прэзідэнта РП і наведаць Прэзідэнцкі палац. Для нас было важна паказаць не ідэальны вобраз бесклапотнай Польшчы, нібыта з карцінкі з блакітным небам. Мы імкнуліся паказаць Польшчу і той шлях, які яна прайшла з 1989 года, мы хацелі паказаць сапраўдную Польшчу. Нам, палякам, няма чаго саромецца – нават нашых рэфарматарскіх памылак, – урэшце рэшт, не памыляецца толькі той, хто нічога не робіць.

Мы лічылі, што пасля візіту нашыя беларускія сябры здабудуць веды пра польскі досвед, замежную і эканамічную палітыку. Мы хацелі таксама, каб беларускія журналісты ўзбагацілі свае веды пра Еўразвяз і ініцыятыву «Усходняе партнёрства».

Як арганізатары праграмы, мы імкнуліся выклікаць у яе ўдзельнікаў разважанні на тэму перамен, што адбываюцца ў грамадскім жыцці Польшчы і Беларусі. Мы былі вельмі задаволеныя вынікамі праекту – некалькімі дзесяткамі артыкулаў, на напісанне якіх аўтараў натхнілі веды, атрыманыя падчас сустрэчаў у Варшаве.

У нашым зборніку можна знайсці артыкулы, прысвечаныя палітычнай, грамадскай, адукацыйнай, рэгіянальнай і міжнароднай тэматыцы. Усе тэксты аб'ядноўвае ўвага да зменаў у Польшчы і Беларусі на працягу апошніх 20 год. Аніводнаму з аўтараў кнігі тэма артыкулу не была навязаная. Як арганізатары, мы трымаліся меркавання, што і веды, якія мелі ўдзельнікі праграмы да паездкі, і досвед, здабыты падчас азнаямляльнага візіту, дадуць штуршок нечаканым, цікавым ідэям, якія праілюструюць спосаб мыслення пра падзеі 1989 і 1991 гадоў.

Мы спадзяемся, што змешчаныя ў кнізе артыкулы дазволяць Вам па-новаму пабачыць Беларусь і адкрыць інтарэсы журналістаў і маладых удзельнікаў адкрытых дэбатаў.

Напрыканцы мы хацелі б падзякаваць усім тым, хто непасрэдна альбо апасродкавана спрычыніўся да стварэння гэтага зборніка артыкулаў. Асаблівыя словы падзякі кажам міністру замежных спраў РП і консульскім аддзелам Польшчы у Брэсце, Гродна, Мінску і Маскве. Без іх дапамогі немагчыма было б аператыўна прайсці візавую працэдуру. Дзякуем экспертам МЗС РП, якія пагадзіліся пазнаёміць удзельнікаў з усходнімі задачамі польскай замежнай палітыкі і асабліва ініцыятывай «Усходняе партнёрства». Выказваем удзячнасць кіраўніку Канцэлярыі прэзідэнта РП, які ажыццявіў сустрэчу нашых гасцей у Прэзідэнцкім палацы.

Адрасуем словы падзякі таксама дэпутатам, экспертам і журналістам, якія дзяліліся парадамі і ўласным досведам.

Жадаем прыемнага і цікавага чытання!

Войцех Бародзіч-Смаліньскі,
Цэнтр Міжнародных Адносінаў,
Андрэй Клікуноў,
www.belarus-live.eu

Dear readers! Dear friends!

The year of 1989 was a crucial period of time for Poland, just like the year of 1991 was a turning point for Belarus.

These two borderlines are united with the changes they caused on the political map of the world.

The "Round Table"and the election to the Sejm took place in Poland in 1989. These events reflected the existing public expectations in the country. The changes in Poland gave another impulse to breaking the Berlin Wall. The Polish events were highly important, since both the government and the opposition manifested the possibility of holding peaceful negotiations, introducing the free market economy, and upgrading the fixed assets. Also, they showed the possibility of democratic voting and election of democratic government, the society was waiting for.

The year of 1991 brought independence to Belarus. Also, it was the year of formal collapse of the Soviet Union. Since December 26, 1991, feeling quite bewildered in the new situation, just as all other former Soviet Republics, Belarus started building up its position on the international stage as a sovereign international entity.

These two important events in the history of Poland and Belarus impelled us to learn how the Belarusian people recollect that period of time in the past on the 20th anniversary of the "Round Table" meeting in Poland. Also, it was interesting to learn if the Belarusians are satisfied with the changes in their country and whether they realize the meaning of the events at the turn of 1980-ies and the beginning of 1990-ies for themselves as well as for Europe and the world.

It was decided to announce a journalist contest for the media workers, who contribute articles and reports to different media outlets, exising in Belarus.

The contest winners were invited to Poland. The group of journalists had an opportunity of meeting a number of Polish political leaders, EP deputies as well as official representatitves from the Ministry of Foreign Affairs of Poland.

Moreover, the journalists had a possibility to hold a discussion with a Councillor to the President of Poland and visit the Presidential Palace in Warsaw.

The project organizers didn't intend to show an ideal image of troubleless Poland. The general idea was to show the real Poland and the way it has passed since 1989.

Actually, the Poles have hardly anything to be ashamed of, including certain errors in the implemented reforms, within the considered period. It should be underscored that only those people are never mistaken, who don't do anything at all.

The project initiators believed that the Belarusian journalists would acquire valuable knowledge about the Polish experience in the fields of foreign and economic policy etc. Also, it was anticipated that the Belarusian journalists would

be able to enrich their knowledge about the European Union and the Eastern Partnership initiative due to their participation in the program.

The project organizers intended to give the participants an idea of starting discussions on the issue of changes that take place in the Polish and Belarusian public life.

The project results were encouraging and highly satisfactory. Several dozen articles appeared due to the participants' visit and discussions in Warsaw.

You can find the journalists' articles, dedicated to the political, social, educational, regional, and international problematic in the book. All of them are united with particular attention to the changes in Poland and Belarus that have taken place within the recent 20 years. The authors weren't hinted the topics for their articles. The project organizers believed that the participants' initial expertise as well as the experience, obtained due to their participation in the study-visit, would evoke some unexpected and thought-provoking ideas that could illustrate the public opinion about the crucial events in the years of 1989 and 1991.

The project team hopes that that the collected articles will help you to see Belarus in a new way and stir up open debates with the participation of journalists and young civil activists on the subject-matter.

The project organizers would like to express especial thanks to everyone, who facilitated either directly or indirectly the creation of this collection of articles. In particular, we would like to express deep gratitude to the Minister of Foreign Affairs of Poland and the Consular Sections of Poland in Brest, Hrodna, Miensk, and Moscow. It wouldn't be possible to pass the visa opening procedure so promptly without their help.

The project team would like to express sincere gratefulness to the experts from the Ministry of Foreign Affairs of Poland, who agreed to get the participants aquainted with the Polish Eastern policy objectives as well as with the Eastern Partnership initiative. Also, we would like to express frank acknowledgement to the Head of President of Poland Office, who arranged a meeting with our guests from Belarus at the Presidential Palace.

Also, we would like to give thanks to the deputies, experts, and journalists, who shared their experience and provided valuable advice to the project participants.

Wishing you to enjoy your reading!

Yours sincerely,
Wojciech Borodzicz-Smoliński,
Center for International Relations (Poland),
Andruś Klikunou,
www.belarus-live.eu

Аўтары

Павел Белавус – супрацоўнік турыстычнага агенцтва, вольны журналіст, былы супрацоўнік «Радыё Рацыя», каардынатар сайта www.dzedzich.org, ініцыятар грамадскай кампаніі «Цішоткі вольных беларусаў».

Юры Дракахруст – палітычны каментатар і публіцыст, аналітык «Радыё Свабода». Кандыдат матэматычных навук.

Юрась Каласоўскі – сябар рэспубліканскай рады ГА «Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны», журналіст. У 2004–2006 гг. працаваў у Віцебскім абласным аддзяленні ГА «Фонд імя Льва Сапегі», з 2007 г. – у Магілёўскай гарадской арганізацыі ГА «ТБМ імя Францішка Скарыны» (сайт mahilou.org). Супрацоўнічае з газетай рэспубліканскага ТБМ «Наша слова». Займаецца міжкультурнымі сувязямі, гісторыяй, літаратурай і краязнаўствам.

Аляксандр Класкоўскі – кіраўнік аналітычных праектаў інфармацыйнай кампаніі БелаПАН (belapan.com). Журналіст з 30-гадовым стажам, палітычны аналітык. Сябар рады Беларускай асацыяцыі журналістаў. Выкладае майстар-класы сучаснай журналістыкі ў ЕГУ (Вільня). Вядзе блог на сайце найстарэйшай беларускай газеты «Наша Ніва» (nn.by).

Ліна Новік – студэнтка Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта, журналістка.

Пётр Рудкоўскі – выкладчык логікі і метадалогіі ў ЕГУ ў Вільні, магістар філасофіі і тэалогіі, аўтар кнігі «Паўстанне Беларусі», аўтар артыкулаў у часопісах «ARCHE» і «Наша вера».

Хведар Скрайновіч – аўтар шматлікіх тэкстаў сайта «Народныя навіны Віцебска» www.vitebsk.cc, моладзевага партала www.vitebsk4.me. Цікаўнасці: культурнае і мастацкае жыццё рэгіёна.

Павел Усаў – палітолаг. Палітычны аглядальнік цэнтра «Новая Еўропа», дактарант Польскай акадэміі навук. Сферы інтарэсаў – палітыка і геапалітыка ва ўсходнееўрапейскім рэгіёне.

Франц Чарнышэвіч – публіцыст, сацыёлаг, перакладчык. Выпускнік філасофска-эканамічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта. З 2008 г. – галоўны рэдактар інфармацыйнага сайта www.susvet.info. Сябра Беларускай асацыяцыі журналістаў. У вольны ад працы час – кіраўнік літаратурнага аб'яднання «Вобла» пры выдавецтве «Галіяфы» («Другі фронт мастацтва»).

Раман Якаўлеўскі – журналіст, палітолаг, эксперт у галіне міжнародных справаў, аглядальнік міжнароднага інтэрнэт-парталу «Wider Europe». Аўтар артыкулаў у незалежным часопісе публіцыстаў «Kontrateksty» (www.kontrateksty.pl).

Dennis O'Harlem – незалежны публіцыст. Асноўная тэматыка ягоных артыкулаў – інтэграцыя Беларусі ў сусветную палітычную супольнасць. Заснавальнік і шэф-рэдактар сайта OpenBelarus.org.

Authors

Pavel Belavus – a tourist agency officer, a free-lance correspondent, a former journalist of "Radio Racyja", a coordinator of www.dzedzich.org Web-site, and an initiator of „T-shirts of Free Belarusians" civil campaign.

Yury Drakakhrust – a political commentator, a RFE/RL analyst; Ph.D. in Mathematics.

Yuras Kalasouski – a member of Belarusian Language Society named after Frantsysk Skaryna National Board, a journalist; an officer of Vitsiebsk Regional Branch of "Leo Sapieha Foundation" in 2004 – 2006; an officer of Mahilou City Branch of Belarusian Language Society named after Frantsysk Skaryna and a coordinator of www.mahilou.org Web-site since 2007, a correspondent of "Nasha Slova" newspaper, published by the Belarusian Language Society; deals with the problematic of intercultural relations, history, literature, and local lore.

Aliaksandr Klaskouski – Head of Analytical Projects Department at the BelaPAN News Agency (www.belapan.com); a journalist with 30 years of working experience, a political analyst; a member of Belarusian Association of Journalists Council; provides master-classes in Modern Journalism at the European Humanities University (Vilnius); contributes to a personal column on the Web-site of "Nasha Niva" newspaper (www.nn.by).

Lina Novik – a student of European Humanities University (Vilnius), a journalist.

Peter Rudkouski – a lecturer in Logic and Methodology at the European Humanities University (Vilnius), Master of Philosophy and Theology, the author of articles in "ARCHE" and "Our Faith" magazines.

Khviedar Skrajnovich – an author or numerous articles for "The People's News of Vitsiebsk" Web-site (www.vitebsk.cc) and www.vitebsk4.me Youth Web-portal.

Paviel Usau – a political scientist, a political observer of "Novaya Europa" Centre, working for Doctor's degree at the Academy of Sciences of Poland; deals with Politics and Geo-politics in the Eastern European region.

Frants Charnyshevich – a columnist, a sociologist, and a translator; graduated from the Philosophy and Economy Department at the Belarusian State University. The Editor-in-chief of www.susvet.info News Web-site since 2008. A member of Belarusian Association of Journalists. The Head of "Vobla" Literary Men's Group at the "Goliaths" Publishing House ("The Second Front of Art").

Raman Yakauleuski – a journalist, a political scientist, an expert in the field of International Relations, an observer of "Wider Europe" International Web-portal; an author of publications in the "Kontrateksty" Publicists' Magazine (www.kontrateksty.pl).

Dennis O'Harlem – an independent publicist; deals with the issue of integration of Belarus into the global political community. The OpenBelarus.org Web-site founder and Editor-in-chief.

Павел Белавус

Варшава – Мінск: непараўнальныя параўнанні

Два сталічныя гарады – Варшаву і Мінск – раздзяляюць толькі 500 кіламетраў, між тым яны разлучаюць Польшчу і Беларусь нават не ў геаграфічных, а хутчэй у геапалітычных аспектах. Паміж краінамі па Заходняму Бугу, па лясах ды лугавых палетках пралягла мяжа Захаду і Усходу, ЕС і зусім не ЕС, дэмакратыі і яшчэ не дэмакратыі, Еўропы і чагосьці падобнага на Еўропу ды, урэшце, вузкай і шырокай чыгуначнай каляіны, якая прымушае дзве начныя гадзіны насельніцтва цягніка «Мінск-Варшава» нервова чакаць дазволу завітаць у той край, дзе, здаецца, нас чакаюць, толькі беражліва не ўсіх туды выпускаюць.

Прынамсі ў мяне, дзякуючы навучальнаму візіту пад назвай «Польшча 89' – Беларусь 91': непараўнальныя змены», арганізаванаму Цэнтрам міжнародных стасункаў, пасля тыднёвага наведвання Варшавы ды шматлікіх сустрэчаў з прадстаўнікамі незалежнай грамадскасці і афіцыйных дзяржаўных установ, склалася ўражанне, што беларусаў у складзе «адзінай Еўропы» чакаюць. Толькі чакаюць не як чыста вылізаную на вуліцах і ў дварах «квітнеючую» краіну, а як краіну, чыстую ад знявагі і паклёпу, забаронаў і дзікай хлусні, дубінак і грамадскіх страхаў.

Сталічны горад цяжка назваць адлюстраваннем усёй краіны, але ж гэтыя адміністрацыйна прывілеяваныя гарады нясуць на сабе ўвесь цяжар адказнасці за ўспрыманне краіны яе гасцямі.

Для Мінска найлепшым кампліментам ужо стандартна з'яўляецца: «Які ў вас чысты горад!», а вось беларус Саша Рыбак, пасля вяртання ў Беларусь сусветнай зоркай, назваў Мінск наогул самым чыстым горадам Еўропы. Яму лепш бачна, бо ён жа пра Еўропу, гледзячы са Скандынаўскага паўвострава, ведае значна больш, чым сціплыя местачковыя беларусы. А вось галоўную адметнасць Варшавы цяжка вызначыць: можа, гэта чыгунка, што размяшчаецца пад зямлёю і зусім раптоўна выходзіць на паверхню ўжо на ўскрайку горада, а можа, і сучасныя хмарачосы, якія суседнічаюць са сталінскім гігантам – Палацам культуры і навукі, альбо «старувка», што была пасля вайны адноўлена ў першапачатковым выглядзе. А зараз, павольна гуляючы, не можаш і ўявіць, што будынкі гэтай часткі горада пасля ўзнаўлення адзначылі нядаўна толькі паўгоддзе.

Мінск роўненька па коле двухслаёвым нашыйнікам акружылі кальцавыя дарогі, робячы на мапе сярод шматпалосных вуліцаў незаўважнымі тонкія абрысы каналізаванай Свіслачы. Між тым Варшава здаецца неабсяжнай, яе памеры ў рэальным атачэнні, нават не ўзіраючыся на мапу, здаюцца невымяральнымі. Да таго ж рака Вісла падзяляе горад на дзве вялікія часткі,

і, знаходзячыся на левым баку ад ракі, бачыш, што правая частка горада – гэта зусім іншы далёкі свет. Часткі горада зусім выпадкова злучаныя паміж сабою сямю варшаўскімі мастамі.

Асабіста для мяне Польшча – гэта краіна гандлю. Першы раз завітаўшы ў гэтую краіну, вельмі здзіўляўся вялізнай колькасці рэкламных шыльдаў пераважна жоўтага колеру з чорнымі надпісамі, якія мільгацелі як у гарадах, так і каля дарог паміж гарадамі. Нават значная частка беларусаў, якія жывуць у памежных гарадах і мястэчках, да ўваходжання Польшчы ў Еўрапейскі саюз тым і зараблялі, што вазілі на продаж цыгарэты, гарэлку, салярку, а прывозілі танныя мясныя вырабы і адзенне. У сучасных умовах варшаўскі дух гандлю, можа, стаў больш цывілізаваным і ўпарадкаваным, але застаўся сваім адметным – з кебабамі, адзідасамі, танным абуткам і стрэлкамі ў кірунку сучасных гіпермаркетаў.

Для беларусаў, якія прыязджаюць у Варшаву, абавязковым пунктам праграмы заўсёды значыцца наведванне гандлёвага цэнтра. Аб'ектыўна, на сённяшні дзень, выбар абутку і адзення ў польскай сталіцы больш разнастайны, чым у Мінску. Кожны беларус заўсёды будзе задаволена казаць, што «тут усё танней, чым у Беларусі». Гэта так толькі таму, што ў Мінску няма добра распрацаванай сістэмы зніжак і акцый з распродажамі. Таму і шукаюць беларусы, бегаючы па варшаўскіх буціках, запаветнае слова «Sale», дзе шматлікія рэчы атрымліваюцца сапраўды таннейшымі, чым у падобных крамах у беларускай сталіцы. Датычыцца гэта і харчавання, але тут дзейнічае ўжо псіхалагічны эфект адчування ўсяго таннага, бо калі гэта 10 злотых, а ў нас дзесяць тысяч рублёў, то адразу ўсе кошты робяцца малымі і лёгка ўспрымальнымі. Такім чынам адчуванне значнасці купюры ў 10 ці 20 злотых губляецца.

Шматлікія палякі, якія бывалі ў Мінску, наадварот, адзначаюць, што кошты ў мінскіх барах і рэстаранах значна меншыя, чым у варшаўскіх, таму параўнанне коштавых паказчыкаў – гэта даволі марная і суб'ектыўная справа.

У Мінску і Варшаве прыблізна жыве па 2 млн. чалавек, што складае 20 % ад агульнай колькасці насельніцтва Беларусі і каля 5 % у Польшчы. Менавіта гэта і хочацца зазначыць, бо ў Польшчы няма вялікай плыні, якая імкнецца пераехаць жыць менавіта ў Варшаву. Ёсць не горшыя за сталіцу вялікія гарады: Кракаў, Познань, Гданьск. У Беларусі ж адрозненні паміж сталіцай і абласнымі гарадамі значныя. Лепшыя ВНУ краіны, самыя высокія заробкі, перспектыўныя працоўныя пасады, вялікая разнастайнасць месцаў адпачынку – усё гэта сканцэнтравана ў Мінску.

Мінск мае шмат адрозненняў ад Варшавы, тым часам як Варшава значна адрозніваецца ад Берліна, Прагі ці Парыжа, але не трэба забывацца, асабліва беларусам, што аб'ядноўвае гэтыя цудоўныя гарады адна галоўная акалічнасць: усе разам яны складаюць твар адзінага кантынента – Еўропы.

Pavel Belavus

Warsaw – Minsk: Incomparable Comparisons

Warsaw and Minsk, two capital cities, are separated by 500 kilometers only, but this distance separates Poland and Belarus not so much in geographic as in geopolitical aspects. Between the countries, along the Western Bug, through forests and grassland, there is a frontier between the West and the East, the European Union and something which is not the European Union at all, the democracy and the not-yet-a-democracy, Europe and something that resembles Europe, and finally between wide-gauge and narrow-gauge railroads which makes the population of „Minsk – Warsaw" train to wait nervously for two night hours for the permission to visit the land where we are expected, apparently, but not everyone is allowed to leave there.

Owing to the educational visit „Poland 89 – Belarus 91 – incomparable changes" organized by the Center for International Relations, after a week-long visit to Warsaw and numerous meetings with representatives of civil society and official agencies, at least I got the impression that Belarusians are expected within the „unified Europe". Only we are expected not as a „blooming" country where streets and courtyards are lick-clean but as a country clean from insult and slander, interdictions and wild lies, truncheons and public fears.

The capital city could hardly be called a reflection of the whole country; however these administratively privileged cities bear the burden of responsibility for the perception of the country by its guests.

It is customary now to hear the best compliment for Minsk: „What a clean city you have!", and the Belarusian Sasha Rybak, after coming back to Belarus as a global star, went to call Minsk the cleanest city in Europe. He is better placed to know, because looking from his Scandinavian Peninsula, he knows much more about Europe than modest small-town Belarusians. But the most distinctive feature of Warsaw is difficult to determine: it may be the railways which are located under the ground and surface all of a sudden at the city outskirts, or contemporary skyscrapers which neighbor the Stalin giant – the Palace of Culture and Science, or the „starówka" which was restored after the war in its original appearance. And now, taking a slow walk, you cannot even imagine that the buildings of this part of the city recently celebrated their fifty years only after the reconstruction. Warsaw's dwellers, and especially their male part, are very proud of the city arms which represent a topless mermaid. Furthermore, I noticed that manufacturers of numerous tourist souvenirs increased the size of the mermaid's breasts comparing with the classic size that she has on the famous monument on the market square in the Old Town.

Minsk is surrounded by the smooth circle of the belt highway in the form of a double-layer dog-collar which makes the fine lines of the canalized river of Svislach unperceivable on the map among its multilane streets. Meanwhile, Warsaw appears vast; its dimensions in the real environment, even without looking at the map, seem to be immeasurable. Also, the river of Vistula divides the city into two big parts, and when you are on the left bank of the river, the right part of the city looks like a totally different faraway world, and these two worlds are connected between themselves totally accidentally by seven Warsaw bridges.

Personally to me Poland is a country of trade. When I visited this country for the first time, I was very surprised by a great number of commercial signs, mostly of the yellow color with black inscriptions, which flitted in towns as well as along the roads between towns. Even an important part of Belarusians who live in near-border towns, before Poland's accession to the European Union gained their living by carrying in cigarettes, vodka, diesel fuel for sale, and brining back inexpensive meat products and clothes. In today's conditions the Warsaw trade spirit remains; it probably became more civilized and orderly, but still distinct with kabobs, Addidas, cheap shoes and arrows in the direction of modern hypermarkets.

A visit to a shopping center is an indispensable item on the agenda of Belarusians who come to Warsaw. Objectively, today the choice of shoes and clothes in the Polish capital is more varied than in Minsk. Every Belarusian will always say with satisfaction than „here everything is cheaper than in Belarus". It is only because there is no well-designed system of rebates and sale promotions in Minsk. This is why Belarusians, running through Warsaw boutiques, are looking for the precious word of „Sale", where numerous things turn out indeed to be cheaper than in similar stores of the Belarusian capital. It also concerns the food products, but here the psychological effect of perception of everything cheap applies, because when it is ten zloty there, and ten thousand rubles in our country, all prices instantly become small and easily perceptible. In this way, the perception of importance of ten-zloty or twenty-zloty bill is lost.

Numerous Poles who visited Minsk remark on the contrary that prices in bars and restaurants of the capital are much lower than in those in Warsaw, and this is why comparing of price indicators is rather a useless and subjective matter.

About two million people live in Minsk and Warsaw which makes twenty per cent of the total population of Belarus and about five per cent in Poland. This is what I would like to point out because in Poland there is no big flow which would want to move namely to Warsaw. There are big cities which are as good as the capital city: Krakow, Poznan, and Gdansk. In Belarus differences between the capital city and regional cities are important. The best universities of the country, the highest salaries, the promising jobs, and the great diversity of leisure areas, all this is concentrated in Minsk.

Minsk has a lot of differences from Warsaw, just as Warsaw differs a lot from Berlin, Prague or Paris, but one should not forget, especially Belarusians, that these wonderful cities are united by one main circumstance – together they form the face of the united continent of „Europe".

Павел Белавус

Вялікі футбол ля беларускай мяжы

Што такое футбол? Дзіўнае пытанне, і, як ні дзіўна, заўзятары і аматары гэтай гульні ў розных краінах адкажуць на яго зусім па-рознаму. Для беларусаў апошнім часам слова «футбол» збольшага ўжываецца разам са словам "БАТЭ" ды надзеямі, што нашая родная зборная вось-вось пераможа спачатку ўкраінцаў, пасля харватаў і трапіць хоць на які-небудзь чэмпіянат. Але пакуль гэта толькі мары…

У нашых бліжэйшых краінах-суседках футбол звязваюць зусім з іншымі надзеямі. На свае зборныя там наракаюць не менш, чым у нас, але футбол любяць па-сапраўднаму – з эмоцыямі, півам і адчуваннем свята з кожнай значнай для краіны гульнёй. Вось так, аб'яднаўшыся дзеля адной справы, Украіна і Польшча дамагліся, каб, размаўляючы пра футбол бліжэйшыя некалькі гадоў, гаварылі перш за ўсё пра Еўра-2012, які пройдзе менавіта ў гэтых краінах разам. Такім чынам зборныя Польшчы і Украіны атрымалі магчымасць без адбораў і кваліфікацый трапіць на еўрапейскі чэмпіянат.

Тым часам напрыканцы верасня дзякуючы Цэнтру міжнародных стасункаў, які знаходзіцца ў Варшаве, давялося завітаць у польскі цэнтр будучага футбольнага свята. Паралельна ў Польшчы і Украіне з ліпеня пачалі працаваць створаныя непасрэдна УЕФА два аб'яднанні, якія маюць назву «EURO 2012». Туды мяне, разам з групай беларускіх журналістаў, запрасіў прэс-сакратар польскага аб'яднання Юліюш Глускі.

Як распавёў спадар Глускі, галоўная мэта створаных арганізацый – правесці добры чэмпіянат. Адмыслова створаная польская урадавая арганізацыя «PL 2012» займаецца тым, каб былі добрыя дарогі, вакзалы, аэрапорты, гатэлі, а «EURO 2012» павінна зрабіць усё, каб былі матчы, каб быў сапраўды добры «футбольны спектакль».

У еўрапейскіх СМІ час ад часу з'яўляюцца розныя навіны, прысвечаныя будучаму чэмпіянату. Адно з галоўных пытанняў: ці паспее Украіна годна падрыхтавацца да спаборніцтваў і ці давядзецца абавязкі Украіны браць на сябе Германіі. Юліюш Глускі цвёрда запэўніў: «Немагчыма, каб чэмпіянат прайшоў у Польшчы і Германіі, ці толькі ў Польшчы, ці толькі ў Германіі. Без Украіны Еўра-2012 не будзе, бо гэта першапачаткова праект дзвюх нашых дзяржаў, нават украінцы першымі прапанавалі гэтую ідэю».

Распавёў прэс-сакратар і яшчэ некалькі цікавых фактаў. На Украіне большая праблема з інфраструктурай, чым са стадыёнамі. Там для сваіх клубаў добрыя футбольныя арэны ўжо пабудавалі ці будуюць мясцовыя алігархі, таму запланаванае ўзвядзенне стадыёнаў, па словах спадара Глу-

скага, Украіна выканае на 100 %. Ужо зараз рашэнне наконт правядзення матчаў у Кіеве прынятае канчаткова, а вось Харкаву, Данецку і Львову да канца кастрычніка УЕФА дало шанец даказаць, што яны гатовыя ўсё рабіць хутчэй.

У Польшчы на дадзены момант не вырашаныя пытанні больш з дарогамі, чым са стадыёнамі, бо добрыя трасы і іх будова знаходзяцца ў руках прыватнікаў, а стадыёны дапамагае будаваць дзяржава. У Варшаве стадыён плануецца здаць у першай палове 2011 года, яго будуюць на правым баку Віслы на месцы былога «Стадыёна Дзесяцігоддзя», дзе знаходзіўся раней знакаміты вялікі варшаўскі рынак. У Познані мадэрнізуюць гарадскі стадыён, а ва Ўроцлаве і Гданьску пабудуюць новыя.

Не меншае значэнне ў правядзенні Еўра-2012 мае і размяшчэнне так званай «сям'і УЕФА», якая складаецца з кіраўніцтва і службоўцаў федэрацыі, камандаў і іх персанала – усё гэта VIP-госці чэмпіянату, якіх паводле патрабаванняў УЕФА абавязкова трэба размясціць у пяцізоркавых гатэлях. Для каманд ёсць яшчэ некалькі ўмоў: месца трэніровак і гатэль павінны знаходзіцца на адлегласці 20 хвілін пераезду на аўтобусе, а ад аэрапорта і стадыёна да базы пражывання каманда павінна дабірацца не больш за гадзіну.

Польская і украінская арганізацыі «EURO 2012» – гэта часовыя аб'яднанні. Як прызнаўся Юліюш Глускі, у верасні 2012 года гэтая структура спыніць сваё існаванне, а ўсе супрацоўнікі, у тым ліку і ён, стануць беспрацоўнымі. Зараз у польскім офісе арганізацыі працуе каля 20 чалавек, але плануецца, што ў хуткім часе на працу прымуць яшчэ да 200 чалавек і тады ўжо пачнецца сапраўдная падрыхтоўка да чэмпіянату па футболе, які ўпершыню пройдзе ля самых межаў Беларусі.

Ці лёгка змогуць патрапіць на чэмпіянат беларусы? Пакуль гэтае пытанне яшчэ не вырашалася, шмат што залежыць і ад нашай зборнай.

А зараз беларусам засталося толькі чакаць 7 лютага, калі ў варшаўскім Палацы культуры і навукі адбудзецца лёсаванне групавога адборачнага турніру на чэмпіянат Еўра-2012.

Pavel Belavus

Big-Time Soccer near the Belarusian Border

What is soccer? It is a strange question, and funny enough, funs and lovers of this game in different countries will have different answers to it. For Belarusians lately the word "soccer" is used mostly alongside with the word BATE and hopes that our national team is about to win the Ukrainians first and the Croats later and get into at least some championship, but these are still dreams.

In our neighboring countries soccer is associated with totally different dreams. They reproach their own national teams no less than we do, but they love soccer for real, with emotions, beer and feeling of feast with every game which is important for the country. This is how Ukraine and Poland which got united for the joint cause achieved that when people talk about soccer in the next several years, they talk in the first place about Euro-2012 which will be held namely in these two countries together. In such a way, the national teams of Poland and Ukraine got the possibility to get into the European championship without qualifications.

Meanwhile, in late September I had a chance to visit the Polish heart of the future soccer feast courtesy of the Center for International Relations based in Warsaw. Concurrently in Poland and Ukraine two associations called "EURO 2012" and established directly by UEFA started to work from July. I was invited there together with a group of Belarusian journalists by press secretary of the Polish association Juliusz Głuski.

As Mr. Głuski told us, the main objective of these associations is to hold a good championship. The expressely established Polish government organization "PL 2012" concerns itself with ensuring good roads, stations, airports, and hotels, and "EURO 2012" must do everything in order to ensure games and a truly good "soccer show".

European mass media publish from time to time different news stories about the future championship. One of the main issues: will Ukraine succeed in getting ready for competitions on time and properly, or will Germany have to undertake Ukraine's responsibilities? Juliusz Głuski reassured firmly: "It is impossible that the championship takes place in Poland and Germany, or only in Poland, or only in Germany. There will not be a Euro-2012 without Ukraine, because initially it was the project of our two countries, and even the Ukrainians were the first to come up with this idea".

The press secretary gave us some interesting facts. In Ukraine problems are greater with infrastructure, and not stadiums. Local oligarchs have already built or are building good soccer arenas for their clubs, so, according to Mr. Głuski, Ukraine will implement for one hundred per cent its plans for construction of

stadiums. The final decision about holding games in Kyiv was taken already, and Kharkiv, Donetsk, and Lviv were given time by UEFA till the end of October to prove that they are ready to do everything faster.

In Poland for the time being the issue of good roads has been resolved less that the issue of stadiums, because good roads and their construction are in private hands, and stadiums are being built with assistance from the State. In Warsaw plans are to put the stadium in commission in the first part of 2011; it is being built on the right bank of Vistula on the site of the former Stadium of the Tenth Anniversary, where the renowned big Warsaw market was also situated earlier. In Poznan the city stadium is being modernized, and in Wroclaw and Gdansk new stadiums will be built.

No less importance for holding EURO has also the accommodation of the so-called "UEFA family" which is made of top managers and officials of the Federation, teams and their personnel – all of them are VIP-guests of the championship and according to UEFA's demand they must be accommodated in five-star hotels. There are also several conditions for teams: the training site and the hotel must be within twenty-minute traveling distance by bus, and the team should get from the place of accommodation to the airport and the stadium in less than one hour.

The Polish and Ukrainian associations "EURO 2012" are temporary associations. As Juliusz Głuski admitted, in September 2012 this structure will cease its existence and all its employees including him will become unemployed. But now about twenty people work in the Polish office of the association, and it is envisaged that soon the skyscraper's floor that they occupy all by themselves will employ up to two hundred people and then they will begin true preparations for the soccer championship which for the first time will take place near the very borders of Belarus.

Will it be easy for Belarusians to get to the championship? This issue has not yet been resolved; much depends on our national team.

And now Belarusians have only to wait till February 7 when in the Warsaw Place of Culture and Science the drawing procedure of the group qualifications to Euro-2012 will be held.

Юры Дракахруст

Беларусь-Польшча: ці перакрыжоўваюцца паралельныя?

Хаця Польшча і Беларусь атрымалі незалежнасьць (Беларусь нават і фармальную) і пазбавіліся камунізму гістарычна амаль адначасна, паміж працэсамі ў дзьвюх краінах ляжала бездань. Гэтая бездань вызначыла і далейшыя траекторыі разьвіцьця Беларусі і Польшчы.

У польскую антыкамуністычную рэвалюцыю 1980–1989 гг. была ў той ці іншай ступені заангажаваная значная колькасьць насельніцтва, у «Салідарнасьці» ў яе лепшыя часы ўдзельнічала добрая чвэрць дарослага насельніцтва Польшчы. Польскі працэс быў вынікам самаразьвіцьця польскага грамадзтва, у пэўным сэнсе Польшча была ўзорам і рухавіком распаду ўсясьветнай камуністычнай сыстэмы.

У адрозьненьне ад Польшчы рэвалюцыйныя працэсы ў Беларусі былі ў большай ступені наведзенымі, індукаванымі тымі працэсамі, тым крызысам, што адбываўся ў СССР – краіне, часткай якой Беларусь была.

Безумоўна, беларуская апазыцыя, найперш Беларускі Народны Фронт, адыгралі значную ролю ў атрыманьні незалежнасьці і падзеньні камуністычнай сыстэмы ў Беларусі, але падаецца, што гэтая роля тычылася больш формаў працэсаў, а ня іх сутнасьці. Калі б камунізм не абрынуўся ва ўсім Савецкім Саюзе, і ў першую чаргу ў Расеі, калі б ня моцны рух да незалежнасьці ў балтыйскіх і каўкаскіх рэспубліках СССР і ва Ўкраіне, наўрад ці Беларусь уласнымі сіламі атрымала б незалежнасьць і пазбавілася панаваньня камуністычнай партыі.

На карысьць такога погляду можна прывесьці некалькі аргумэнтаў. Незалежнасьць і крах камунізму адбыліся ў рэшце рэшт ва ўсім СССР – ад Эстоніі да Туркмэніі, дзе ніякай апазыцыі не было наагул. У беларускую рэвалюцыю 1989–1991 гг. (калі яе можна так назваць) было заангажавана значна менш людзей, чым у адпаведных падзеях у Польшчы, балтыйскіх краінах і ва Ўкраіне. Нарэшце, ступень удзелу нацыі ва ўласным вызваленьні абумоўлівае і далейшую ходу падзеяў. А прыход да ўлады ў 1994 годзе Аляксандра Лукашэнкі, небясьпечныя інтэграцыйныя гульні з Расеяй (якія, дарэчы, пачаліся яшчэ да яго прыходу), паўставаньне квазісавецкай, аўтарытарнай сыстэмы пацьвяржаюць тэзу, што незалежнасьць і крах камунізму зваліліся на беларусаў, як сьнег на галаву.

Варта адзначыць, што польская антыкамуністычная рэвалюцыя мела асаблівасьці, якія не былі паўтораныя ні ў адной іншай краіне Цэнтральнай Эўропы і былога СССР, – гэта значная доля рабочых у антыкамуністычным

руху. Гэта, дарэчы, выклікала ў Беларусі дадатковыя сымпатыі да польскай рэвалюцыі па-за межамі кола інтэлігенцыі. Рабочыя хваляваньні ў Менску і іншых беларускіх гарадах у красавіку 1991 году абазначылі магчымасьць падобнага на польскі шляху рэвалюцыі, але гэтыя падзеі, хаця і аказалі пэўны ўплыў на рэвалюцыйны працэс у СССР у цэлым, у Беларусі сталіся толькі асобным эпізодам, які ня меў палітычнага працягу.

Нягледзячы на правал у аўтарытарную «яміну» (правал, магчыма, і непазьбежны), варта адзначыць і станоўчыя зьявы, якія адбыліся ў Беларусі за гады незалежнасьці і ў гады кіраваньня Лукашэнкі. Гэта найперш станаўленьне інстытутаў незалежнай дзяржавы. Можна спрачацца наконт іх эфэктыўнасьці, але варта прыгадаць сытуацыю 1991 году, калі існавалі сурьёзныя сумневы ў тым, ці здольныя беларусы стварыць іх наагул. Праўда, і дагэтуль беларуская эканоміка застаецца вельмі залежнай ад расейскай, але тое, што амаль палова беларускага экспарту пераарыентавалася на Захад, сьведчыць, што і ў гэтай галіне фармаваньне інстытутаў незалежнай дзяржавы адбылося ці пакрысе адбываецца.

Куды больш складаным шляхам адбываецца фармаваньне нацыянальнай і дзяржаўнай ідэнтычнасьці. У Беларусі клясычная культурна-этнічная мадэль нацыі застаецца здабыткам параўнальна нешматлікага кола. Нацыянальная ідэнтычнасьць пераважнай большасьці фармуецца праз досьвед квазідзяржаўнасьці Беларускай ССР, парадаксальным чынам нават праз дыстанцыяваньне ад капіталістычнай і алігархічнай Расеі, у адрозьненьне ад якой Беларусь захавала вернасьць свайму з Расеяй агульнаму сацыялістычнаму мінуламу.

Гэты падмурак выглядае досыць хісткім, асабліва на польскі погляд, дзе нацыянальная ідэнтычнасьць сфармаваная зусім іншым шляхам. Аднак пакуль гэты падмурак аказваецца дастаткова трывалым, каб беларускае грамадзтва супрацьстаяла тым выклікам, якія кідаюць яму няпростыя стасункі з Расеяй.

На мой погляд, варта зьвярнуць увагу таксама на цікавае падабенства Беларусі і Польшчы. Толькі гэтыя дзьве краіны мелі ў посткамуністычны пэрыяд «хлопскіх цароў» – Леха Валенсу і Аляксандра Лукашэнку, лідэраў, якія не былі выхадцамі ні з інтэлігенцыі, ні з камуністычнай намэнклятуры, прадстаўнікоў ніжэйшых слаёў грамадзтва.

Польшча як адна з самых вялікіх краінаў рэгіёну, краіна з моцнай і прывабнай культурай, дастаткова эканамічна разьвітая, зьнітаваная з суседзямі шчыльнымі гістарычнымі сувязямі, натуральным чынам імкнецца да лідэрства ў рэгіёне, да ролі адваката і апекуна сваіх постсавецкіх суседзяў. Да таго ж беларусы станоўча ацэньваюць эканамічныя дасягненьні Польшчы, у тым ліку і ў параўнаньні з Беларусьсю, пра што сьведчаць, напрыклад, да-

дзеныя апытаньняў Незалежнага інстытуту сацыяльна-эканамічных і палітычных дасьледаваньняў.

Табліца 1. Дынаміка адказаў на пытаньне «Як, на Ваш погляд, жывуць людзі ў суседніх краінах?», %

Варыянт адказу	Лепш, чым у Беларусі				Гэтак жа, як у Беларусі				Горш, чым у Беларусі			
	03'05	04'06	08'06	06'09	03'05	04'06	08'06	06'09	03'05	04'06	08'06	06'09
У Польшчы	63.1	50.8	46.2	59.7	15.2	26.0	22.5	21.1	2.9	11.4	14.9	6.3
У Латвіі	47.6	39.7	34.1	38.7	19.1	26.3	23.3	25.5	6.4	18.0	21.9	16.8
У Летуве	45.7	36.8	33.1	39.5	20.8	27.3	25.0	26.6	6.2	20.0	21.9	14.7
У Расеі	28.9	24.6	21.2	39.6	40.4	40.7	44.6	38.2	15.9	28.1	23.6	15.0
Ва Ўкраіне	11.2	10.9	8.4	16.5	30.9	26.0	29.3	25.8	41.6	56.1	50.6	50.4

Як бачым, Польшча зьяўляецца лідэрам параўнальных станоўчых ацэнак. Да таго ж варта дадаць, што палякі – народ, вельмі блізкі беларусам этнічна і культурна, яны саступаюць адно расейцам і знаходзяцца прыкладна на адным узроўні з украінцамі (гл. http://www.iiseps.org/4–06–5.html).

Але так выглядае, што магчымасьці польскага ўплыву на Беларусь маюць натуральныя абмежаваньні, якія, магчыма, не заўсёды ў Польшчы ўсьведамляюцца. Адна з прычынаў палягае ў тым, што, нягледзячы на блізкасьць, беларусы і палякі – тыпалягічна вельмі адрозныя нацыі. Паводле беларускага дасьледчыка Юрыя Шаўцова, беларускае нацыянальнае не маніфэстуецца, а праяўляецца. Польскае ж нацыянальнае выразна акрэсьленае і часам нават дэманстратыўна заманіфэставанае.

Два народы адрозьніваюцца таксама ў стаўленьні да Расеі. Кажучы зусім проста, для палякаў Расея, расейцы – цывілізацыйна чужыя, для беларусаў – свае. Апошняе не выключае канфліктаў, але іх характар – не межцывілізацыйны. Гэта абумоўлівае і іншую, адрозную ад польскай, нацыянальную геапалітычную карціну сьвету. Нават для праэўрапейскі арыентаванай часткі беларускага насельніцтва Польшча – ня ўзор і не настаўнік у эўрапейскасьці.

Табліца 2. Разьмеркаваньне адказаў на пытаньне «Калі б Беларусь стала сябрам ЭЗ, на якія групы краінаў ёй варта было б арыентавацца?», % (травень 2006 г.)

Варыянт адказу	%
На «старых» кантынэнтальных сябраў ЭЗ – Нямеччыну, Францыю, Гішпанію і інш.	41.4
На новых сябраў ЭЗ – Польшчу, Летуву, Чэхію, Вугоршчыну, Славакію і інш.	12.9
На Вялікую Брытанію	5.1

Дзіўным чынам беларусам больш утульна з культурна далёкімі немцамі, чым з культурна блізкімі палякамі. Можна выказаць небеспадстаўную гіпотэзу, што нават у пэрспэктыве, пры зьмене палітычнай сытуацыі ў Беларусі і выразным эўрапейскім выбары, Беларусь стане не яшчэ адной краінай «новай» Эўропы, а фарпостам на ўсходзе кантынэнту «старой» Эўропы.

Усе сказанае тычыцца настрояў і інтэнцыяў беларускага грамадзтва ў цэлым, гэтаму зусім не супярэчыць наяўнасьць у беларускім грамадзтве

групаў, выразна арыентаваных на Польшчу, якія натхняюцца менавіта польскім досьведам. Але гэтыя групы занадта малыя, яны маюць досыць абмежаваныя магчымасьці пашырэньня свайго ўплыву, і ня толькі з прычыны рэпрэсіўнага характару беларускай дзяржавы, але і з адрознасьці іх культурнага коду ад коду большасьці.

Выглядае, што Польшча магла б пашырыць свой уплыў у Беларусі не як яе эўрапейскі адвакат, а як бацькаўшчына «Салідарнасьці» зь яе ідэалам роўнасьці і справядлівасьці.

Yury Drakakhrust

Belarus-Poland: Will the Parallels Intersect?

Althouth Poland and Belarus obtained independence and got rid of Communism historically almost at the same time, an entire abyss could be seen between the processes, taking place in the countries. It was this abyss that determined further paths of development of Belarus and Poland.

A large part of Polish citizens was engaged in the Polish Anti-Communist revolution of 1980 – 1989 this way or another. Nearly 25% of adult population of Poland participated in the "Solidarity" TU activities in its better times. The Polish process resulted from self-development of Polish society. Actually, Poland was a good example and a generator of the global Communist system collapse.

Unlike in Poland, the revolutionary processes in Belarus were mainly caused and induced by the processes and the crisis situation in the USSR at that time.

Undoubtedly, the Belarusian political opposition in general and the Belarusian Popular Front in particular played an immense role in gaining independence and ruining the Communist system in Belarus. However, it looks like this role was generally related to the processes. However it had nothing to do with their gist. Belarus could hardly obtain its independence and get rid of the domineering Communist party without the prior general collapse of Communism in the USSR (firstly, in Russia) as well as without a strong pro-independence movement in the Baltic and Caucasian Soviet republics as well as in Ukraine.

Several telling arguments can be presented in support of this point of view. All former Soviet republics obtained independence in the final run and all of them got rid of Communism. These processes took place even in Turkmenistan, where no opposition could be found at all then. Much less people were engaged in the Belarusian revolution of 1989 – 1991 (if it could be named like that) in comparison with similar events in Poland, the Baltic States, and Ukraine.

Actually, it was the degree of participation of nations in their self-liberation that pre-conditioned the further course of events. The independence and collapse of Communism came to the Belarusian people like a bolt from the blue. The thesis is proved true by Lukashenka's coming into power in 1994, dangerous integration games with Russia that could be seen even before Lukashenka's presidency, as well as the appearance of a quazi-Soviet authoritarian system in the country.

It should be noted that the Polish anti-Communist revolution had certain peculiar features that couldn't be noticed in any other Central European or former Soviet state. Among other, the unprecedented number of workers took active part in the anti-Communist movement in Poland. By the way, this participation of

non-intellectuals won additional sympathy for the Polish revolution in Belarus. The workers' manifestations in Miensk and other Belarusian cities in April 1991 determined a possibility of similar revolutionary actions in Belarus. However, the workers' upheavals didn't lead to any political consequences in Belarus.

Despite the downfall to the authoritarian pit that might have been inevitable, there should be noted a number of positive events that tool place in Belarus during the years of indepenence and even during the period of time under Lukashenka's rule.

Firstly, the institutes of an independent state were established. It is possible to argue as for their efficiency indeed. Still, we should recollect the situation of 1991, when it wasn't quite clear if the Belarusians would be able to create them at all. Although the Belarusian economy is still quite dependent on the Russian vecctor, re-direction of nearly 50% of Belarusian export to the West proves true that the institutions of the independent Belarusian state have been gradually established or being established in this field as well.

The process of forming the national and state identity has been much more complicated in Belarus though. The classical cultural and ethnical national model has been accepted by a comparatively small circle of people. The national identity of the overwhelming majority of Belarusian citizens is grounded on the experience of quazi-statehood of Belarusian Soviet Socialist Republic. Paradoxically, it is also based on the notion of distancing from the present-day capitalist and oligarchic Russia. The Belarusian model has kept fidelity to the common Socialist past instead.

This basement seems to be quite vague. It looks especially unsteady from the Polish point of view, as the national identity in Poland was formed in a competely different way. However, this fundament appears to be quite solid for the Belarusian society to counteract to the challenges of complicated relations with Russia.

In my opinion, an interesting resemblance of Belarus and Poland should be emphasized. It is worth mentioning that only Belarus and Poland had "folk tsars" – Lech Walesa and Alaksandr Lukashenka in the post-Communist period. These leaders were connected neither with the intellectual circles, nor with the Communist elite. They represented the lowest social layers.

Being one of the largest countries in the region with strong and attractive culture, rather high level of economic development and having very close historical links with neighbours, Poland has been tending to gain leadership in the region as well as to become an advocate and tutor for its post-Soviet neighbours.

It should be emphasized that the Belarusian people assess quite positively the economic achievements of Poland in comparison with Belarus and other neighboring states. It can be clearly seen from the results of surveys, carried out by the Independent Institute of Socio-Economic and Political Research.

Table 1. Evolution of replies on the question: "What is the standard of living in the neighboring states", %

Versions of replies	Better than in Belarus				Like in Belarus				Worse than in Belarus			
	03'05	04'06	08'06	06'09	03'05	04'06	08'06	06'09	03'05	04'06	08'06	06'09
In Poland	63.1	50.8	46.2	59.7	15.2	26.0	22.5	21.1	2.9	11.4	14.9	6.3
In Latvia	47.6	39.7	34.1	38.7	19.1	26.3	23.3	25.5	6.4	18.0	21.9	16.8
In Lithuania	45.7	36.8	33.1	39.5	20.8	27.3	25.0	26.6	6.2	20.0	21.9	14.7
In Russia	28.9	24.6	21.2	39.6	40.4	40.7	44.6	38.2	15.9	28.1	23.6	15.0
In Ukraine	11.2	10.9	8.4	16.5	30.9	26.0	29.3	25.8	41.6	56.1	50.6	50.4

Moreover, it should be added that the Poles are quite close ethnically and culturally to the Belarusians. Being second to the Russians, the Poles are holding nearly the same position with the Ukrainians. (Rf.: http://www.iiseps.org/4-06-5.html).

However, it appears that possibilities of the Polish influence on Belarus have natural restrictions that the Poles disregard sometimes. Actually, despite the evident close relations between the Belarusians and the Poles, these two nations are absolutely different as far as the typology is concerned. According to the Belarusian researcher Yury Shautsou, the Belarusian national identity shows itself instead of manifesting itself. Just on the contrary, the Polish national identity is clearly and over-demonstratively outlined.

These two peoples differ as for their attitude towards Russia. Simply saying, Russia and the Russian people are alien to the Poles and close to the Belarusians as far as the civilizational aspect is concerned. It causes the existence of the Belarusian national geopolitical map of the world that differs considerably from the Polish one. Even the pro-European part of Belarusian population does not treat Poland as a good example and a tutor on the European identity. Certainly, there are some minor groups that support the Polish background. However, they appear to be quite limited and lacking positive perspective of development because of the difference of their cultural code with the cultural code of the majority in Belarus.

Table 2. Division of replies to the question: "What group of countries should Belarus take its cue from, should it become an EU member state?", % (May 2006)

Варыянт адказу	%
The "old" continental EU member-states – Germany, France, Spain and other	41.4
The "new" EU member-states – Poland, Lithuania, the Czech Republic, Hungary, Slovakia and other	12.9
The United Kingdom	5.1

Surprisingly, the Belarusians feel more comfortably with the distant Germans than with the culturally close Poles. Actually, a well-grounded hypothesis can be advanced that as soon as the political situation changes in Belarus and its people make a decisive pro-European choice, the country will not join the "new" Europe group of Eastern and Central European states. Paradoxically, it may become an outpost of the "old" continental Europe in the east.

Apparently, Poland could broaden more successfully its influence in Belarus as the motherland of “Solidarity” with its ideals of equality and justice instead of playing the role of the EU advocate in the country.

Юры Дракахруст

Як пачуваецца Польшча ў Эўразьвязе?

Чаго палякі баяліся найбольш перад уступленьнем у Эўразьвяз і што з гэтага спраўдзілася?

Быў вялікі страх, што адкрыцьцё рынку, скасаваньне мытнай мяжы прывядзе да катастрофы польскай сельскай гаспадаркі, краіну захлынуць танныя заходнеэўрапейскія прадукты, немцы скупяць зямлю, і польскаму фэрмэрству прыйдзе канец. І гэтыя перасьцярогі мелі выразнае палітычнае вымярэньне. Адзін зь лідэраў Сялянскай партыі Яраслаў Камінскі распавёў, як шмат згубіла тады партыя, адстойваючы далучэньне да Эўразьвязу, ідучы насуперак агульным настроям свайго электарату.

Магчыма, палякі былі б гатовыя пайсьці на такія ахвяры, бо для іх далучэньне да Эўразьвязу было цывілізацыйным выбарам, які даражэй за грошы. У рэшце рэшт, ня ўся ж Польшча ў вёсцы жыве.

Але замест ахвяры атрымаўся прыз – даволі рэдкая зьява ў польскай гісторыі.

Хто ў выніку выйграў ад далучэньня да Эўразьвязу найбольш, дык гэта менавіта польскія фэрмэры. Іх даходы ня зьменшыліся, а ўзрасьлі, прычым палову гэтых даходаў складаюць выплаты з агульнаэўрапейскіх фондаў.

Выйграла і польская сельская гаспадарка як галіна: калі да 2004 году сальда гандлю сельгаспрадуктамі з краінамі Эўразьвязу было ў Польшчы адмоўным, дык пасьля ўступленьня стала станоўчым. Фігуральна кажучы, ня Зьвяз заваліў Польшчу прадуктамі, а Польшча – Зьвяз.

Чаму так атрымалася? Адно з тлумачэньняў палягае ў тым, што сельская гаспадарка – самая зарэгуляваная галіна эўрапейскай гаспадаркі, палова ўсяго супольнага бюджэту Зьвязу ідзе на яе падтрымку. У гэтым сэнсе добрыя паказьнікі сельскай гаспадаркі той ці іншай краіны – вынік ня толькі (а можа, і ня столькі) эфэктыўнасьці працы фэрмэраў, колькі эфэктыўнасьці працы яе чыноўнікаў па выбіваньні з Брусэлю аграрных датацыяў. У гэтым сэнсе польскія чыноўнікі як мінімум паказалі сябе даволі эфэктыўнымі.

Але, зразумела, ня толькі яны. Усё ж польская сельская гаспадарка ўжывае менш хіміі, прадукты смачнейшыя, па меншай меры для саміх палякаў, так што выцісканьня з рынку айчыннай прадукцыі не адбылося.

Яшчэ адна перасьцярога таксама мела палітычную падбіўку. Як распавёў рэдактар часопісу «Politika» Марэк Астроўскі, перад уступленьнем у Эўразьвяз быў страх, што, калі адкрыюцца межы, немцы з памежжа пачнуць купляць нерухомасьць у Заходняй Польшчы, нямецкі капітал

возьме рэгіён пад кантроль. Паколькі абставіны, пры якіх Польшча атрымала свае заходнія землі, агульнавядомыя, то ўяўленьне малявала ня самыя прыгожыя карціны.

І што ж атрымалася ў выніку? З дакладнасьцю да наадварот – польская экспансія на ўсход Нямеччыны. Справа ў тым, што гэты рэгіён Нямеччыны – даволі дэпрэсіўны, шмат людзей, асабліва моладзі, даўно зьехалі адтуль у заходнія рэгіёны краіны. І зараз на іх месца прыяжджаюць палякі. Дом у нямецкім горадзе на мяжы з Польшчай каштуе столькі ж, колькі аднапакаёўка ў Шчэціне. У выніку шмат палякаў, у тым ліку і моладзі, жывуць у Нямеччыне і езьдзяць на працу ў Польшчу.

Гэтыя эпізоды сьведчаць пра тое, што, так бы мовіць, Эўразьвяз – гэта ня так страшна, што многія страхі і забабоны аказваюцца цалкам марнымі, што краіна, якая далучаецца да Зьвязу, атрымлівае цалкам нечаканыя бонусы.

Але калі паглядзець у цэлым (былі гэта адзінкавыя прарывы ці агульная тэндэнцыя), які агульны вынік?

Што дало Польшчы сяброўства ў Эўразьвязе?

На макраўзроўні бонусы ад эўраінтэграцыі аказваюцца таксама даволі пераканаўчымі. Супрацоўнік урадавага камітэту эўраінтэграцыі Ігнацій Немчыцкі азнаёміў беларускіх журналістаў зь некаторымі лічбамі.

Тэмпы росту ВУП у Польшчы і ў краінах ЭЗ у сярэднім

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Польшча	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,6	4,5
Эўразьвяз	1,2	1,2	2,3	1,8	2,9	2,7	0,7

Як бачым, польская эканоміка дэманструе добрую дынаміку, тэмпы яе росту пасьля ўступленьня ў Эўразьвяз ня зьнізіліся, польская эканоміка разьвіваецца хутчэй, чым Зьвяз у сярэднім.

Лічба ў апошнім слупку, а таксама дадзеныя па 2009 годзе сьведчаць пра ўнікальную зьяву – Польша пацярпела ад крызысу хіба не найменш за ўсе краіны Эўразьвязу, яе эканоміка пачувае сябе лепш за эканомікі як краінаў Заходняй Эўропы, гэтак Летувы і Латвіі.

Паводле польскіх экспэртаў, польская эканоміка была менш арыентаваная на экспарт, а больш на ўнутраны попыт. Калі экспартныя магчымасьці ва ўсім сьвеце драматычна скараціліся, Польшчу страсянула менш, чым арыентаваных на экспарт усходнеэўрапейскіх «цмокаў».

З 2003 году па 2008 год удвая (з 20% да 10%) у Польшчы скарацілася беспрацоўе. Прычым размова ідзе пра людзей, якія маюць і знайшлі працу ў самой Польшчы. Шмат народу – каля двух мільёнаў – працуюць за мяжой,

пераважна ў Вялікабрытаніі, Нямеччыне і Ірляндыі. Гэта, з аднаго боку, зьява неабавязкова кепская, а з другога боку, з улікам колькасьці насельніцтва, паказчык сувымерны зь беларускай працоўнай эміграцыяй.

Гледзячы на Брусэль

Тое, што многія польскія страхі ад уступленьня ў ЭЗ ня спраўдзіліся, імклівы рост дабрабыту знайшлі адлюстраваньне ў зьмене стаўленьня палякаў да сяброўства ў Эўразьвязе, зафіксаванай у сацыялягічных апытаньнях.

Стаўленьне грамадзства да сяброўства Польшчы ў Эўразьвязе

	2004	2007	2008
За	49%	80%	73%
Супраць	30%	10%	10%

Калі ў год уступленьня Польшчы ў Зьвяз за яго была толькі адносная, хаця і пераканаўчая большасьць, зараз станоўча ацэньвае сяброўства краіны ў Зьвязе большасьць абсалютная і пераважная. Большая, дарэчы, чым у Эўразьвязе ў сярэднім – па ўсіх 27 краінах сваім сяброўствам у Зьвязе задаволеныя 60% насельніцтва.

Пяцігадовае сяброўства Польшчы ў Эўразьвязе мяняе ня толькі польскую эканоміку, але й палітыку, а дакладней, палітычную філязофію палякаў. Слухаючы сваіх польскіх суразмоўцаў, я ўвесь час зьвяртаў увагу на дзіўны і ў чымсьці нават камічны кантраст паміж Польшчай і Беларусьсю. Гаворачы наконт амаль любога пытаньня замежнай палітыкі, суразмоўцы абавязкова ўзгадвалі Брусэль. Прычым Брусэль не як нейкі цэнтар, адкуль паступаюць загады, а як пляцоўку, дзе трэба ўзгадняць важныя рашэньні. Справа ў тым, што зараз Брусэль – гэта і Варшава таксама, але ня толькі Варшава.

Пры гэтым, як шчыра прызнаваліся суразмоўцы, польскі інтарэс, польскі гарызонт замежнай палітыкі – гэта ўсё ж збольшага Эўропа. Што тычыцца глябальнай палітыкі, то тут Польшча глядзіць на сьвет у значнай ступені нямецкімі і францускімі, а таксама амэрыканскімі вачыма.

Ня тое, што «шматвэктарная» Беларусь – Расея, Вэнэсуэла, Кітай, Індыя, Судан, Лібія, Італія, Летува, Азэрбайджан. Дзяржава глябальнага мысьленьня і глябальнай палітыкі, гэткі Савецкі Саюз у мініятуры. Ці ў карыкатуры.

Што лепш – адказ залежыць, відаць, ад густу. Якія такія выйгрышы атрымлівае Беларусь ад гойсаньня яе няўрымсьлівага кіраўніка па ўсёй зямной кулі і ад яго бліскучага замежнапалітычнага блефу – пытаньне спрэчнае. Але размовы з польскімі калегамі даюць уяўленьне пра кансэнсусную культуру прыняцьця рашэньняў у Эўразьвязе.

Напрыклад, зараз польская дыпляматыя даволі шчыльна працуе з краінамі Магрыбу: Алжырам, Марока, Тунісам. Чаму і навошта? Таму што менавіта на іх накіраваная француская ініцыятыва рэгіянальнага супрацоўніцтва. І каб атрымаць згоду Парыжу на польскую ініцыятыву «Ўсходняга партнэрства», даводзіцца дагаджаць Францыі ў Паўночнай Афрыцы.

У гэтым, дарэчы, часткова палягае і тлумачэньне, чаму Эўропа з такім энтузіязмам падтрымала новую палітыку адносна Беларусі: калі мэханізм выпрацоўкі палітыкі настолькі складаны і патрабуе вялікай колькасьці «абменаў інтарэсаў», выразная палітыка, якая прадугледжвае рашучасьць і гатоўнасьць ахвяраваць эканамічнымі інтарэсамі, выглядае проста малаімавернай.

Але нечаканасьці бываюць ня толькі прыемнымі.

Yury Drakakhrust

How Does Poland Feel in the European Union?

What Were Poles Afraid of before Joining It and What Happened?

There was a big fear that the opening of the market and the abolishment of the customs border would lead the Polish agriculture to a disaster, the country would be inundated with cheap Western European products, Germans would buy up the land and there would be the end of the Polish farming. And these apprehensions had a distinctively political dimension. One of the leaders of the Peasants' Party Jarosław Kamiński told us how much his party lost at that time when it defended the accession to the European Union going against the general attitude of its electorate.

It might be that Poles would have been ready to make this sacrifice because the accession to the European Union was a civilization choice for them which was worth more than money. Finally, all Poland is not rural.

But instead of the sacrifice they got a prize – quite a rare event in the Polish history.

It is Polish farmers who eventually gained the most from the accession to the European Union. Their revenues have not decreased but increased, besides, a half of these revenues comes from payments from all-European funds.

The Polish agriculture as an industry has also gained from the European Union: if prior to 2004 the trade balance in the agricultural products with the EU countries was negative for Poland, after the accession it became positive. Figuratively speaking, it was not the European Union who inundated Poland with foods, but Poland inundated the Union.

How did it happen? Well, one of the explanations is that the agriculture is the most regulated industry of the European economy; a half of the common budget of the European Union goes to support it. In this sense the good performance of the agriculture of one or another country is not only (and, probably, not so much) the result of farmers' productivity but the productivity of its functionaries in extorting agricultural subsidies from Brussels. Well, in this sense Polish officials showed themselves rather productive, as a minimum.

But, naturally, not they alone. After all, the Polish agriculture uses less chemical products, food products taste better, at least, for Poles, so there was no outsqueezing of domestic products from the market.

Another apprehension was of political nature also. As editor of Polityka weekly Marek Ostrowski told us, prior to the accession to the European Union some people feared that when borders would become open, Germans from the border zone would begin buying up real estate in the western Poland, and the Ger-

man capital would take the region under control. And since the circumstances in which Poland obtained its western lands are known to everyone, the imagination pictured rather unlovely scenes.

And what finally happened? Something quite opposite – the Polish expansion to the east of Germany. The thing is that this region of Germany is rather a depressive one; many people, especially young ones, left it long since for the western regions of the country. And now Poles are coming to their places. A house in a German town near the border with Poland costs the same amount of money as a one-room apartment in Szczecin. As a result, many Poles, including youth, live in Germany and go to work in Poland.

These episodes show that the European Union is, so to speak, not very frightful, that many fears and superstitions turn out to be totally vain, that a country which joins the European Union gets totally unexpected bonuses.

But if we look in general– were they isolated breakthroughs or an overall trend, what is the general outcome?

What the Membership in the European Union Gave to Poland?

Bonuses from the European integration look very convincing at the macro level as well. Ignacij Niemczycki, official at the government committee for the European integration, briefed Belarusian journalists on some figures.

GDP growth rate in Poland and in EU countries at average

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Poland	1.4	3.9	5.3	3.6	6.2	6.6	4.5
European Union	1.2	1.2	2.3	1.8	2.9	2.7	0.7

As we see, the Polish economy shows good dynamics, its growth rate after the accession to the European Union has not decreased, and the Polish economy develops faster than the European Union on the average.

The value in the last column as well as data for 2009 speak about a unique phenomenon – Poland suffered from the crisis probably the least of all EU countries; its economy feels better than the economies of the Western European countries as well as of such countries as Lithuania and Latvia.

According to Polish experts, the Polish economy was oriented less to exports and more to the internal consumption. When export opportunities dramatically decreased in the whole world, Poland was rocked less than the export-oriented Eastern European “dragons”.

From 2003 to 2008 the unemployment in Poland decreased twofold (from 20% to 10%). Besides, it concerns people who have and have found jobs in Poland. Many people – about two million – work abroad, mainly in the Great Britain, Germany, and Ireland. On one hand, this phenomenon is not necessarily bad, and on the other had, taking into account the size of population, this rate is commensurate with the Belarusian labor emigration.

Looking at Brussels

The fact that many Polish fears related to the accession to the European Union did not come true, and the rapid growth in prosperity found their reflection in the transformation of Poles' attitude towards the membership in the European Union recorded in sociological polls.

Attitude of the society towards the membership of Poland in the European Union

	2004	2007	2008
In favor	49%	80%	73%
Against	30%	10%	10%

If in the year of Poland's accession to the Union only the relative, even if convincing, majority was in favor of it, now the absolute and overwhelming majority positively assess the country's membership in the Union. More, in fact, than in the European Union on the average – for all twenty-seven countries sixty per cent of population are satisfied with their membership in the Union.

The five-year long membership of Poland in the European Union changes not only the Polish economy but politics as well, or rather, the political philosophy of Poles. Listening to my Polish interlocutors, I always paid attention to a strange and somewhat even comic contrast between Poland and Belarus. Speaking about almost any issue of the foreign policy, my interlocutors indispensably mentioned Brussels. Moreover, Brussels is mentioned not as a certain center which dispatches orders, but as a site where important decisions need to be coordinated. The point is that now Brussels is Warsaw as well, but not Warsaw only.

However, as interlocutors admitted honestly, the Polish interest and the Polish horizon of the foreign policy lay mostly in Europe. As for global politics, Poland looks at the world to a great extent by German and French, and also American eyes.

Not like "multi-vector" Belarus – Russia, Venezuela, China, India, the Sudan, Libya, Italy, Lithuania, Azerbaijan, the State of global thinking and global politics. A kind of the Soviet Union in miniature. Or in caricature.

What is better – the answer is, probably, a matter of taste. What are the advantages that Belarus gets from the races of its fidgety leader across the globe and from his brilliant foreign policy bluff is a matter of argument. But conversations with Polish colleagues shed light on the consensus culture of decision-taking in the European Union.

For example, now the Polish diplomacy works rather closely with the Maghreb countries – Algeria, Morocco, and Tunisia. Why and what for? Because the French initiative of the regional cooperation is directed exactly on these countries. And to obtain the agreement of Paris on the Polish initiative of the Eastern Partnership they have to oblige France in Northern Africa.

In fact, it partially explains why Europe supported the new policy towards Belarus with so much enthusiasm – when the mechanism of policy formulation is so complicated and demands a great deal of "exchange of interests", a clear-cut policy which embraces determination and willingness to sacrifice their economic interests looks simply improbable.

But surprises are not always pleasant.

Юрась Каласоўскі

Беларусь і Польшча – абумоўленасць выбару

Перамога «Салідарнасці» на выбарах у 1989-м у Польшчы і наданне Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Беларусі статусу канстытуцыйнага закона намаганнямі БНФ у 1991-м прывялі адпаведна да спынення існавання ПНР і БССР, а таксама да сканчэння ўлады камуністаў у суседніх краінах. Але далей Беларусь і Польшча пайшлі рознымі шляхамі…

Сёння часта даводзіцца пачуць, што ў канцы 1980-х – пачатку 1990-х Беларусь мела нават больш выгаднае становішча, чым краіны Прыбалтыкі і Польшча, але ж сёння тыя – у Еўрасаюзе, а незалежная Беларусь толькі пачынае задумвацца пра магчымасць збліжэння з Еўропай. Чаму сталася так, што мы застылі ў сваім развіцці, і ці магло быць іначай?

Калі згадаць падзеі 20-гадовай даўніны, то, бадай, можна пагадзіцца хіба з тым, што названыя вышэй краіны як прадстаўнікі сацыялістычнага лагеру ў той час былі прыкладна ў аднолькавых эканамічных умовах. Але ж пры разглядзе стану грамадзянскай супольнасці, узроўню нацыянальнай самасвядомасці становіцца відавочным велізарнае адставанне Беларусі, якая аніяк не была падрыхтаваная да дэмакратычных пераменаў.

Прычыны гэтага – у нашай гісторыі.

Яшчэ падчас існавання Рэчы Паспалітай Абодвух Народаў Вялікае княства Літоўскае, большасць жыхароў якога складалі продкі сучасных беларусаў, трапіла ў залежнасць ад Польскай Кароны, а беларуская мова згубіла статус дзяржаўнай і заняпала.

Са знікненнем Рэчы Паспалітай спаланізаваныя беларускія землі трапілі ў Расійскую імперыю, дзе падпалі ўжо пад уплыў русіфікатарскай палітыкі, які асабліва ўзмацніўся пасля падаўлення паўстанняў 1830–31 і 1863–64 гг.

Акрамя таго, беларусы, у адрозненне ад палякаў, страцілі сваю гістарычную назву. Этнонім «беларусы», уведзены расійскімі ўладамі ў XIX ст. з тымі ж русіфікатарскімі мэтамі, паступова замацаваўся і замяніў гістарычную саманазву «ліцьвіны».

Такім чынам, да пачатку мінулага стагоддзя Беларусь, як і Польшча, не валодала дзяржаўнасцю, але разам з тым страціла нешта больш істотнае. Гэта і свая мова, якую і па сённяшні дзень многія называюць мужыцкай ці проста адмаўляюць ёй у існаванні; і свая назва, страта якой прывяла да вядомай усім «тутэйшасці».

Зрэшты, калі Польшча аднавіла незалежнасць у 1918 г., то абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР) 25 сакавіка таго ж года не прывяло да аднаўлення дзяржаўнасці якраз па згаданых вышэй прычынах. Праўда,

абвяшчэнне БНР у многім абумовіла стварэнне БССР, што, напэўна, было максімумам магчымага для беларусаў у тагачасных умовах.

Але ж набыццё беларусамі дзяржаўнасці ў складзе СССР абярнулася нечуванай трагедыяй: перыяд нацыянальнага адраджэння ў 1920-х са згортваннем палітыкі беларусізацыі змяніўся этнагенацыдам, сапраўдным знішчэннем партыяй эліты беларускай нацыі. У 1930-х карныя органы савецкага таталітарнага рэжыму знішчылі большасць выдатных прадстаўнікоў беларускага народа, яго інтэлектуальную сілу і духоўную апору.

Акрамя таго, хвалі рэпрэсій выклікалі эміграцыю соцень тысяч беларусаў – сялян, рабочых, інтэлігенцыі, – якія рассеяліся па свеце, каб садзейнічаць развіццю культуры і навукі краінаў свайго пражывання, таму што палічылі савецкую ўладу непрымальнай для свайго нармальнага існавання.

Сёння за межамі Беларусі пражывае каля 3 мільёнаў беларусаў, многія з якіх атрымалі сусветную вядомасць, але, на жаль, амаль невядомыя на Бацькаўшчыне.

І калі на чужыне духоўнай асновай нацыянальнага самавызначэння, праявай самабытнасці сталі створаныя культурна-асветніцкія, навуковыя, рэлігійныя арганізацыі, музеі і архівы, пабудаваныя храмы, то ў Беларусі ў гэты ж час працягваўся перыяд разбурэння рэлігіі, сталай палітыкі антыбеларусізацыі, стварэння расійскамоўнай супольнасці «адзіны савецкі народ». У выніку колькасць насельніцтва, якое размаўляла па-беларуску, значна зменшылася, адбылося масавае закрыццё беларускіх школ.

Згадайма таксама, што яшчэ ў 1921 г. адбыўся падзел Беларусі паміж Савецкай Расіяй і Польшчай, а пры ўз’яднанні заходніх і ўсходніх земляў беларусы згубілі старадаўнюю сталіцу ВКЛ, цэнтр беларускага нацыянальнага адраджэння пачатку XX стагоддзя – Вільню, значэнне якой для краіны цяжка перабольшыць. «Пазбавіўшы Беларусь Вільні, кіраўнікі расійскай дзяржавы пакінулі нас без магутнага гістарычнага аплоту, па сутнасці, адрэзаўшы ад заходняй цывілізацыі і шматвяковых еўрапейскіх традыцый», – зазначыў доктар гістарычных навук Захар Шыбека.

Напрыканцы ж Вялікай Айчыннай да Польшчы адышла Беласточчына, а Беларусь стала, відаць, адзінай з краін-пераможцаў у той вайне, якая не павялічыла, а паменшыла сваю тэрыторыю. «… Здабыўшы перамогу, мы не здабылі свабоды», – сказаў пра заканчэнне Другой сусветнай вайны Васіль Быкаў.

І хаця пасля паразы Трэцяга рэйха была створаная Польская Народная Рэспубліка, што далучылася да сацыялістычнага лагеру на чале з СССР, моцная каталіцкая вера, высокі ўзровень нацыянальнай самасвядомасці і захаванасць нацыянальнай эліты выгадна адрознівалі ПНР ад БССР.

І калі ў канцы 1980-х стаў відавочным крах камуністычнай сістэмы, на парэштках якой паўсталі новыя незалежныя краіны (напрыклад, Чэхія, Славакія, краіны Прыбалтыкі), Беларусь таксама не засталася ўбаку, нягледзячы на нацыянальны нігілізм чынавенства і дэпутатаў.

Калі Польшчу да дэмакратыі прывяла «Салідарнасць» на чале з Лехам Валенсам, то ініцыятарам дэмакратычных пераменаў у БССР выступіў утвораны ў 1988 г. Беларускі Народны Фронт «Адраджэнне» на чале з Зянонам Пазняком. Праўда, калі «Салідарнасці» пасля перамогі на парламенцкіх выбарах удалося сфарміраваць урад і прывесці да прэзідэнцтва свайго лідэра Валенсу, то апазіцыя БНФ складала ўсяго каля 10 % ад усіх дэпутатаў Вярхоўнага Савету БССР і ў выніку не здолела змяніць уладу ў краіне.

І ўсё ж у многім дзякуючы намаганням дэпутатаў БНФ 27 ліпеня 1990 г. Вярхоўны Савет прыняў Дэкларацыю аб дзяржаўным суверэнітэце, 25 жніўня 1991-га Дэкларацыі быў нададзены статус канстытуцыйнага закона, а 19 верасня 1991 года быў прыняты закон аб назве рэспублікі, у адпаведнасці з якім яна стала называцца Рэспублікай Беларусь. Таксама была ўведзена новая дзяржаўная сімволіка, якой сталі гістарычныя сімвалы нашай дзяржавы – бел-чырвона-белы сцяг і герб «Пагоня».

Але, нягледзячы на ўсё гэта, у Беларусі так і не здолелі пераадолець інерцыю камуністычнага кіравання, што ў хуткім часе прывяло да адмовы ад дэмакратызацыі і рынкавых рэформаў, да кансервацыі старой эканамічнай сістэмы, міжнароднай ізаляцыі, спынення беларусізацыі і страты нацыянальных сімвалаў пасля рэферэндума 1995 г.

«Грамадства яшчэ не гатовае, каб прынесці поспех беларускай нацыянальнай дэмакратыі», – так выказаўся пра паразу нацыянальнага Адраджэння В. Быкаў.

Існасцю дзяржаўнай палітыкі на працягу апошніх 15 гадоў стала маргіналізацыя беларускай культурнай прасторы, беларускай мовы, яе носьбітаў і творцаў, занядбанне нацыянальных сімвалаў і мноства помнікаў архітэктуры.

Такім чынам, калі ў Беларусі і Польшчы змяніліся дзяржаўны лад, палітычныя сістэмы, геапалітычнае становішча, калі абедзве краіны атрымалі дзяржаўную незалежнасць і магчымасць самастойна рэалізоўваць нацыянальныя інтарэсы на міжнароднай сцэне, Беларусь выпала з тых грамадска-палітычных тэндэнцый, якія развіваліся ва Усходняй Еўропе, абраўшы іншы шлях развіцця. І найпершай адметнасцю гэтага шляху з’явілася адмова аднаўляць і ўмацоўваць нацыянальную самасвядомасць.

Таму сёння, калі Беларусь рэкламуецца як прыгожая і гасцінная краіна на стыку культур і светапоглядаў, адсутнасць дэмакратычных інстытутаў, пагарда да ўсяго нацыянальнага ўтвараюць велізарную пустэчу, якая глу-

хой сцяной аддзяляе Беларусь ад Еўропы. Калі глядзіш на прыгажосць Беларусі – гэта цешыць і радуе, але калі не чуеш мовы – задумваешся пра існаванне нацыі.

І калі Польшча не ўспрымалася старэйшым пакаленнем як сапраўднае замежжа, то для мяне, калі я наведаў яе ў пачатку XXI стагоддзя, гэта было знаёмствам з Захадам.

А для многіх палякаў, як даводзілася пачуць, Беларусь і надалей з'яўляецца штучна ўтворанай краінай, заходняя частка якой – «усходнія крэсы» – толькі па нешчаслівым збегу гістарычных абставін апынулася паза Польшчай.

Такім чынам, нягледзячы на вонкавае падабенства эканамічнага і палітычнага становішча Беларусі і Польшчы ў канцы 1980-х – пачатку 1990-х гадоў, нераўназначнасць грамадскіх зменаў у гэтых дзяржавах абумоўлена тым, што працэс нацыястварэння ў Беларусі ідзе са значным спазненнем і не завершаны дагэтуль.

І для таго, каб Беларусь сапраўды далучылася да агульнаеўрапейскай прасторы, трэба перадусім выканаць умову, агучаную на нядаўнім з'ездзе беларусаў свету шведскім амбасадарам Стэфанам Эрыксанам: «Перш чым пачуваць сябе еўрапейцам, для пачатку трэба стаць беларусам».

Менавіта таму беларускі шлях у Еўропу, ад якога залежыць лёс нашай нацыі, – гэта шлях аднаўлення нацыянальнай самасвядомасці, шлях вяртання да гістарычнай спадчыны, шлях захавання і пашырэння сферы ўжытку мовы, шлях развіцця і папулярызацыі самабытнай культуры.

Yuras Kalasouski

Belarus and Poland: Conditions of Choice

When in 1989 "Salidarnasc" won the elections in Poland, and in 1991 the BPF managed to give the Declaration of State Sovereignty the constitutional law status, this meant that the Polish People's Republic and the Belarusian Soviet Socialist Republic existed no more. These events also led to the fall of Communist governments in neighbouring states. But after this Belarus and Poland came to a parting of the ways…

Nowadays one can often hear that in the late 1980s and early 1990s Belarus was even more advantaged than the Baltic States and Poland. But today those countries are part of the European Union, while the independent Belarus is just starting to consider the prospect of harmonization with Europe. Why did we get stuck in the process of our development? And could it be any other way?

If we look 20 years back, we will see that the economic conditions in the above-mentioned socialist countries were almost equal. But if we consider the state of the civil society and the level of the national self-consciousness, we will understand that Belarus lagged catastrophically behind its neighbours and had not been yet prepared for democratic changes.

The reasons for that lie in our history.

In the Polish-Lithuanian Commonwealth times the Grand Duchy of Litva (peopled mostly by the ancestors of today's Belarusians) became dependent of the Crown of the Polish Kingdom. As a result, the Belarusian language lost its official status and declined.

After the Polish-Lithuanian Commonwealth fall Belarusian lands, already Polonized, became part of the Russian Empire, which led to their Russification. This process intensified after the suppression of the uprisings of 1830–31 and 1863–64.

What is more, Belarusians, unlike Poles, lost their historical name. In the early 19th century Russian authorities introduced the ethnicon "Belarusians", with the view of the same Russification purposes. This name gradually took root and forced out the original name "Litvins".

Thus, until the beginning of the 20th century, Belarus, as well as Poland, had been devoid of statehood. But the loss of Belarus was much more essential. We lost our language, which is still largely regarded as common or even denied existence. We also lost our name, which resulted in the inability of many Belarusians to define their national identity.

These very reasons prevented the revival of Belarusian statehood in 1918, when on March, 25, the Belarusian National Republic was proclaimed. Mean-

while, in the same year Poland managed to regain independence. However, the Belarusian National Republic proclamation made for the establishment of the Belarusian Soviet Socialist Republic, which was then probably the only possible trend of events.

These events turned out to be a terrible tragedy though. The period of the national revival and Belarusization in the early 1920s was followed by a real ethnic genocide. During the 1930s the intellectual and spiritual elite of the Belarusian nation was literally exterminated by the punitive authorities of the totalitarian regime.

Furthermore, those repressions resulted in mass emigration. Hundreds of thousands of Belarusian peasants, workers and intellectuals, who could not tolerate the severity of the Soviet rule, preferred to contribute to the cultural and scientific development of other countries where they found refuge.

Today about 3 million Belarusians live abroad. Many of them are world-famous, but few people seem to have ever heard their names here, in their homeland.

Educational, cultural, scientific and religious institutions created by emigrants; museums, archives and churches built by them – all that became the spiritual foundation for preserving the national identity in the foreign lands. At the same period of time Belarus experienced theomachy, steady anti-Belarusization and the establishment of Russian-speaking community – the so-called united Soviet nation.

Let's also mention the fact that as early as in 1921 Belarus was divided between Soviet Russia and Poland. When the east and the west Belarusian lands were later re-united, Belarusians lost Vilnia. The importance of this ancient capital of the Grand Duchy of Litva, which became the cradle of the national revival in the early 20th century, cannot be overestimated. "Having deprived Belarus of Vilnia, Russian authorities also deprived us of a mighty historical stronghold. As a matter of fact, they cut us off the Western civilization and the centuries-old European traditions", points out Zakhar Shybieka, Doctor of History.

At the end of the Great Patriotic War the Bielastok territories became part of Poland. Belarus was probably the only victor-country which lost in size after this war. "We have gained victory, but we have not gained freedom". With these words Vasil Bykau describes the end of the World War II.

The Polish People's Republic, established after the Third Reich defeat, joined the socialist camp headed by the USSR. However, there was something that differed it greatly from BSSR, and this were the firm Catholic faith, the high level of national self-consciousness and the presence of national elite.

In the late 1980s the inevitable collapse of the communist system was obvious. It gave way to the establishment of new independents countries (e.g. Czech

Republic, Slovakia, Baltic states). Notwithstanding the national nihilism of its officials, Belarus also took part in new processes.

Poland owes its democracy to “Salidarnasc” headed by Lech Walensa. The democratic changes in BSSR were initiated by the Belarusian People’s Front “Revival” (1988) headed by Zianon Pazniak. Having won the parliamentary elections, “Salidarnasc” managed to form the government and gain presidency for its leader Walensa. At the same time the BPF members made up only 10% of all the deputies of the Supreme Soviet of BSSR, that is why they failed to access to power.

Yet, it is largely the efforts of the BPF members that led to the adoption of the Declaration of State Sovereignty on July 27, 1990. On August 25, 1991, the Declaration was given the constitutional law status, and on September 19, 1991, the law defining the name of the republic was passed. According to this law, its name from then on was the Republic of Belarus. The historical symbols of our state, the white-red-white flag and the “Pahonia” coat of arms, became official national symbols.

For all that, Belarusian authorities failed to overcome the inertia of communist rule. Soon it led to giving up democratization, Belarusization and market reforms, conservation of the old economic system, international isolation, and the loss of the national symbols after the referendum in 1995.

“The society is not yet prepared to ensure success to Belarusian national democracy”, said Vasil Bykau about the national revival defeat.

The state policy of the recent 15 years has resulted in marginalization of the Belarusian culture and language, their bearers and creators, in neglect of national symbols and numerous architectural monuments.

Thus, while both in Poland and in Belarus the political systems had changed, while both countries had gained sovereignty and could act independently on the international scene due to the change in their geopolitical status, Belarus chose the alternative way of development, being hence left out of the social and political trends in Eastern Europe. This way is noted first of all for its refusal to revive and strengthen the national self-consciousness.

Although today Belarus is promoted as a beautiful and hospitable country, there is still a blind wall separating Belarus from Europe. And this wall is made of the absent democratic institutes and disregard of all national features. You can admire the beauty of Belarus, but if you do not hear its language, it makes you wonder whether the Belarusian nation still exists.

While our parents and grandparents did not think of Poland as a real foreign country, for me it was the discovery of the West, when I came there in the beginning of the 21st century.

I heard that many Poles still consider Belarus an artificially created country, with its western part, the so-called “kresy”, being left out of Poland for some unfortunate historical reasons.

Thus, despite the seeming resemblance between the economic and political situation in Belarus and Poland in the late 1980s and early 1990s, the fact, that the nation creation process in Belarus has been greatly retarded and is not finished yet, accounts for the inequality of social changes in these countries.

And if we really want Belarus to become part of the European community, we need first of all to meet the condition voiced by Stephan Ericsson, the Ambassador of Sweden, during the recent Convention of Belarusians of the world: "Before you start feeling European, you should start feeling Belarusian".

Belarusian way to Europe is crucial for our nation. That is why on this way we should revive the national self-consciousness, come back to our historical heritage, preserve and expand the use of language, develop and popularize original culture.

Юрась Каласоўскі

Ізноў на ростанях, або Чаму Польшча кліча Беларусь у Еўропу

Частка 1

Паміж Усходам і Захадам, Поўначчу і Поўднем Беларусь стагоддзямі знаходзілася на стыку культур і светапоглядаў, ва унікальных умовах шматнацыянальных кантактаў на скрыжаванні Заходняй і Усходняй цывілізацый. І сённяшнія рэаліі пацвярджаюць гэта: пасля больш як 10 год палітыкі ізаляцыі Еўропа запрашае Беларусь да супрацы, імкнучыся выцягнуць яе з сферы ўплыву Расіі.

Нядаўна варшаўскі Цэнтр міжнародных адносінаў арганізаваў тыднёвы інфармацыйна-навучальны візіт для беларускіх журналістаў, якія перамаглі ў конкурсе, прысвечаным параўнанню зменаў у Польшчы і Беларусі за апошняе дваццацігоддзе. На працягу тыдня адбыўся шэраг сустрэчаў з польскімі экспертамі, палітыкамі і журналістамі, адной з асноўных тэм якіх стала абмеркаванне перспектыў новай палітыкі аб’яднанай Еўропы ў дачыненні да Беларусі. Сустрэчы былі тым больш цікавымі, што менавіта Польшча з’яўляецца адным з ініцыятараў праграмы «Усходняе партнёрства», з дапамогай якой Еўрасаюз і плануе наладзіць узаемаадносіны з Беларуссю. І менавіта «Усходняе партнёрства» з’яўляецца сёння прыярытэтным напрамкам Польшчы ў палітыцы аб’яднанай Еўропы.

Нагадаю, што гэтая праграма, распрацаваная Еўрапейскім Саюзам па ініцыятыве Польшчы і Швецыі і зацверджаная ў траўні 2009 года ў Празе, дэкларуе, што грамадзянская супольнасць ёсць ключавым фактарам для поспеху дэмакратычных і рынкава арыентаваных рэформаў і прадугледжвае больш цеснае супрацоўніцтва з ЕС у эканамічнай і палітычнай сферах шасці краінаў Усходняй Еўропы – Азербайджана, Арменіі, Беларусі, Грузіі, Малдовы і Украіны.

Для Беларусі ж удзел ва «Усходнім партнёрстве» прадугледжвае лібералізацыю выбарчага заканадаўства і гандлёвых адносінаў з ЕС, спрашчэнне візавага рэжыму, удзел у праграмах па энергетычнай бяспецы, адміністрацыйных рэформах і абароне навакольнага асяроддзя. Такім чынам, «Усходняе партнёрства» адчыняе для нашай краіны дзверы ў Еўропу, якія доўгі час заставаліся зачыненымі.

Некаторыя аналітыкі ўжо называюць «Усходняе партнёрства» пераломам, гістарычнай падзеяй і нават пачаткам вяртання Беларусі ў рэчышча еўрапейскай цывілізацыі, да якой яна гістарычна належыць. Разам з тым

бясспрэчна і тое, што «Усходняе партнёрства» – гэта пачатак новай палітыкі, формы і метады якой яшчэ толькі акрэсліваюцца. У сувязі з гэтым узнікае пытанне: чаго чакае Еўропа ад Беларусі і як яна плануе будаваць адносіны з нашай краінай далей?

Пасля шматлікіх размоў з польскімі аналітыкамі, грамадскімі дзеячамі і журналістамі я паспрабаваў стварыць нейкую агульную карціну, якая б дастаткова поўна характарызавала новы паварот у палітыцы ЕС, імя якому – «Усходняе партнёрства».

Але перадусім паўтаруся, што гэты праект – толькі пачатак новага і, відаць, доўгатэрміновага этапу еўрапейскай палітыкі, які яшчэ павінен напоўніцца канкрэтным зместам. Еўрасаюз, які мае намер доўгатэрміновай супрацы з Беларуссю, яшчэ не да канца вызначыўся з формамі і метадамі сваёй новай палітыкі. Акрамя таго, не трэба забываць і пра тое, што ў ЕС існуе 27 цэнтраў прыняцця рашэнняў, многія з якіх мала зацікаўлены ў пашырэнні дачыненняў з Беларуссю, аддаючы прыярытэт іншым праектам.

Першым экспертам, з якім давялося сустрэцца ў Варшаве, быў сп. Яраслаў Каліноўскі, дэлегат па справах Беларусі ў Еўрапарламенце. Сп. Каліноўскі адзначыў, што сёння, нягледзячы на разыходжанне ў поглядах на дэмакратычныя стандарты ў Беларусі і Польшчы, нашыя краіны павінны супрацоўнічаць. І Польшча павінна не ізалявацца ад Беларусі, а паступова, маленькімі крокамі набліжаць усходнюю суседку да сябе, напрыклад, праз гандлёва-эканамічныя адносіны. Гэта як бот, прасунуты ў дзверы, якія трэба адчыніць: хоць і не адчынім пакуль, але ж і зачыніцца ім не дамо.

Безумоўна, Польшча хоча таксама дапамагчы беларускай грамадскасці, якая жадае дэмакратычных зменаў; хоча развіваць цывільнае грамадства, бо, каб змяніць сітуацыю ў Беларусі, павінна змяніцца само грамадства. Важнымі аспектамі, якія могуць паўплываць на грамадскую думку, Захад лічыць спрашчэнне візавага рэжыму і культурнае супрацоўніцтва. Разам з тым Польшча і іншыя краіны ЕС разумеюць, што беларусы павінны самі вырашаць свой лёс.

А вось журналіст тыднёвіка «Newsweek» Міхал Кацэвіч спадзяецца, што новае пакаленне беларускай эліты будзе арыентавацца на Еўропу і ў будучыні зможа па-новаму кіраваць краем. А Польшча, якая раней была мурам паміж Беларуссю і Еўропай, сёння хоча стаць мостам паміж імі. Але гэта не будзе лёгка: Польшча пакуль не мае вялікага ўплыву ў Еўрасаюзе, у якога, у сваю чаргу, няма адзінай палітыкі ў дачыненні да Беларусі. А таму працэс уцягвання Беларусі ў сферу ўплыву ЕС будзе, хутчэй за ўсё, вельмі марудным і паступовым, бо аб’яднаная Еўропа – гэта вялікая і неаднародная структура.

Да таго ж у польскіх дыпламатаў пакуль няма выпрацаванага плана дзеянняў у дачыненні да Беларусі – цяжка ж адразу братацца з афіцыйным

Мінскам! Безумоўна, любыя крокі беларускіх уладаў насустрач будуць вітацца: так, палякаў вельмі хвалюе праблема непрызнання афіцыйнымі ўладамі Саюза палякаў на чале з Анжалікай Борыс. Што да спрашчэння візавага рэжыму, то тут важным аспектам з'яўляецца фактычная адсутнасць мяжы паміж Беларуссю і Расіяй.

Таксама сп. Кацэвіч выказаў цікавае меркаванне, што калі будзе наладжана толькі гандлёва-эканамічнае супрацоўніцтва паміж Захадам і Беларуссю пры адсутнасці дэмакратычных трансфармацый у беларускім грамадстве, то гэта можа прывесці да эры новай ізаляцыі і ментальнай адчужанасці: *маючы кантакт у сферы эканомікі і гандлю, еўрапейцы адкінуць думку, што Беларусь належыць ці можа належаць да Еўропы.*

Журналіст адзначыў, што *Еўропа расчаравалася ў магчымасцях беларускай апазіцыі* і цяпер, пасля больш як дзесяці год безвыніковай палітыкі ігнаравання афіцыйных уладаў краіны, перад еўрапейцамі паўстала пытанне: «Калі мы змарнавалі столькі гадоў, робячы стаўку на палітыку ізаляцыі, што тады рабіць з Беларуссю? Што рабіць, калі мы ўвесь час падтрымліваем апазіцыю, але гэта нічога не дае?»

Эксперт Еўракамісіі ў справах усходняй палітыкі, сп. Эўгеніюш Смоляр таксама адзначыў, што сёння ЕС проста не можа не прызнаваць і ігнараваць афіцыйны Мінск, паколькі ён рэальна кіруе ў Беларусі. Безумоўна, будзе працягвацца і супраца з беларускімі няўрадавымі арганізацыямі, накіраваная на тое, каб паспрыяць дэмакратычным трансфармацыям беларускага грамадства.

Калі прынцыповая палітыка ізаляцыі зазнала паразу, то цяпер яе месца займае прагматычная палітыка, накіраваная на тое, каб захаваць стабільнасць у гэтым рэгіёне і атрымаць пэўныя дывідэнды ад эканамічнага супрацоўніцтва. Рэаліі ж глабальнага рынку такія, што Беларусь не можа існаваць як ізаляваная выспа і яе ўрад будзе вымушаны або ахвяраваць незалежнасцю, або з рызыкай для ўлады распачаць працэс дэмакратызацыі. Калі ж урад Беларусі пойдзе на супрацу з ЕС, то ў беларускім грамадстве з цягам часу з'явяцца групы людзей, якія будуць звязваць сваю будучыню менавіта з Еўропай.

У сувязі з гэтым сп. Смоляр падкрэсліў, што новая палітыка ЕС у дачыненні да Беларусі – гэта паступовая адмена санкцый у абмен на саступкі беларускай улады, але не шлях рэвалюцыі.

Нарэшце, аглядальнік з уплывовага польскага тыднёвіка «Polityka» Марэк Астроўскі выказаў меркаванне, што Польшча, імкнучыся развівацца па заходнім узоры і ўладкаваўшы свае адносіны з моцным суседам на захадзе (Нямеччынай), мусіць звярнуцца і на ўсход. Вядома ж, у ідэале палякі хацелі б і там бачыць моцнага суседа, які, як лакаматыў, штурхаў бы Польшчу

да пазітыўных зменаў. Тым не менш, якой бы ні была сённяшняя Беларусь з пункту гледжання палякаў, ім, паводле сп. Астроўскага, нічога не застаецца, як добрасуседства і трансгранічная супраца з гэтай краінай.

Пра іншыя меркаванні наконт палітыкі «Усходняга партнёрства» і тое, якую карысць прынесла Польшчы ўступленне ў ЕС, чытайце ў другой частцы матэрыялу.

Частка 2

Польшча стала адным з ініцыятараў праграмы «Усходняе партнёрства», якая прадугледжвае ўцягванне Беларусі, гэтаксама як Азербайджана, Арменіі, Грузіі, Малдовы і Украіны, у агульнаеўрапейскі кантэкст развіцця найперш праз гандлёва-эканамічнае супрацоўніцтва. Якім бачаць гэты працэс польскія аналітыкі, грамадскія дзеячы і журналісты? Што даў ЕС Польшчы і што ён можа даць Беларусі?

Нядаўна група беларускіх журналістаў наведала Польшчу з візітам, падчас якога на згаданыя пытанні адказалі польскія палітыкі, журналісты і аналітыкі.

Сп. Ігнацы Немчыцкі, спецыяліст аналітычна-стратэгічнага дэпартамента Камітэта еўрапейскай інтэграцыі, прычынай звароту ўвагі Польшчы на ўсходнія межы назваў тое, што менавіта па іх цяпер праходзіць мяжа ЕС. Аб'яднаная Еўропа, у сваю чаргу, мусіць пашыраць уплыў ва ўсходнім напрамку (шляхам палітыкі добрасуседства), каб нейтралізаваць уплыў Расіі. Безумоўна, і слабасць беларускай апазіцыі прымусіла Еўропу шукаць шляхі супрацы з афіцыйным Мінскам. І на пачатковым этапе гэтай супрацы галоўным яе вектарам бачыцца менавіта гандлёва-эканамічнае супрацоўніцтва, якое ў доўгатэрміновай перспектыве павінна прывесці да дэмакратызацыі краіны. Разам з тым беларускае грамадства павінна быць актыўным, бо Еўропа можа толькі прапанаваць пэўныя магчымасці Беларусі.

Падобнае меркаванне выказаў і кіраўнік Фундацыі былога прэзыдэнта Польшчы Аляксандра Квасьнеўскага Ірэнюш Біль.

Захад прыйшоў да высновы, што калі ў Беларусі немагчыма выклікаць рэвалюцыйныя змены шляхам супрацы з апазіцыяй, то трэба ісці эвалюцыйным шляхам: маладое пакаленне беларускай улады больш арыентаванае на Еўропу, а значыць, у перспектыве яно можа змяніць вектар геапалітыкі краіны.

«Мы перакананыя, што дэмакратыю нельга навязаць зверху, яна сама павінна саспець у грамадстве», – падкрэсліў сп. Біль. Цяпер Захад хоча выкарыстоўваць новыя інструменты ў дачыненнях з Беларуссю і такім чынам даць ёй новыя магчымасці для дэмакратычных пераменаў. Асноўная

задача ЕС – выцягнуць Беларусь з поля ўплыву Расіі. Тым не менш, пакуль самі палякі не ўпэўнены ў эфектыўнасці новай палітыкі ў дачыненні да Беларусі, таму што Еўрапейскі Саюз – гэта даволі вялікая і неаднародная структура, многія краіны якой аддаюць перавагу іншым праектам.

Пра эвалюцыйны шлях супрацы паміж ЕС і Беларуссю казаў і прадстаўнік польскага МЗС, паводле якога прыярытэт Еўропы – садзейнічаць незалежнасці Беларусі і стабільнасці ў гэтым рэгіёне, а ўжо потым ідуць дэмакратычныя змены.

Еўрапейцы за апошняе дзесяцігоддзе паспелі пераканацца, што палітыка ізаляцыі – найгоршы варыянт нароўні з інкарпарацыяй Беларусі ў Расію. Пры гэтым не трэба думаць, што «Усходняе партнёрства» накіравана супраць Расіі, таму што будучыня гэтай краіны таксама звязана з Еўропай.

А той факт, што на развіццё ўзаемаадносінаў з Беларуссю ў межах «Усходняга партнёрства» ЕС выдаткаваў параўнальна невялікія грошы, азначае, што Еўропа зацікаўленая гэтым праектам і гатова пашыраць супрацу пры ўмове тэндэнцый да дэмакратычных трансфармацый у Беларусі. Пры гэтым ніхто на Захадзе ўжо не мае ілюзій наконт магчымасці адносна хуткай дэмакратычнай трансфармацыі ў Беларусі.

«Навошта палякі цалуюць жанчыне руку? Бо трэба ж з чагосьці пачынаць»,– гэты анекдот палітык распавёў, каб паказаць, што «Усходняе партнёрства» – гэта таксама пачатак новага этапу ў агульнаеўрапейскай палітыцы.

А вось дэпутат польскага Сейма і сябар камісіі па Беларусі распавёў, што ў Сейме РП ёсць так званая «група сябраў Беларусі» (каля 30 дэпутатаў), якая шмат працуе ў справе Беларусі і хацела б бачыць гэтую краіну ў зусім іншай эканамічнай, культурнай і палітычнай сітуацыі. Разам з тым дэпутат прызнаў, што працаваць у гэтым напрамку трэба многа і цяжка: «У справе з Беларуссю няма простых рашэнняў. Ключавы партнёр Еўропы ў справах з гэтай краінай – перадусім моладзь і інтэлігенцыя, пакаленне, якое можа змяніць Беларусь».

Шмат увагі ў нашых размовах надавалася і таму, што дало Польшчы сяброўства ў Еўрасаюзе і што можа даць Беларусі супраца з аб'яднанай Еўропай.

Так, сп. Яраслаў Каліноўскі, дэлегат па справах Беларусі ў Еўрапарламенце, адзначыў, што вялікія сумневы і боязь таго, што ўступленне ў ЕС прывядзе да эканамічнай катастрофы, не спраўдзіліся. Атрымалася наадварот – Польшча атрымала моцную падтрымку ў галінах сельскай гаспадаркі, аховы навакольнага асяроддзя і захавання культурных традыцый. Пры гэтым вялікім плюсам з'яўляецца тое, што Еўропа падтрымлівае менавіта еўрапейскую мадэль развіцця краіны, вылучаючы вялікія датацыі на адпаведныя змены ў Польшчы.

Напрыклад, сп. Юліюш Глускі, прэс-сакратар аб’яднання «EURO 2012», якое рыхтуе еўрапейскі чэмпіянат па футболе, распавёў, што Польшча, рыхтуючыся разам з Украінай прыняць Еўра-2012, атрымала вельмі моцны імпульс для развіцця адпаведнай інфраструктуры: будаўніцтва новых стадыёнаў, трэніровачных баз, гатэляў, дарог, рэканструкцыя аэрапортаў і г. д. «Мы проста павінны хутка развівацца, і Еўра-2012 – гэта як пуга над намі, бо мы павінны не аганьбіцца перад усім светам», – падкрэсліў ён.

Прадстаўнік Польскай палаты па турызме сп. Дарыюш Войтал паказаў змены ў эканоміцы Польшчы на прыкладзе галіны турызму. Цікава, што пасля ўступлення Польшчы ў ЕС найбольшы імпульс для развіцця атрымаў менавіта турызм, паколькі межы сталі адкрытымі і Польшча выйшла на рынак заходніх тураператараў. Так, калі ў 2004 г., напрыклад, Егіпет наведалі толькі 150 тыс. палякаў, то ў 2008 г. – 600 тыс. Безумоўна, развіццю турызму паспрыялі і вялікія інвестыцыі з ЕС. І сёння турызм прыносіць 1/3 даходаў у польскі бюджэт – нават больш, чым энергетыка. Натуральна, развіваецца інфраструктура, якая цяпер павінна адпавядаць самым высокім патрабаванням. І ўвогуле, сёння палякі надаюць вялікую ўвагу таму, як прадаваць, як зрабіць Польшчу прывабнай для турыстаў.

А вось сп. Ігнацы Немчыцкі назваў цэлы шэраг пазітыўных зменаў у Польшчы пасля ўступлення ў ЕС:

- рост ВУП, паколькі Польшча атрымлівае вялікія інвестыцыі з ЕС;
- зніжэнне беспрацоўя (2003 г. – 20 %, 2008 г. – 10 %) за кошт стварэння новых месцаў працы і міграцыі рабочай сілы ў краіны ЕС;
- развіццё турызму (адкрытыя межы);
- развіццё сістэмы аховы навакольнага асяроддзя, якая павінна адпавядаць еўрапейскім стандартам;
- уніфікацыя нарматыўнага заканадаўства;
- ментальныя змены – сёння палякі ў значна большай ступені адчуваюць сябе еўрапейцамі, чым гэта было да ўступлення ў Еўрасаюз.

Вельмі станоўча пра ўступленне Польшчы ў ЕС выказаўся і дарадца Прэзідэнта РП у справах міжнароднага супрацоўніцтва Марыюш Хандзлік, які таксама грунтоўна акрэсліў і еўрапейскую перспектыву Беларусі.

Сп. Хандзлік сказаў, што змены, якія адбыліся ў Польшчы цягам апошніх 20 гадоў і асабліва пасля далучэння яе да ЕС, пераўзышлі ўсе чаканні і сведчаць, што рашэнні, прынятыя ў 1989 г., былі правільнымі. Найлепшым жа палякам бачыцца тое, што яны маюць свабоду і магчымасць выбіраць і трымаюць свой лёс ва ўласных руках.

«Еўрасаюз – гэта найлепшы эксперымент у гісторыі свету, унікальнае дзяржаўнае ўтварэнне, якое прыносіць вялікую карысць як для сваіх грамадзян, так і для дзяржаў-сябраў ЕС. Але Еўропа ніколі не будзе воль-

най, пакуль не будзе салідарнай, пакуль там не будуць краіны, якія сёння ўваходзяць у праграму «Усходняе партнёрства». Мы не можам быць цалкам шчаслівымі, пакуль нашы ўсходнія суседзі знаходзяцца ў горшых умовах», – паведаміў польскі дыпламат.

Увогуле ж «Усходняе партнёрства», паводле сп. Хандзліка, павінна збліжаць вышэйзгаданыя краіны з ЕС, быць мостам паміж аб'яднанай Еўропай і гэтымі дзяржавамі.

«Усходняе партнёрства» – гэта вялікі шанец на збліжэнне з Еўропай. Разам з тым мы разумеем, што гэта не хуткабежны працэс, бо нават Польшча 15 гадоў ішла да таго, каб уступіць у ЕС. Сёння мы хочам супрацы, і вы можаце разлічваць на нашу салідарнасць і дапамогу. Тым не менш, усё залежыць ад волі беларускага грамадства», – кажа сп. Хандзлік.

Ад Беларусі ж Еўропа чакае крокаў насустрач: гэта лібералізацыя выбарчага заканадаўства, спыненне абмежавання свабоды СМІ і недзяржаўных арганізацый, лібералізацыя рынку і эканамічныя рэформы. Каб пачаць збліжэнне з ЕС, Беларусь павінна найперш уступіць у Сусветную гандлёвую арганізацыю. Таксама вельмі важным аспектам з'яўляецца непрызнанне Беларуссю незалежнасці Абхазіі і Паўночнай Асеціі. Для Польшчы ж вельмі істотным з'яўляецца тое, што беларускія ўлады павінны спыніць пераслед Саюза палякаў на чале з Анжалікай Борыс.

Напрыканцы дарадца Леха Качыньскага выказаў думку, што такая магутная структура, як ЕС, мусіць пашырацца, а значыць, будуць працягвацца і палітычныя кансультацыі з РБ: «Карыстаючыся прынцыпамі салідарнасці і дэмакратыі, мы хочам дзяліцца з нашымі суседзямі ўсім найлепшым, што ёсць у Польшчы. «Усходняе партнёрства» – гэта найперш інструмент, з дапамогай якога мы размаўляем з азначанымі краінамі. Інтэграцыя Беларусі ў ЕС і НАТО непазбежная, бо няма будучай Еўропы без такіх дзяржаў, як Беларусь, як адной з тых, што ўтварыліся пасля распаду СССР».

Падвядзем вынік усяму вышэйсказанаму.

Асноўныя мэты праграмы «Усходняе партнёрства»:

- ангажаваць грамадскія супольнасці краінаў «Усходняга партнёрства» ў сферу ЕС (уключаючы пазаўрадавыя арганізацыі, прадстаўнікоў бізнесу і мясцовых уладаў) з мэтай максімальнага набліжэння гэтых краін да Еўрасаюза;
- інтэграцыя ў розных аспектах дзейнасці (найперш стварэнне агульнай эканамічнай прасторы);
- палягчэнне візавага рэжыму;
- супраца ў галіне энергетычнай бяспекі і развіцця энергетычнай інфраструктуры.

Што можа даць Беларусі «Усходняе партнёрства» і далейшая супраца з ЕС:

- спрошчанае наведванне беларускімі грамадзянамі краін-сябраў ЕС;
- пашыранае трансгранічнае супрацоўніцтва, якое спрыяе большаму ўзаемадзеянню ў эканамічным жыцці, ахове навакольнага асяроддзя;
- падтрымка беларускай эканомікі, дапамога ў развіцці прадпрымальніцтва і падрыхтоўка беларускіх прадпрыемстваў да выхаду на еўрапейскі рынак;
- падтрымка праграмаў эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларусі праз еўрапейскую фінансавую дапамогу;
- паляпшэнне сістэмы аховы здароўя і адукацыі;
- больш эфектыўнае дзяржаўнае і мясцовае кіраванне;
- рэформа прававой і судовай сістэмы з мэтай забеспячэння роўных правоў для ўсіх грамадзян;
- лепшыя эканамічныя магчымасці для Беларусі і палепшаныя ўмовы жыцця для яе грамадзян праз развіццё і мадэрнізацыю транспартнай і энергетычнай сістэмы;
- паляпшэнне стану навакольнага асяроддзя (якасць вады, утылізацыя выкідаў і падтрымка ў барацьбе з наступствамі Чарнобыльскай катастрофы);
- больш блізкі дыялог і шчыльнае супрацоўніцтва з Еўропай ва ўсіх іншых сферах.

Такім чынам, дзверы ў Еўрапейскі Саюз не зачыненыя, і толькі ад нас залежыць, ці захочам мы ўвайсці ў дом аб’яднанай Еўропы. Ад гэтага выйграюць усе.

Yuras Kalasouski

At the Crossroads Again or Why Does Poland Call Belarus into Europe?

Part I

Situated between the East and the West, the North and the South, for centuries long Belarus was at the junction of cultures and creeds, in unique conditions of multinational contacts at the crossroads of the Eastern and Western civilizations. And today's realities confirm it: after more than ten years of the isolation policy Europe invites Belarus to work together, seeking to pull it out of Russia's sphere of influence.

Recently the Warsaw Center for International Relations organized a week-long information and educational visit for the Belarusian journalists who won the competition dedicated to comparing changes which occurred in Poland and Belarus during the last twenty years. Over the week several meetings were held with Polish experts, politicians and journalists, and one of their main topics was a discussion on prospects of the new policy of the unified Europe towards Belarus. The meetings were all the more interested because Poland is one of the authors of the Eastern Partnership program through which the European Union plans to improve relations with Belarus. And it is the Eastern partnership which is the priority area for Poland in today's policy of the unified Europe.

I will remind that this program developed by the European Union at the initiative of Poland and Sweden and approved in May 2009 in Prague declares that the civil society is a key factor for success of democratic and market-oriented reforms and provides for closer cooperation between the European Union and six Eastern European countries – Azerbaijan, Armenia, Belarus, Georgia, Moldova, and Ukraine – in the economic and political spheres.

To Belarus, its participation in the Eastern Partnership means liberalization of the electoral legislation and trade relations with the European Union, simplification of the visa regime, and participation in programs on energy security, administrative reforms, and environmental protection. Thus, the Eastern Partnership opens to our country the door to Europe which remained closed for a long time.

Already some analysts call the Eastern Partnership a turning point, a historic event and even a beginning of Belarus' comeback to the mainstream of the European civilization which it historically belongs to. That said, it is beyond dispute that the Eastern Partnership is an outset of a new policy whose forms and methods are still being defined. This brings up the question: what does Europe expect from Belarus and how does it envisage building relations with our country further on?

After numerous conversations with Polish analysts, community leaders and journalists I tried to create a general picture which would describe rather integrally the new turning point in the EU policy known as the Eastern Partnership.

But I will reiterate before everything else that this project is only a start of a new and probably long-term stage of the European policy which is still to be filled with concrete substance. The European Union which intends to work with Belarus in the long term has not decided yet on the forms and methods of its new policy. Also, one should not forget that the European Union has twenty-seven centers of decision-making many of which are not very interested in developing relations with Belarus giving priority to other projects.

The first expert who we met in Warsaw was Mr. Jarosław Kalinowski, delegate on Belarus' matters in the European Parliament. Mr. Kalinowski pointed out that today, despite differences of views on democratic standards in Belarus and Poland, our countries must cooperate. And Poland should not isolate itself from Belarus but should bring its eastern neighbor closer to itself gradually and through small steps, for example, through trade and economic relations. It resembles a boot put in the door that we must open: we will not be able to open it yet, but we will not let it be closed.

Certainly, Poland also wants to help the Belarusian civil society which desires democratic changes; it wants to develop the civil society because in order to change the situation in Belarus the society itself has to change. The West sees the simplification of the visa regime and the cultural cooperation as important aspects which can influence the public opinion. At the same time, Poland and other EU countries understand that the Belarusians have to decide their own destiny.

And Michał Kacewicz, journalist of Newsweek weekly, hopes that the new generation of the Belarusian elite will orient itself to Europe and will be able to govern the country in a new way in the future. And Poland which was earlier a wall between Belarus and Europe wants to become a bridge between them today. But it will not be easy. Poland has no big influence yet in the European Union, and the latter, in its turn, has no consolidated policy towards Belarus. This is why the process of entanglement of Belarus to the European Union's sphere of influence will be, most likely, a very slow one because the unified Europe is a big and heterogeneous structure.

Also, Polish diplomats have no elaborate plan of actions yet in respect of Belarus – it is difficult to fraternize with official Minsk right away! Certainly, any steps forward of the Belarusian authorities will be welcomed: so, Poles are very concerned over the issue of unrecognition by the official authorities of the Union of Poles headed by Angelika Borys. As for the simplification of the visa regime, an important aspect here is the de facto absence of the border between Belarus and Russia.

Also Mr. Kacewicz expressed an interesting opinion that if the trade and economic cooperation alone was established between the West and Belarus in absence of democratic transformations in the Belarusian society it might lead to an era of new isolation and mental alienation: *having a contact in the sphere of economy and trade, the Europeans may discard the thought that Belarus belongs or may belong to Europe.*

The journalist pointed out that *Europe was disappointed in possibilities of the Belarusian opposition* and now, after more than ten years of unsuccessful policy of ignoring the official authorities of the country, the Europeans faced a question: "If we lost so many years in vain, betting on the isolation policy, what should we do with Belarus then? What to do when we support opposition all the time but it gives no result?"

Mr. Eugeniusz Smołar, expert of the European Commission in the matters of the Eastern policy also pointed out that today the European Union simply could not fail to recognize and ignore official Minsk because the latter governed de facto in Belarus. Certainly, cooperation with Belarusian NGOs directed at promoting democratic transformations in the Belarusian society will also be continued.

If the principled isolation policy collapsed its place is taken now by the pragmatic policy directed at preserving stability in this region and obtaining certain dividends from the economic cooperation. Realities of the global market are such that Belarus could not exist as an isolated island and its government will have either to sacrifice the independence or to begin the process of democratization which is hazardous for the authorities. If the government of Belarus begins to cooperate with the European Union groups of people will emerge in the Belarusian society which will link their future with Europe.

In this connection, Mr. Smołar stressed that the new EU policy towards Belarus was a gradual lifting of sanctions in exchange for concessions of the Belarusian authorities but not the way of revolution.

Finally, Marek Ostrowski, observer of the influential Polish weekly Polityka, expressed an opinion that Poland, seeking to develop on the Western pattern and having arranged its relations with the powerful neighbor in the west (Germany), had to turn to the east. Certainly, Poles would ideally like to see a powerful neighbor there as well which would push Poland towards positive changes. Anyway, independent of how today's Belarus looks from the point of view of Poles, they have no other options, according to Mr. Ostrowski, but to promote neighborliness and cross-border cooperation with this country.

In the second part of the article you may read about other opinions on the policy of the Eastern Partnership and how Poland benefited from its accession to the European Union.

Part II

Poland became one of the authors of the Eastern Partnership program which provides for the entanglement of Belarus as well as Azerbaijan, Armenia, Georgia, Moldova and Ukraine into the pan-European context of development primarily through the trade and economic cooperation. How do Polish analysts, community leaders and journalists see this process? What did the European Union give to Poland and what can it give to Belarus?

Recently a group of Belarusian journalists made a trip to Poland during which Polish politicians, journalists and analysts answered these questions.

Mr. Ignacy Niemczycki, expert of the department of strategic analysis of the Committee for the European Integration, believes that the reason why Poland turns attention to its eastern borders is that they became the EU border now. The unified Europe, in its turn, should expand its influence in the eastern direction (through the neighborhood policy) in order to neutralize Russia's influence. Certainly, the weakness of the Belarusian opposition has also made Europe look for ways of having working relationship with official Minsk. And the trade and economic cooperation which in the longer term should lead to the country's democratization is seen as the main vector of this working relationship at its initial stage. However, the Belarusian society must be active because Europe can only offer certain opportunities to Belarus.

A similar opinion was expressed by Ireneusz Bil, head of the Foundation of the former Polish president Alaksander Kwaśniewski.

The West came to the conclusion that if it was impossible to bring about revolutionary changes through cooperation with opposition one must go by the evolutionary path: the younger generation of the Belarusian authorities is more oriented to Europe, and it means that in the long term it may change the geopolitical vector of the country.

"We are convinced that democracy cannot be imposed from above, it should ripen on its own in the society", Mr. Bil stressed. Now the West wants to use new instruments in its relations with Belarus and, by doing so, to provide it with new opportunities for democratic changes. The main task of the European Union is to pull Belarus out of Russia's sphere of influence. Anyway, Poles themselves are not yet sure of efficiency of the new policy towards Belarus, because the European Union is rather a big and heterogeneous structure, many member countries of which prefer other projects.

A representative of the Polish Foreign Ministry also spoke about the evolutionary path of cooperation between the European Union and Belarus. According to him, the priority of Europe is to promote the independence of Belarus and stability in the region, and democratic changes come after.

In the past decade the Europeans had time to realize that the policy of isolation was the worst scenario on a par with the incorporation of Belarus into Russia. At the same time, one should not think that the Eastern Partnership is directed against Russia as the future of this country is linked to Europe as well.

And the fact that the European Union allocated comparatively inconsiderable money for the development of relations with Belarus in the framework of the Eastern Partnership means that Europe is interested in this project and ready to expand cooperation provided that there are trends of democratic transformations in Belarus. However, nobody in the West has illusions about feasibility of relatively quick democratic transformation in Belarus.

"Why do Poles kiss hands of a woman? Because one has to start with something", the politician told this joke to show that the Eastern Partnership is also a beginning of a new stage in the pan-European policy.

And a deputy of the Polish Sejm and member of the commission on Belarus told that in the Polish Sejm there is a so called "group of friends of Belarus" (around thirty parliamentarians) which works a lot on the Belarusian issue and would like to see this country in a totally different economic, cultural and political situation. However, the parliamentarian recognized that one had to work a lot and hard in this direction: "There are no simple decisions in the Belarusian issue. The key partner of Europe in relations with this country is primarily young people and intelligentsia, the generation that may change Belarus".

A lot of attention in our discussions was given to the question what Poland got from its membership in the European Union and what Belarus may get from cooperation with the unified Europe.

So, Mr. Jarosław Kalinowski, delegate for Belarus' matters in the European Parliament, pointed out that big doubts and fear that the accession to the European Union would lead to an economic disaster did not come true. The opposite happened – Poland got a powerful support in spheres of agriculture, environment protection and preservation of cultural traditions. Moreover, the big advantage is that Europe supports namely the European pattern of the country's development by allocating large subsidies for relevant changes in Poland.

For example, Mr. Juliusz Głuski, press secretary of the EURO-2012 association, which prepares the European soccer championship, told that Poland which was getting ready to receive Euro-2012 together with Ukraine, had got a very powerful impetus to the development of the appropriate infrastructure: construction of new stadiums, training grounds, roads, reconstruction of airports, etc. "We simply must develop rapidly, and Euro-2012 is a sort of whip over us, because we should not bring shame on ourselves in front of everybody", he stressed.

Mr. Dariusz Wojtal, representative of the Polish Chamber for Tourism, described changes in the Polish economy by the example of the tourist industry. It is

interesting that after the Polish accession to the European Union it was the tourism that had the greatest impetus for development, because borders became open and Poland entered the market of Western tour operators. Thus, if in 2004 Egypt, for example, was visited by only 150,000 Poles, in 2008 it was visited by 600,000. Certainly, big investments from the European Union have also contributed to the development of tourism. And today the tourism brings about one third of revenues of the Polish budget – even more than the energy sector does. Naturally, infrastructure is also developing, and now it has to meet the highest requirements. And in general, today Poles attach great importance to how to sell and how to make Poland an attractive destination for tourists.

And Mr. Ignacy Niemczycki identified quite a number of positive changes in Poland after its accession to the European Union:

- GDP growth, because Poland receives big investments from the European Union;
- reduction of unemployment (2003 – 20%, 2008 – 10%) owing to the creation of new jobs and the migration of workforce to EU countries;
- development of tourism (open borders);
- development of system of environmental protection which has to meet the European standards;
- harmonization of legislation;
- changes in mentality – today Poles perceive themselves Europeans to a much greater degree than they did before the accession to the European Union.

A very positive opinion on Poland's accession to the European Union was also expressed by Mariusz Handzlik, adviser of the President of Poland in matters of international relations, who also described very thoroughly the European prospects of Belarus.

Mr. Handzlik said that changes which had taken place in Poland during the last twenty years and especially after its accession to the European Union had surpassed all expectations and attested that decisions which had been taken in 1989 were correct. What Poles see as the best is that they have freedom and possibility to choose and hold their destiny in their own hands.

"The European Union is the best experiment in the world's history, the unique State entity which benefits its citizens as well as the EU member States a lot. But Europe will never be free until it does not express solidarity towards others, and until it does not include countries which now belong to the Eastern Partnership program. We cannot be fully happy until our eastern neighbors are in worse conditions", the Polish diplomat pointed out.

Actually, the Eastern Partnership, according to Mr. Handzlik, should draw the above mentioned countries and the European Union together, and be a bridge between the unified Europe and these countries:

“The Eastern Partnership is a great chance for rapprochement with Europe. At the same time, we understand that it is not a swift-flowing process because even for Poland it took fifteen years to join the European Union. Today we want cooperation, and you may count on our solidarity and assistance. Nevertheless, everything depends on the will of the Belarusian society”.

And Europe expects some steps to meet from Belarus, and namely: liberalization of the electoral legislation, cessation of restriction of the freedom of the mass media and NGOs, market liberalization and economic reforms. In order to begin the rapprochement with the European Union Belarus should first of all join the World Trade Organization. Another very important aspect is unrecognizing of independence of Abkhazia and South Ossetia by Belarus. It is also very important for Poland that the Belarusian authorities stop persecuting the Union of Poles in Belarus headed by Angelika Borys.

At the end, the advisor of Lech Kaczyński suggested that such a powerful structure as the European Union should expand, and it means that political consultations with Belarus would continue: “We use principles of solidarity and democracy, and we want to share all the best Poland has with our neighbors. The Eastern Partnership is in the first place an instrument that helps us to talk to these countries. Integration of Belarus into the European Union and NATO is unavoidable, because there is no future Europe without such States as Belarus, and as those which emerged after the collapse of the Soviet Union”.

Let us summarize what was said above.

The main objectives of the Eastern Partnership program are:

- to engage civil societies of the Eastern Partnership countries in the EU sphere (including NGOs, representatives of business, and local authorities) in order to bring these countries to the European Union to a maximum extent;
- integration in different aspects of activities (in the first place, the creation of a common economic space);
- simplification of the visa regime;
- cooperation in the field of energy security and development of energy infrastructure.

What the Eastern Partnership and further cooperation with the European Union may give to Belarus:

- simplified travel of the Belarusian citizens to the EU countries;
- extended cross-border cooperation which contributes to a greater interaction in the economic development and environmental protection;
- backing up of the Belarusian economy, assistance in developing free enterprise and preparation of Belarusian enterprises to their accession to the European market;

– support of programs of the economic and social development of Belarus through the European financial assistance;
– improvement of systems of health protection and education;
– more efficient State and local governance;
– reform of the legal and judicial system in order to secure equal rights for all citizens;
– better economic opportunities for Belarus and improved living conditions for its citizens through the development and modernization of transport and energy systems;
– improvement of the environment: quality of water, waste disposal and support in overcoming the aftermath of the Chernobyl disaster;
– closer dialogue and cooperation with Europe in all other areas.

Thus, the door to the European Union is not shut, and it depends only on us whether we want to enter the house of the unified Europe. Everybody will gain from it.

Аляксандр Класкоўскі

Як я ледзь не стаў інтэрвентам

29 гадоў таму ў адзін цудоўны жнівеньскі дзень я знянацку апынуўся ў скуры (дакладней – у кірзавых ботах) без пяці хвілін акупанта. Пайшла пагалоска, што наша паднятая па трывозе дывізія ідзе на Польшчу.

Так яно было ці не, схавана пад покрывам вайсковай таямніцы. Найхутчэй што проста адпрацоўваўся манеўр на ўсялякі пажарны (бо страйкавы пажар у суседняй краіне толькі пачынаў разгарацца). Але версія пра «інтэрнацыянальную дапамогу» ўспрымалася на поўным сур’ёзе. Пра забурэнні ў Польшчы шмат гаманілі ў тыя дні «варожыя галасы». Мы патаемна трымалі ў казарме кароткахвалевую «Селену» і менавіта тады пачулі пра Валенсу ды іншых лідэраў страйкавага руху.

…Інтрыга абарвалася, калі непадалёк ад польскай мяжы ахутаную чадам калону так жа раптоўна павярнулі назад. Рэшту збораў мы прабавілі цалкам камфортна. Пераважна ўжывалі чарніла «Абрыкосавы водар» у кустах ля стрэльбішча ды парадыйна спявалі «Красная армия всех сильней».

Пазней я прачытаў, што ў 1980–81 гадах планы інтэрвенцыі сапраўды былі. Роля генерала Ярузельскага трактуецца па-рознаму. Адны сцвярджаюць, што ён сам заклікаў Крэмль увесці войскі, але дзяды з палітбюро ўжо апякліся на Афгане ды баяліся заходніх санкцый, тым часам як цана нафты падала. Іншыя лічаць, што менавіта Ярузельскі, увёўшы вайсковае становішча, уратаваў краіну ад сцэнару Венгрыі-56 ды Чэхаславакіі-68.

Так ці іначай, я ўдзячны лёсу, што гэтая чаша мяне абмінула. Некалі дзядзька Косця, былы танкіст, распавядаў, як іх кінулі ў 1956-м на Будапешт. І хоць асабіста ён нікога не забіваў і не трушчыў тракамі, цяжкі асадак ад таго, як глядзелі мадзьяры на савецкіх салдат, застаўся на ўсё жыццё.

Пасля тых вайсковых збораў 1980-га я стаў пільна сачыць за польскімі падзеямі. Ды і ўся адносна палітызаваная частка беларускага грамадства старалася атрымаць больш адэкватнае ўяўленне пра сітуацыю ў краіне, чым як з артыкулаў у «Правде». На ўсялякіх адзіных палітднях масу таксама грузілі адпаведнай прапагандай: маўляў, узняла галаву контра, пад пагрозай сацыялістычныя заваёвы! Праўда, некаторыя выступоўцы з райкамаў нефармальна дадавалі: ды ў іх там савецкай улады, сапраўднага (як у СССР) сацыялізму і не было ніколі, яны заўжды на Захад, у капіталізм глядзелі!

Зараз раблю выснову, што тыя прапагандысты па-свойму мелі рацыю.

Важны момант: у палякаў за часамі ПНР не паспелі адбіць смак да прыватнай уласнасці. Вёска заставалася пераважна аднаасобнай. Было багата

прыватных крам і г.д. Беларусам жа масава зрабілі калгасную, саўкова-ўтрыманскую прышчэпку. Уся філасофія: рабіць абы з рук ды цягнуць, што кепска ляжыць.

Акрамя таго, многія былі шчыра ўдзячныя савецкаму ладу, перабраўшыся з-пад саламяных стрэх у гарадскія кватэры з цёплымі прыбіральнямі і гарачым душам. З такіх учарашніх вяскоўцаў, што саромеліся «дзеравенскай» мовы, лічы, і склаўся пасляваенны Мінск. На гэтай жа ментальнай глебе, угноенай афіцыйнымі медыямі, пазней вырас недавер абываталя да нацыянальнага дэмакратычнага руху: маўляў, дай ім уладу, дык будуць толькі муштраваць іспытамі на беларускасць!

Мне, зразумела, нагадаюць пра зорныя часы, калі пад апазіцыйныя штандары выходзілі па некалькі дзясяткаў тысяч. Так, але, па-першае, уплыў быў даволі хутка страчаны, а па-другое, і на піку гэтага ўплыву пагроза рэжыму не дасягала такой ступені, каб ён спалохаўся ды згадзіўся на нейкі круглы стол (гульні 2000 года ў «дыялог грамадска-палітычных сіл» не лічым). У Польшчы ж круглы стол стаў вынікам фактычнага парытэту сілаў (і бясспрэчнай маральнай перавагі апазіцыі).

Вядома, у беларускай апазіцыі вялікі рэестр памылак, але ў прынцыпе яна, бадай, проста не магла скочыць вышэй за пояс.

Драма Беларусі – у тым, што камуністычная сістэма даволі паспяхова рэалізавала тут эксперымент па стварэнні «гома саветыкуса».

Таму незалежнасць далёка не ўсе нават асэнсавалі (не толькі ў 1991-м, але і дагэтуль), не кажучы ўжо пра масавае змаганне. І за Лукашэнку ў 1994-м галасавала найперш саветызаваная маса, ахопленая настальгіяй па светлай мінуўшчыне. Культавая кілбаса па 2.20 асацыявалася менавіта з застойным саўком. Адбыўся гістарычны рэванш. Не поўны, і нават хутчэй ілюзорны, але краіна тармазнулася на паўтара дзесяцігоддзі.

Польскія рабацягі таксама хацелі мець кілбасу па даступнай цане. Нагадаю: улетку 1980 года дэтанатарам пратэстаў стала менавіта падаражэнне мяса ў заводскіх сталоўках.

Але феномен «Салідарнасці» палягае зусім не на кілбасных лозунгах. Паролем было слова «свабода».

Зрэшты, і заможнасць, шчодры стол – тая ж сакральная чарка і скварка, калі хочаце – у мільёнаў палякаў эпохі «Салідарнасці» асацыяваліся не з казарменным раем а-ля савок, а наадварот – з дыстанцыяваннем ад Саветаў, з прыватнай ініцыятывай і сапраўднай нацыянальнай незалежнасцю. Ізноў жа – са свабодай.

Беларусы ж тады хоць і былі заінтрыгаваныя дзёрзкасцю Валенсы ды паплечнікаў, размахам польскага руху, але пераважна ўспрымалі гэты феномен як «безумство храбрых», не дапускаючы, што ў «Салідарнасці»

ёсць шанцы на перамогу. І тым болей не праецыравалі падобны сюжэт на БССР. Калос камуністычнай імперыі здаваўся непахісным.

Беларускі соцыум у масе сваёй (прашу асобных пасіянараў тае эпохі не ускокваць з пратэстамі: ніхто не забыты, нішто не забыта) драмаў нават тады, калі затрашчаў па швах увесь «сацыялістычны лагер». Нездарма ж прагрэсіўныя публіцысты называлі самую рахманую савецкую рэспубліку антыперабудовачнай Вандэяй.

На думку палітолага Сяргея Нікалюка, беларусы не маюць традыцыі калектыўнага пратэсту. Зрэшты, тое-сёе можна прыгадаць. І найперш – нечаканы для ўсіх сацыяльны выбух у красавіку 1991-га. Тады ў сталіцы «Вандэі» блізу ста тысяч разгневаных пралетарыяў выйшлі на плошчу Леніна.

Памятаю, як рабацягі перакрывалі трамвайныя пуці ў Мінску. У Оршы ж спынілі нават рух цягнікоў. Зараз натрэніраваныя сілавыя структуры скруцілі б бунтаўнікоў у бараноў рог. Тады, за камуністычным часам, заўважце, гэтакага рэпрэсіўнага апарату, як створаны цяпер, і блізка не было.

Але той бунт быў стыхійны і менавіта каўбасны: абурыла паўлаўскае (па прозвішчы тагачаснага савецкага прэм’ера) павышэнне цэн, калі абед у заводскай сталоўцы замест традыцыйнага рубля стаў каштаваць пад два. Тут – выразная паралель з польскім сюжэтам лета 1980 года.

А вось далей – усё іначай. Не было ідэйнага стрыжня, панавала спантаннасць, таму хваляванні хутка нейтралізавалі, зацягнуўшы ў балота дробязных перамоў і паліятыўных рашэнняў. Пазней некаторыя палітычныя сілы спрабавалі давесці, што накіроўвалі той пралетарскі выступ, аднак ва ўсякім разе відавочна, што прыкметнага ўплыву яны не дамагліся.

Яшчэ адзін усплёск – страйк метрапалітэнаўцаў у 1995 годзе. Але той лакальны імпульсіўны дэмарш быў асуджаны на паразу. Не было рэзанансу, не было шырокай салідарнасці, ужо не кажучы пра моцную структуру кшталту польскай «Салідарнасці». Нагадаю: тая здолела аб’яднаць да 9,5 мільёна чалавек, траціну палякаў!

У гэтым кантэксце варта адзначыць ролю пасіянарнай часткі польскай інтэлігенцыі, якая на пачатку 1980-х здолела ўсталяваць шчыльны кантакт з працоўнай масай.

У польскім выпадку наклаліся два чыннікі. Па-першае, непрыманне камуністычнай сістэмы самой па сабе – як няздольнай забяспечыць дабрабыт, правы і свабоды. Па-другое, непрыманне імперыі КПСС як турмы народаў, прычым не толькі народаў СССР, але і ўсяго сацлагеру. На гэтай платформе стаяла не элітарная купка інтэлектуалаў, а маса палякаў.

Вядома, можна дадаць іншыя важныя чыннікі – у прыватнасці, згадаць пра ролю касцёлу і крылатую фразу Яна Паўла ІІ «Не бойцеся!», паразва-

жаць пра масіраваную заходнюю падтрымку, аднак гэта асобныя шырокія тэмы.

Фактам зьяўляецца тое, што быў трывалы грунт для масавага руху. Палякі стагоддзямі ваявалі за незалежнасць і атрымалі добрую школу. Для іх Масква заўжды асацыявалася з імперскай пагрозай.

Так, і нашы продкі бралі ўдзел у паўстаннях супраць дзвюхгаловага арла. Але потым гэты дух, гэтую гістарычную памяць бязлітасна выбілі рознага кшталту сатрапы.

Ды што там казаць: у нас жа і сёння ладная частка грамадства, як сведчыць незалежная сацыялогія, гатовая ствараць нейкую форму аб'яднання з Расіяй. Яшчэ болей: на далёкіх подступах да новых прэзідэнцкіх выбараў лідэр апазіцыйных камуністаў уздымае на шчыт лозунг адзінай валюты з усходняй суседкай (то бок рубля з дзвюхгаловым арлом). І пэўна ж, разлічвае на спрыяльны рэзананс.

Зрэшты, такія палітычныя піруэты ўжо не выклікаюць апакаліптычных пачуццяў. Тая ж сацыялогія сведчыць, што незалежніцкая свядомасць у нас спакваля мацуецца, гэтак сама як і праеўрапейскія настроі. Яны ўжо нароўні з прарасійскімі, а то і пераважваюць. Дарэчы, пакуль што па большасці найважнейшых для нацыі пытанняў – пытанняў гістарычнага выбару – такі вось хутчэй не парытэт, а раскол. Раскол замест салідарнасці. І тым болей – ніякага намёку на структуру кшталту легендарнай «Салідарнасці».

Відавочна, што беларускі шлях да пераменаў болей пакручасты і супярэчлівы, чым колішні трыумф польскага антыкамуністычнага руху. Зрэшты, заўважым, што імклівая перамога над ранейшым рэжымам не вырашыла праблемаў польскай нацыі цудадзейным чынам. І гэта асобная цікавая тэма.

Не варта ідэалізаваць механізмы. Палітычная культура ў грамадстве напрацоўваецца марудна, спакваля. Рынкавая эканоміка не ёсць гарантыяй райскага жыцця. У Беларусі ж маюцца і спецыфічныя далікатныя праблемы (мова, культурная ідэнтыфікацыя ды іншыя), якія не вырашыць наскокам, дырэктыўна ніякі самы прагрэсіўны ўрад.

Але тэктанічныя зрухі ў нас таксама непазбежныя.

Эканамічны крызіс кідае выклікі, якім няздольная даць рады міфалагізаваная «беларуская мадэль». І ці не галоўны парадокс у тым, што менавіта прывязка да хворай на вялікадзяржаўнасць Расіі, з аднаго боку, і бескампраміснае самаўладства Лукашэнкі, з іншага, стварылі тую грымучую сумесь, што сёння дашчэнту разбурае «саюзны праект» і пакрысе пераводзіць Беларусь у якасна іншую геапалітычную сітуацыю.

У Польшчы былі перамены пад ціскам мас, у нас жа яны наспяваюць пад ціскам вонкавага форс-мажору, «праз не хачу».

Інтэрвенцыя з усходу – практычна нерэальная пагроза для сённяшняй Беларусі, адрозна ад Польшчы перыяду 1980–81 гадоў. Затое імаверная эканамічная экспансія ціхай сапай.

Так што дэкарацыі і акцёры зусім іншыя, інтрыга не такая выразная, а вось момант гістарычнага драматызму для нас наўрад ці значна меншы, чым быў у 1980-х для палякаў.

Aliaksandr Klaskouski

How I Almost Became an Invader

Twenty-nine years ago on a wonderful August day I suddenly found myself in shoes (more exactly, in tarpaulin boots) of someone who was a step away from becoming an occupant. A rumor has gone around that our alarmed division would go to Poland.

Was it so or not, it has remained under the veil of the military secret. Most probably, maneuvers were practiced just to be on the safe side (because the fire of strikes was just beginning to flare up in the neighboring country). But the version of "international assistance" was perceived in the complete earnest. "Enemy voices" were talking a lot about unrest in Poland. We secretly kept a SW receiver "Selena" in our barrack, and just then we heard about Wałęsa and other leaders of the strike movement.

…The intrigue ended up when not far away from the Polish border the convoy which was enwrapped in fumes suddenly turned back. The remaining part of the training we spent very comfortably. We mostly consumed the fruit wine "Apricot Aroma" in bushes near the firing range and song mockingly "The Red Army is The Strongest One".

Later I read that in 1980 – 81 plans of intervention really existed. The role of General Jaruzelski is interpreted in different ways. Some argue that he urged the Kremlin to bring in troops but old men in the Politburo had already singed their feathers in Afghanistan and were afraid of Western sanctions while oil prices were falling. Others believe that it was Jaruzelski who saved the country from Hungary-86 and Czechoslovakia-68 scenarios by having imposed the martial law.

Anyway, I bless my stars that this cup passed from me. One day, my uncle Koscia, a former armor crewman, told me how they had been sent to Budapest in 1956. And while he personally did not kill anyone nor crushed anyone with tracks, the way Magyars were looking at Soviet soldiers left a hard gall in his mind for his entire life.

After that military training in 1980 I began to follow the events in Poland closely. And the entire relatively politicized part of the Belarusian society was seeking to get more adequate idea about the situation in the country than articles in "Pravda" gave to you. The common people were also indoctrinated with relative propaganda at universal days of political orientation: something like, the counterrevolution lifted its head, and the Socialist gains are under threat! It is true, some speakers from the Party's district committees were adding on the informal basis: "but they never had the Soviet power and true (as in the USSR) socialism there, they were always looking at the West, at the capitalism!"

Now I arrive at conclusion that these propagandists were right in their own way.

An important moment: the authorities had no time to ruin the appetite of Poles for private property at the times of the Polish People's Republic. The rural area remained populated by individual farmers predominantly. There were a lot of private shops etc. And the Belarusians were massively inoculated with the kolkhoz and Soviet-style dependency vaccine. The entire philosophy: to work letting things slide and to grab all you can lay your hands on.

Also, many people were sincerely grateful to the Soviet regime because they had moved from homes under thatch to town apartments with warm WCs and hot shower. The after-war Minsk was practically made from such yesterday's countrymen who were ashamed of their "village" language. Mistrust of men of the street for the national democratic movement grew later on the same mental soil which was fertilized by the official media: something like, if you place them in authority they will drill you by exams in the Belarusian mentality!

I will certainly be reminded about the golden age when several tens of thousands of people rallied under opposition banners. Yes, but, firstly, influence was rather quickly lost, and secondly, at the height of this influence the threat to the regime never reached the degree to make it scared and to make it agree to a roundtable (games of 2000 in the "dialogue of socio-political forces" count for nothing). And in Poland the roundtable was a result of a de facto power balance (and of undeniable moral ascendancy of opposition).

Certainly, the Belarusian opposition has a great registry of mistakes, but in principle, it simply was not able to jump over its head.

The drama of Belarus is that the communist system was quite successful in setting up here an experiment in creation of a "homo sovietikus".

This is why independence was not even comprehended by everyone (not only in 1991 but up to date as well), let alone mass struggle. And it was primarily the sovietized mass of people who voted for Lukashenka in 1994, overtaken by nostalgia about the rosy past. The iconic sausage priced at 2.20 rubles was associated namely with the Soviet era of stagnation. A historic revanche took place. Not the total one, and more likely, the delusive one, but the country was slowed down for about fifteen years.

Polish workers also wanted to buy sausage at an accessible price. I will remind: in summer of 1980 protests were detonated just be the hike of price of meat in works canteens.

But Solidarność's phenomenon was not in the least in sausage slogans. The word "Freedom" was the password.

After all, prosperity and the abundant table – the same sacred bub and grub, if you want, – were not associated by millions of Poles of the Solidarność era with the

Soviet style barracks paradise, but on the contrary, with distancing from the Soviets, with private initiative and true national independence. And again, with freedom.

And although the Belarusians were then intrigued by Wałęsa's and his fellow coworkers' audacity and by the scope of the Polish movement, they mostly perceived this phenomenon as a "folly of the courageous", without conceding that Solidarność had any chances to win. And still less they projected a similar plot on the Byelorussian Soviet Socialist Republic. The colossus of the Communist empire seemed to be impregnable.

The Belarusian society in its majority (I would ask individual super-activists of that era not to upspring in protest: nobody has been forgotten, and nothing has been forgotten) dozed even when the entire "Socialist camp" went all to pieces. It was not in vain that progressive essay writers called the gentlest Soviet republic the anti-perestroika Vendee.

In political analyst Siarhiej Nikaluk's opinion, the Belarusians do not have traditions of a collective protest. After all, something may be recalled. And in the first place the social explosion of April 1991 which was expected by nobody. Then in the capital city of "Vendee" about one hundred thousand enraged proletarians went to Lenin Square.

I remember how workers congested tram tracks in Minsk. In Orsha even the train traffic was stopped. Now well-trained security forces would make rebels toe the line. Mind you that the repressive apparatus in the Communist times could not even closely match the one which exists now.

But that revolt was spontaneous and just the sausage one: people were outraged by Pavlov's (the Soviet prime minister at that time) price hike when a lunch in works canteen became worth almost two rubles instead of the traditional one ruble. Here is a clear parallel with the Polish plot of summer of 1980.

But then further on everything was different. There was no ideologic core, spontaneity dominated, and thus the unrest was quickly neutralized by sucking it in the quagmire of petty negotiations and palliative decisions. Later some political forces tried to say that they had been directing that proletarian demonstration; however, it is evident anyway that they had not attained any noticeable influence.

Another outburst was a strike of subway workers in 1995. But that local impulsive demarche was bound to be defeated. There were no repercussions, no broad solidarity, let alone a powerful structure similar to the Polish Solidarność. I will remind: the latter was able to unite up to nine and a half million people, one in three Poles!

In this context it is worth to stress the role of the active part of the Polish intelligentsia who managed to establish a close contact with workers in early 1980s.

Two factors overlapped in the Polish case. First, the rejection of the Communist system as it was – as unable to secure prosperity, rights and freedoms. Second,

the rejection of the CPSU's empire as a prison of nations, and also not only of nations of the USSR but of the entire Socialist camp. This position was taken not only by an upscale batch of intellectuals but by numerous Poles.

Certainly, one may add other important factors – in particular, to recall the role of the church and the catch phrase of John Paul II "Don't be afraid!", to speculate about the massive Western support, but these are separate broad topics.

The fact is that they had a solid ground for mass movement. Poles fought for independence for generations and they had a good school at it. Moscow was always associated with an empire threat to them.

Yes, our forefathers took part in uprisings against the two-headed eagle. But later this spirit and this historic memory were mercilessly beaten by different kind of satraps.

But what can you say: an important part of our society, according to independent sociologists, is still ready to create a union with Russia in some form. Moreover: well in advance of the new presidential election the leader of opposition communists brings up the slogan of the single currency with the eastern neighbor (i.e., the ruble with the two-headed eagle). And certainly, he counts on a favorable resonance.

At the same time, such political pirouettes no longer arouse apocalyptic feelings. The sociology attests again that the perception of independence is slowly getting stronger in our country, as well as the pro-European attitudes. They are already now on a par with the pro-Russian ones, and even prevail. Besides, for the time being there is more like split than parity on the majority of the most important issues for the nation – issues of the historic choice. Split against solidarity. And moreover – no hint at a structure like the legendary Solidarność.

It is evident that the Belarusian way to changes is more tortuous and contradictory than the triumph of the Polish anticommunist movement of past times. At the same time, we will point out that the sweeping victory over the previous regime did not resolve the problems of the Polish nation miraculously. And this is a topic in its own right.

One should not idealize mechanisms. The political culture in the society is being established slowly, step by step. The market economy does not guarantee the Edenic life. And Belarus has its specific delicate problems (language, cultural identity and others) which any most progressive government cannot resolve at full speed or by issuing directives.

But tectonic movements are also inevitable in our country.

The economic crisis poses challenges which the "Belarusian model" surrounded by myths is unable to cope with. And one of the main paradoxes is that namely the tie-in to Russia suffering from great-power ambitions, on the one hand, and the uncompromising autocracy of Lukashenka, on the other hand, cre-

ated the explosive mixture which razes the “union project” and gradually moves Belarus in a totally different geopolitical situation.

In Poland they had changes under the pressure of masses, and in our country they brew under the pressure of the external force majeure, against one’s will.

An intervention from the east is practically an unrealistic threat for today’s Belarus in contrast to Poland of 1980 – 1981. But an economic expansion on the sly is probable.

So, decorations and actors are totally different, the intrigue is not so expressive, but the moment of historic drama is scarcely much less important for us than it was for the Poles in 1980s.

Ліна Новік

Польшча 89’ – Беларусь 91’. Нераўназначныя змены: рэформы адукацыі

Дэмакратычная рэвалюцыя 1989 г. у Польшчы, першая ў сваім родзе ва Ўсходняй Еўропе, стала пачаткам пераўтварэнняў ва ўсіх сферах жыцця польскай дзяржавы. Перамога над трыма кітамі савецкай мадэлі дзяржаўнага кіравання – палітычнай манаполіяй адной партыі, унітарнасцю дзяржаўнай улады і адзінствам дзяржаўнай уласнасці, патрабавала карэннай перабудовы як трэцяга – грамадскага сектара, так і першага – дзяржаўнага; што ж да сферы прадпрымальніцтва, тую і зусім давялося адбудоўваць з нуля. Усё гэта патрабавала новых кадраў: так або інакш, яны па-ранейшаму «вырашалі ўсё». Менавіта таму адной з найважнейшых, на мой погляд, рэформаў стала адукацыйная.

Пры правядзенні ў Польшчы комплекснай рэформы ўсёй адукацыйнай сістэмы да ўвагі былі прыняты адсутнасць адаптацыйных здольнасцяў дзейснай сістэмы адукацыі да тэмпаў і аб’ёмаў цывілізацыйных і грамадскіх змен, роўных шанцаў у даступнасці адукацыі на кожным яе ўзроўні і нізкі адсоткавы паказчык маладых людзей, якія атрымліваюць сярэднюю і вышэйшую адукацыю, а таксама неадпаведнасць прафесійнага навучання хуткім зменам запатрабаванняў у рынкавай эканоміцы.

Сёння, як вядома, па сканчэнні польскай ВНУ студэнт атрымлівае дыплом, які адпавядае Міжнародным нормам класіфікацыі адукацыі (ISCED). Сама ж адукацыя, ізноў жа еўрапейскага ўзроўню, абыходзіцца значна танней, чым навучанне па аналагічных праграмах, але ў іншых еўрапейскіх краінах. Некаторыя інстытуцыі, дзе навучанне вядзецца на ангельскай мове, выдаюць нават два дыпломы: польскі і брытанскі. Польскія ўніверсітэты папулярныя і сярод замежнікаў: зараз у Польшчы сёмае месца ў сусветным рэйтынгу па колькасці замежных турыстаў – і так атрымалася, на мой погляд, таксама шмат у чым дзякуючы рэформам, распачатым у 1989-м.

З таго часу ў Польшчы з’явіліся шматлікія прыватныя пачатковыя і сярэднія школы – прыходскія, а таксама «публічныя», дзейнасць якіх часткова аплачваецца з ахвяраванняў; з’явілася нават некалькі новых прыватных ВНУ.

Гэты працэс набыў адмысловы размах з 1991 г. Прыватныя ВНУ тады зрабіліся сур'ёзнымі канкурэнтамі дзяржаўных ВНУ, у чым, фактычна, і была галоўная прычына развіцця адукацыі і падвышэння яе якасці. Акрамя таго, гэта падштурхнула муніцыпальныя ўніверсітэты да новай рэформы – па прывядзенні адукацыйных устаноў да стандарту амерыканскага «ўніверсітэта-прадпрыемства».

Рэформы вышэйшай адукацыі ахапілі самыя розныя сферы гэтага працэсу, такія як арганізацыя вышэйшай адукацыі, навуковыя праграмы, кіраванне вышэйшымі навучальнымі ўстановамі, навуковыя даследаванні. Акрамя таго, у рэалізацыі структуральных зменаў вышэйшай адукацыі ў Польшчы былі выкарыстаныя праграмы, якія ўжо тады ўжываліся ў Еўрапейскім Звязе. Найперш гэта Jean Monett, Tempus, Socrates, Erasmus і Leonardo.

Усе гэтыя крокі на шляху да адукацыі міжнароднага ўзроўню ва ўмовах сучаснай Польшчы дазволілі краіне далучыцца да Балонскага працэсу і стаць часткай адзінай еўрапейскай адукацыйнай прасторы, пасля таго як у 1999 г. міністры адукацыі 29 еўрапейскіх дзяржаў падпісалі так званую Балонскую дэкларацыю.

Нельга сказаць, што для Польшчы працэс далучэння прайшоў лёгка: як і шматлікія іншыя краіны-ўдзельніцы Балонскага працэсу, Польшча зазнала шэраг праблем, такіх як неабходнасць упарадкавання кірункаў навучання, утварэнне другой ступені адукацыі, пытанні суадносінаў паміж першай і другой ступенямі (бакалаўрыятам і магістратурай) і шматлікія іншыя. Аднак у выніку польскія ВНУ атрымалі новыя магчымасці для міжнароднага супрацоўніцтва з іншымі еўрапейскімі універсітэтамі, магчымасць выпраўляць сваіх студэнтаў і выкладчыкаў за мяжу на некаторы тэрмін у межах так званых праграм мабільнасці, але галоўнае – выдаваць дыпломы еўрапейскага ўзору.

Двума гадамі пазней у Празе да Балонскага працэсу далучыліся чатыры новыя краіны. У 2003 г. на трэцяй канферэнцыі ў Берліне супольнасць удзельніц Балонскага працэсу папоўнілі яшчэ сем краінаў, у тым ліку Расея. Азербайджан, Арменія, Грузія, Малдова і Украіна далучыліся ў 2005 г. Усяго на сённяшні дзень да Балонскага працэсу далучыліся 46 краінаў – гэта ўсе еўрапейскія дзяржавы, акрамя Беларусі.

На самай справе, дыскусія наконт уключэння беларусаў у еўрапейскія адукацыйныя працэсы пачыналася яшчэ ў 1990-е. Напрыклад, у Еўрапейскім Гуманітарным Універсітэце яшчэ за некалькі гадоў да Балонскай канферэнцыі ў вучэбную практыку былі ўведзеныя некаторыя з прынцыпаў, якіх і ў цяперашнім часе прытрымваюцца універсітэты ў Еўропе.

Досвед ЕГУ быў запатрабаваны і іншымі беларускім інстытутамі. Тым не менш, практычна ўсе распрацоўкі вядучых беларускіх філосафаў і метадолагаў адукацыі і прапановы па своеасаблівай мадэрнізацыі беларускай адукацыйнай сістэмы, якія б дазволілі ёй «састыкавацца» з сістэмай еўрапейскай, былі адхіленыя ўрадам і Міністэрствам адукацыі ўжо пры запуску рэформы адукацыі ў пачатку 1990-х. Лёс ЕГУ таксама добра вядо-

мы. Выступаючы перад студэнтамі ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце 23 верасня 2004 г., прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка заявіў, што ЕГУ рыхтаваў новую нацыянальную эліту, якая павінна была бы павесці краіну на Захад, а еўрапейская будучыня Беларусі знаходзіцца, такім чынам, у супярэчнасці з планамі прэзідэнта. У ліпені 2004 г. ЕГУ быў пазбаўлены ліцэнзіі, выдадзенай у траўні таго ж года. Пасля змушанага спынення дзейнасці былыя супрацоўнікі, выкладчыкі і студэнты ЕГУ зазналі напад з боку беларускіх уладаў і супрацоўнікаў спецслужбаў. З палітычнай, арганізацыйнай і фінансавай дапамогай літоўскага ўраду, Еўрапейскай камісіі, Рады міністраў Паўночных краін, Фонда Макартураў, Карпарацыі Карнегі (Нью-Ёрк), Інстытута «Адкрытае грамадства», Амерыканскіх рад па міжнароднай адукацыі, Фонда «Еўразія», а таксама ўрадаў Бельгіі, Германіі, Фінляндыі, Ірландыі, Люксембурга, Нарвегіі, Швецыі і ЗША універсітэт змог аднавіць сваю дзейнасць у Вільні. Ён і зараз працягвае сваю дзейнасць, рыхтуе бакалаўраў і магістраў, бярэ ўдзел у навуковым жыцці рэгіёну – але ўжо на тэрыторыі Літвы і ад імя прыватнага літоўскага універсітэта.

Магчымасць далучэння Беларусі да Балонскага працэсу абмяркоўвалася ўжо не аднаразова, але ніякага пэўнага афіцыйнага рашэння на дзяржаўным узроўні прынята так і не было. У розныя часы ў беларускіх універсітэтах былі ўкаранёныя розныя еўрапейскія элементы – дзесяцібальная сістэма адзнакі, крэдытныя сістэмы і мадэль «двухпрыступкавай» адукацыі «бакалаўр – магістр», рэйтынгі, цэнтралізаванае тэставанне як форма адзінага ўступнага іспыту ў беларускія ВНУ і нават дванаццацігадовая сістэма школьнага навучання як неабходны элемент забеспячэння якаснай падрыхтоўкі будучых студэнтаў. Аднак, як ні дзіўна, усё гэтыя «заходнія навінкі» прымаліся толькі таму, што яны могуць існаваць ва ўмовах савецкай школы («Мы прымаем усё добрае, што было ў савецкай сістэме адукацыі, а таксама вельмі разважна – некаторыя элементы еўрапейскай», – неяк заўважыў Уладзімір Здановіч, дэпутат Палаты прадстаўнікоў), а таму аблічча беларускай вышэйшай адукацыі ў перыяд з 1991 г. і да цяперашняга моманту практычна не змянілася. Увесці сістэму крэдытаў і 10-бо 100-бальную сістэму адзнакаў недастаткова для таго, каб стаць еўрапейскай установай: адной з галоўных умоў Балонскага працэсу з’яўляецца дэмакратызацыя адукацыі, якая ўсё яшчэ застаецца немагчымай у беларускіх універсітэтах.

Яшчэ некалькі гадоў таму далучэнне да Балонскага працэсу магло разглядацца беларускім урадам як палітычны інструмент, спосаб пачаць дыялог з Еўропай. Аднак цяпер гэта ўжо неактуальна. Але нягледзячы на ўсё вышэйсказанае, Беларусь не можа, знаходзячыся ў цэнтры Еўропы, так і існаваць у ізаляцыі ад яе. Доказ гэтаму хаця б у тым, што сярод выпускні-

коў беларускіх школ усё папулярней еўрапейскія універсітэты, у прыватнасці – польскія. А гэта значыць, што праз некалькі гадоў у краіне будзе існаваць самавітая супольнасць выпускнікоў еўрапейскіх ВНУ, з уяўленнем пра еўрапейскую адукацыю, пра яе слабыя і моцныя бакі і з разуменнем механізмаў яе дзеяння – а гэтага ўжо дастаткова, каб укараніць гэтыя механізмы і ў Беларусі. Вядома, калі Беларусі гэта спатрэбіцца.

Lina Novik

Poland 89' – Belarus 91'. Inadequate Changes: Educational Reform

The democratic revolution of 1989 in Poland, the first of its kind in Eastern Europe, laid the foundation of transformations in all spheres of life of the Polish State. The victory over the three whales of the Soviet model of the State governance – political monopoly of one party, unitary nature of the State power and singleness of the State property – demanded the radical transformation of the third, public sector, as well as the first, State one; as for the entrepreneurship, it should have been built from scratch. All this required new human resources: one way or the other, they still were all-important. This is why the educational reform was among the most important ones, in my opinion.

When the comprehensive reform of the entire educational system was implemented, they took into consideration absence of adaptive capacities of the existing system of education to the progress rate and extent of civilization and social changes and of equal chances in accessibility of education at its every level, low percentage rate of young people who got secondary and higher education, as well as discrepancy between the professional education and rapid changes of requirements in the market economy.

Today, as we know, after graduating from a Polish university a student gets a diploma which meets the International Standard Classification of Education (ISCED). The education itself, again at the European level, costs out much less than education along similar programs but in other European countries. Some institutions where tuition is done in English even issue two diplomas: Polish and British. Polish universities are popular among foreigners as well: now Poland ranks No. 7 in the world rating for the number of foreign students – and it happened, in my opinion, also owing, in many respects, to reforms undertaken in 1989.

Since then in Poland numerous private primary and secondary schools emerged – parochial schools as well as "public" ones whose activities are partly financed by donations; several new private universities have also been established.

This process acquired special magnitude since 1991. Private universities became then serious competitors of the State ones, and it was actually the main reason of development of education and improvement of its quality. Also, it pushed municipal universities to implement a new reform – to bring educational institutions to the standard of an American "university-enterprise".

Reforms of higher education reached the most diverse spheres of this process such as organization of higher education, scientific programs, management of

institutions of higher education, and scientific research. Besides, programs which were used in the European Union even at that time were put to use in the implementation of structural changes of higher education in Poland. These were primarily Jean Monett, Tempus, Socrates, Erasmus and Leonardo.

All these steps towards the international level education in the conditions of today's Poland allowed the country to join the Bologna Process and to become part of the single European educational space after ministers of education of twenty-nine European States signed the so-called Bologna Declaration.

That is not to say that the process of joining was an easy one for Poland: as numerous other participating countries of the Bologna Process Poland faced several problems such as need to streamline areas of education, creation of the second level of education, issues of correlation between the first and the second level (Bachelor's and Master's programs) and many others. However, as a result, Polish universities got new opportunities for international cooperation with other European universities, a possibility to send their students and professors abroad for a certain time in the framework of the so-called mobility programs but above all – to issue diplomas recognized in Europe.

Two years later in Prague four new countries joined the Bologna Process. In 2003 at the third conference in Berlin the community of participating countries of the Bologna Process was enlarged by seven more countries including Russia. Azerbaijan, Armenia, Georgia, Moldova and Ukraine joined in 2005. Altogether, to this date forty-six countries joined the Bologna Process – these are all European States except Belarus.

Actually, the discussion on inclusion of Belarusians to the European educational processes started already in 1990s. For example, some of the principles which universities in Europe adhere to were included in the academic practice of the European Humanities University already several years before the Bologna conference.

EHU's experience was used by other Belarusian universities as well. Nevertheless, practically all best practices and ideas of leading Belarusian philosophers and methodologists of education as well as proposals on peculiar modernization of the Belarusian educational system which would allow it to be coupled with the European system were rejected by the Government and the Ministry of Education already in early 1990s at the launch of the educational reform. The fate of EHU is also well known. Speaking before students at the Brest State University on September 23, 2004 President of the Republic of Belarus Alaksandar Lukashenka said that EHU was forming the new national elite which should lead the country to the West, and the European future of Belarus was, therefore, at variance with the president's plans. In July 2004 EHU was stripped of its license issued in May that year. After the involuntary cessation of activities former employees, profes-

sors and students of EHU experienced an attack of the Belarusian authorities and security officers. The university was able to resume its activities in Vilnius with political, organizational and financial assistance from the Lithuanian Government, the European Commission, the Nordic Council of Ministers, MacArthur Foundation, Carnegie Corporation (New York), the Open Society Institute, the American Councils for International Education, Eurasia Foundation, as well as governments of Belgium, Germany, Finland, Ireland, Luxembourg, Norway, Sweden, and the United States. It still continues its activities, forms bachelors and masters, takes parts in the scientific life of the region but now on the territory of Lithuania and on behalf of a private Lithuanian university.

Possibility of Belarus joining the Bologna Process was discussed on several occasions but no definite official decision on the State level was ever taken. In different times different European elements were introduced in Belarusian universities – ten-point evaluation system, systems of credits and the model of "two-level" education "Bachelor – Master", ratings, centralized testing as a form of the unique entrance examination to be admitted to the Belarusian universities and even the twelve-year system of school education as a required element to ensure the quality formation of future students. However, surprisingly, all these "western novelties" were accepted only because they could exist in the conditions of the Soviet school ("We accept all the good which existed in the Soviet system of education as well as very judiciously – some elements of the European one", Uladzimier Zdanovich, deputy of the Chamber of Representatives pointed out once), and thus the character of the Belarusian higher education did not practically change since 1991 up to date. To introduce the system of credits and the ten-point evaluation system is not sufficient to become a European institution: one of the main conditions of the Bologna Process is democratization of education which is still impossible in the Belarusian universities.

Just some years ago Belarus' accession to the Bologna Process could be regarded by the Belarusian authorities as a political instrument, a way to start a dialogue with Europe. However, it is not of current interest now. But despite the foregoing, Belarus cannot remain in isolation being situated in the center of Europe. This is evidenced by the fact that European universities, in particular, the Polish ones, become more and more popular among graduates of Belarusian schools. And it means that several years later a respectable community of graduates of European universities, having notion about the European education, its weaknesses and strengths and understanding mechanisms of its functioning will exist in Belarus – and this is enough to enroot these mechanisms in Belarus as well. Of course, if Belarus needs it.

Ліна Новік

Турыстычныя перспектывы Беларусі. Польскі досвед

Раней, калі даводзілася чуць пра «перспектывы беларускага турызму», мне, шчыра кажучы, рабілася смешна: што б там не казалі, ні мора, ні гор у нашых бярозках не дадасца. Калі побач такія суседзі, як Польшча, ці Літва, ці хаця б Украіна – хто да нас завітае? На так званыя аграсядзібы, на якія практычна ўскладзеная місія развіцця турыстычнай сферы, я асаблівых надзеяў не мела, пакуль мне неяк папулярна не патлумачылі, што беларусам таксама трэба хаця б зрэдку адпачываць…

А яшчэ трохі пазней я даведалася, што ў суседняй Польшчы, дзе і мора, і горы, і «зорныя» гатэлі, і ажно дзесяць (!) гарадоў у спісе сусветнай культурнай спадчыны ЮНЭСКА, адзін з чатырох асноўных напрамкаў развіцця нацыянальнага турызму – менавіта агратурызм. І развіваецца ён трохі больш, чым паспяхова: зараз турызм займае трэцяе месца ў спісе самых паспяховых у фінансавым плане сфераў дзейнасці ў Польскай Рэспубліцы, ён прыносіць дзяржаве нават больш грошай, чым здабыча вуглю.

Справа, па-першае, у тым, што менавіта турызм зазнаў найбольшую колькасць зменаў з уступленнем Польшчы ў склад Еўрапейскага Саюза пяць гадоў таму, а таксама, зразумела, спецыялісты па турызме як ніхто іншы адчулі на сабе далучэнне краіны да Шэнгенскай прасторы напрыканцы 2007 года.

Мяжа Еўрасаюза фактычна перамясцілася на ўсходняю мяжу Польшчы. Натуральна, роля Польшчы як дзяржавы на скрыжаванні шляхоў і цывілізацый значна павялічылася, а з ёй павялічылася і адказнасць за захаванасць межаў. Тым не менш Польшча годна спраўляецца з памежным кантролем над перасоўваннем людзей і тавараў і засталася адкрытай для наведвальнікаў з усіх куткоў свету.

Не дзіўна, што з адкрыццём межаў самыя слабыя тураператары Польшчы былі вымушаны выйсці з гульні. Тым не менш тыя, што засталіся, атрымалі годную ўзнагароду – у рэкордныя часы яны наладзілі кантакты з заходнімі тураператарамі і нарэшце пашырылі рынак збыту паслугаў. Вядома, давялося шмат што перарабляць, але польскія спецыялісты па турызме хутка зарыентаваліся ў новых для сябе ўмовах і пачалі пераймаць досвед сваіх заходніх калегаў, абачліва рэагуючы на ўсе заўвагі Еўропы.

Так з'явілася вузкая спецыялізацыя асобных агенцтваў – фактычна падзел працы і, калі жадаеце, сфераў уплыву. Крок, можа, і неадназначны, але якасць паслугаў адразу палепшылася. Сваю ролю ў гэтым адыгралі і спецы-

яльныя праграмы па развіцці турызму – у прыватнасці, гэта праграмы «Турын-1» і «Турын-2». Яны, па-першае, забяспечылі неабходнае фінансаванне, а па-другое, у іх межах, можна сказаць, быў складзены план дзеянняў па развіцці турызму – напрыклад, за якія галіны брацца ў першую чаргу і што з імі рабіць.

Як ні дзіўна, надзеі былі ўскладзены і на агра- і сентыментальны турызм, то бок на тыя напрамкі, якія зацікавяць у першую чаргу менавіта жыхароў Польшчы ці польскіх эмігрантаў (нагадаю, што на сэнтыментальны турызм і робяць стаўку беларусія турапературы). Справа ў тым, што, хаця ў параўнанні з Беларуссю Польшча – турыстычны рай, з Грэцыяй альбо Швейцарыяй ёй спаборнічаць даволі цяжка. Нават не таму, што там якасць паслугаў вышэй (палякі якраз, як сапраўдныя максімалісты, зараз арыентуюцца на самыя высокія еўрастандарты), і ўжо тым больш не таму, што вандроўка туды жыхару трэцяй краіны абыдзецца танней, чым у Польшчу – хутчэй наадварот. Але тады чаму?

Справа ў тым, што, нягледзячы на вялізарныя поспехі ў развіцці, Польшча пакуль не настолькі добра вядомы турыстычны напрамак (у параўнанні з тымі ж Грэцыяй ці Швейцарыяй). Але што тады казаць пра Беларусь – тэра інкогніта?

І прычына, быццам, зразумела: калі няма грошай, то грошай няма. Але, па-першае, на аграсядзібы, якія, паўтаруся, закліканыя падняць беларускі турызм з небыцця, грошай быццам бы і не трэба шмат… А па-другое, нават калі яны зваляцца на нашу светлую ва ўсіх сэнсах гэтага слова беларускую галаву, то і выкарыстоўваць іх варта думаючы. Паводле словаў Дарыюша Войтала з Польскай палаты па турызме, турызм – гэта, па-першае, выява – «image». І калі на сустрэчы з Дарыюшам я заікнулася пра агратурызм у Беларусі, ён параіў пачынаць не з домікаў, але з вэб-сайтаў. Акрамя жартаў.

Польскі турызм у лічбах

Дзве гадзіны зойме пералёт Парыж-Варшава альбо Лондан-Варшава; пералёт Берлін-Варшава – у два разы менш. У Польшчы 1,5 мільёна гатэльных месцаў, тысячы рэстарацый, сотні месцаў баўлення вольнага часу. 94 % польскай тэрыторыі ахоплена сеткаю сотавай сувязі. Польшча займае 8-е месца ў Еўропе па колькасці банкаматаў і 7-е месца ў свеце па колькасці замежных турыстаў.

Lina Novik

Touristic Perspectives of Belarus. The Polish Experience

I couldn't help laughing, when I heard about "the perspectives of Belarusian tourism" before. I thought reasonably that no one would come to us, as, on the one hand, Belarus couldn't boast of having a sea or mountains and on the other hand having such competitive neighbours as Poland, Lithuania, and Ukraine, Belarus had no chances to win the market at all. Initially, I was quite sceptical as for the development of the so-called agro-tourism in Belarus as well. However, some smart people explained me one day that the Belarusians also had a need to relax at least once in a while.

Even a bit later I learnt that the neighbouring Poland with its Baltic Sea, the mountains, the "star" hotels and 10 (!) cities, included into the UNESCO list of global cultural heritage, noted agro-tourism among four mainstream direction of the national tourism development. I was quite surprised to learn that the agricultural tourist business was more than successfully developing in the country. (Presently, tourism is holding the third position in the list of the most profitable businesses in Poland, it brings even more money to the country than production of coal.)

The tourist branch in Poland faced the majority of positive transformations, as soon as Poland had entered the European Union and joined the Schengen zone a couple of years before.

In fact, the EU boundary moved to the eastern border of Poland. Consequently, the role of Poland as a country at the cross-roads of civilizations and cultures considerably increased.

Naturally, as soon as the European borders opened, weak tour operators in Poland had to "leave the game". At the same time the remaining players launched immediately close working contacts with tour operators in the West and broadened the local market of tourist services considerably.

There appeared narrow specialization of tourist agencies. The Polish state started special programs, aimed at the tourism development in the country, including "Turyn – 1" and "Turyn – 2" programs.

Firstly, these programs secured the necessary basic funding and facilitated creation of plans of actions on tourism development in the country.

Surprisingly, the Poles laid their hopes on the agro-tourism and 'nostalgia' tourism, i.e. on the tourist opportunities that could interest the Polish residents and the Polish emigrants. (It should be mentioned that some Belarusian tour operators make attempts to develop the 'nostalgia' tourism line in Belarus as well

nowadays.) The Polish businessmen understand pretty well that in spite of keeping to the highest global standards in the field of tourist services, Poland cannot compete successfully with such tourist meccas as Greece or Switzerland for objective reasons. Firstly, Poland is not a global tourist mecca anyway. Therefore, on the one hand, a lot has to be done in order to inform the global tourists about the uniqueness of Poland. On the other hand, some substitution directions in tourist business have to be developed.

The same goes well for Belarus. Firstly, a lot depends on the image of your country in the tourist branch. Therefore, a lot of pains have to be taken on informing the public about your tourist facilities (e.g. eco-mansions) before starting any serious business in the field indeed.

The Polish Tourism in Figures

It will take around two hours to get from Paris to Warsaw or from London to Warsaw by plane. A flight from Berlin to Warsaw will last for one hour only. Poland has 1.5 million beds in hotels, thousands of restaurants, hundreds of leisure establishments. Mobile phone operators cover 94% of Polish territory. Poland holds the 8th position in Europe as for the quantity of cash machines. Poland holds the 7th position in the world as for the number of foreign tourists, visiting the country.

Пётр Рудкоўскі

Правая Польшча, левая Беларусь

Спачатку, мабыць, крыху ўспамінаў. Быў год 198… Дакладна не памятаю, але гэта было хутчэй у другой палове васьмідзесятых. Я памятаю, як мы з бацькам спрабавалі пры дапамозе савецкага тэлевізара «Гарызонт» «злавіць Польшчу», што часам і атрымлівалася дзякуючы вельмі дакладнаму скіраванню антэны, замацаванай на чатырох- ці пяціметровай жардзіне. У нейкі момант бацька крычаў мне: «Ёсць, ёсць!» Гэта значыла, што я маю скончыць гімнастыку з жардзінай, бо «Польшчу» мы злавілі. Убягаю дахаты, у тэлевізары праз «сняжок» бачная, нібы ў смузе, але ўсё ж распазнавальная, карцінка нейкіх вулічных хваляванняў. «Палякі камуністаў ганяюць! Камянямі!» – каментуе бацька. Я быў здзіўлены. Палякі ганяюць камуністаў? У маёй дзіцячай свядомасці Польшча і палякі асацыяваліся выключна з касцёлам і Папам Рымскім так, як Савецкі Саюз асацыяваўся з камунізмам і бязбожнасцю, а Нямеччына – з фашызмам і вайной. Я быў уражаны тым, што ў Польшчы – як высвятляецца – таксама ёсць камуністы!

Ад моманту гэтага майго «адкрыцця» прайшло больш за 20 гадоў. За гэты час у Польшчы шмат чаго здарылася, і адначасова з гэтым змянялася і станавілася больш рознабаковым маё ўспрыняцце Польшчы. Аднак тое, што ў маёй свядомасці вытрымала выпрабаванне часам і здаецца актуальным таксама сёння, – гэта карцінка, як палякі «ганяюць камуністаў». Дваццаць гадоў пасля развалу камуністычнага рэжыму ў Польшчы «барацьба з камунізмам», здаецца, працягвае быць дамінантай грамадска-палітычнага жыцця ў гэтай краіне. У наступнай частцы артыкула я паспрабую канкрэтызаваць і развіць гэтую думку.

1

Можна вылучыць некалькі грамадска-культурных кантэкстаў «барацьбы з камунізмам» у ІІІ Рэчы Паспалітай.

1. Клерыкальна-рэлігійны кантэкст. Гаворка ідзе пра «рэлігійных правых», г. зн. правых, аб’яднаных вакол ідэі «вернасці Богу, Касцёлу і Святому Айцу». Дыскурс гэтых правых насычаны рэлігійнымі словамі, тут мноства спасылак на Святое Пісанне, прынята вельмі часта спасылацца на «Праўду» (з вялікай літары) як галоўны крытэр ацэнкі палітычнага жыцця, а сама палітычная рэчаіснасць нярэдка апісваецца ў катэгорыях гісторыка-выратавальных, такіх як поле барацьбы Дабра са Злом, Праўды з Няпраўдай, Света з Цемрай.

Парадыгматычным прыкладам рэлігійнай «барацьбы з камунізмам» правых з’яўляецца кніга «На віражы перамен» аўтарства ксяндза Марыяна Шчэнснага, доктара гуманітарных навук. Гэтая кніга мае рэкамендацыю біскупскай курыі Элцкай дыяцэзіі. Ужо на пачатку кнігі з’яўляюцца своеасаблівыя тлумачэнні паняццяў «правыя» і «левыя»: на Страшным Судзе – заўважае аўтар – казлоў паставяць з *левага* боку, ягняткаў – з *правага*. Не менш красамоўным з’яўляецца факт, што падчас укрыжавання Хрыста добры злачынца вісеў *справа*, нядобры злачынца – *злева*. Высновы напрошваюцца самі сабой, аднак дзеля пэўнасці аўтар запісвае іх вялікімі літарамі: «усе левыя ідуць на згубу»[1]. Пры гэтым няма ніякага адрознення паміж «левымі» (гэтае паняцце з'яўляецца даволі агульным і шматзначным) і «камуністамі», левыя *ўвогуле* – гэта «masa damnata», якая вядзе свой радавод ад бунту Люцыфера і Адама і Евы ў Раі[2]. Прырода левых – д’ябальская, і гэта тлумачыць яе «спакуслівы характар» і надзвычайную здольнасць маскіравацца пад нешта іншае.

2. Кантэкст свецкіх народных правых. Гаворка ідзе не пра «антырэлігійных» правых, бо такіх у Польшчы не існуе, але пра тых, чый палітычны дыскурс пазбаўлены рэлігійнага драматызму, характэрнага для папярэдняга тыпу правых. Тут дамінуюць народна-палітычныя акцэнты, прынамсі, хрысціянскім каштоўнасцям прыпісваецца найважнейшае значэнне, а каталіцкаму касцёлу адводзіцца асаблівае месца ў грамадска-культурнай прасторы. Гэтыя правыя адзначаюцца асаблівым сентыментам да ІІ Рэчы Паспалітай, непрызнаннем любых – ідэйных ці прагматычных – кампрамісаў з камуністамі (дакладней, з Польскай Аб’яднанай Партыяй Працоўных – ПАПП), што звязана з ідэяй ператварэння Польшчы ў IV Рэч Паспалітую, якая была б цалкам вольная ад элементаў ПНР-аўскай эпохі. Гэтая хваля «радыкальнага ачышчэння» не пашкадавала нават Леха Валэнсы, сімвала барацьбы з камунізмам і каталізатара эпахальных перамен. Казус Валэнсы надзвычай павучальны: напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў 1995 г. ён заняў пазіцыю радыкальнага і бескампраміснага антыкамуніста, каб потым самому стаць ахвярай гэтага ж радыкалізму. Яго верагодны эпізод са службай бяспекі не мае вялікага значэння для ацэнкі ўсёй ягонай дзейнасці, бо, як гэта трапна акрэсліў адзін з дзеячоў беларускай Палоніі, «урэшце рэшт Лех адзначаў перамогу над Болекам». Аднак антыкамуністычны радыкалізм патрабуе знішчэння Валэнсы як Сімвала, зруйнавання ягонага імя, ператварэння яго ў Болека-калабаранта. І менавіта Валэнса ў свой час падмацоўваў гэты радыкалізм.

[1] Marian Szczęsny, *Na wirażu przemian*, Warszawa 1996, s. 8–9.
[2] Там жа, с. 42.

3. Кантэкст рэвізіянізму левых. Камунізм як ідэалогія і грамадскі строй былі аб’ектам крытыкі таксама з пазіцыі «дэмакратычных левых». У часе панавання камуністычнага рэжыму рэвізіянізм меў асаблівае значэнне, бо перад усім дзякуючы яму відавочным станавіўся таталітарны характар рэжымнага камунізму. Праслед і траўля рэвізіяністаў выразна паказвалі, што пры такім строі няма месца нават для *ўнутранага* дыялогу, г. зн. дыялогу паміж носьбітамі тых жа самых або ўзаемазвязаных ідэйна-палітычных поглядаў. Менавіта з асяроддзя левых выйшлі такія славутыя польскія антыкамуністы, як Лешак Калакоўскі ці Адам Міхнік, а ў СССР ключавой фігурай у пераадоленні камуністычнага таталітарызму стаў першы сакратар ЦК КПСС Міхаіл Гарбачоў.

Для паўнаты карціны неабходна ўзгадаць таксама (4) **ліберальна-дэмакратычны кантэкст**. Я не буду характарызаваць яго падрабязна і толькі абмяжуюся заўвагай, што ў гэтым выпадку, падобна як і ў выпадку левых рэвізіяністаў, антыкамунізм будаваўся хутчэй на разбурэнні таталітарных механізмаў, чым на барацьбе з рэальнымі ці прыдуманымі «калабарантамі» і «крыптакамуністамі».

2

Барацьба з перажыткамі ПНР, што натуральна для большасці палякаў, крыху змяняе гучанне, калі паглядзець на яе з «беларускай» перспектывы. У постсавецкай Беларусі эпоха аўтарытарызму, г. зн. перыяд праўлення Лукашэнкі, часта супрацьпастаўляецца – таксама польскімі сродкамі масавай інфармацыі – «эпосе Шушкевіча» (1991–1994) як эпосе дэкамунізацыі, народнага адраджэння (у тым ліку таксама адраджэння польскай культуры ў Беларусі) і эканамічнай лібералізацыі. І гэта слушна, бо, у прынцыпе, так і было. Цікавым тут, аднак, магло бы быць параўнанне Шушкевіча – героя беларускай дэкамунізацыі – з Аляксандрам Квасьнеўскім, чые выбарчыя перамогі ацэньваліся правымі як пагроза «вяртання камуністычнага рэжыму». Шушкевіч у Беларусі перыяду адраджэння быў і заставаўся кіраўніком адной з сацыял-дэмакратычных партый, а калі гаворка пра ягонае мінулае, то ён быў намнога больш звязаны з камуністычнай рэчаіснасцю, чым Квасьнеўскі. Чаму ў такім выпадку вялікі беларускі «дэкамунізатар» аказваецца больш пафарбаваным камунізмам, чым слынны польскі «рэкамунізатар»?

Вядома, можна прапанаваць тэзіс, што беларусы «асуджаныя» – гістарычна ці з-за ўласнай віны – на «камуністычную няволю», якая зайшла так далёка, што нават невялічкую палёгку яны ўспрымаюць як вялікае вызваленне. Але, мабыць, варта паглядзець на гэта крыху інакш. Гісторыя –

ці, калі каму падабаецца, наша ўласная віна – навучыла нас больш цаніць якую-колечы волю да свабоды і не распытваць асабліва, ці гэтая воля нарадзілася з «правага» ці з «левага» боку. Сэрцам і духам падтрымліваючы волю палякаў да дэкамунізацыі краіны, я адначасова адчуваю пэўны крытыцызм адносна тэндэнцыі барацьбы з «недабіткамі» і залішне частага спекулявання вобразам «пераапранутыя камунякі». Хаця я і не маю асаблівай сімпатыі да якіх заўгодна левых ідэалогій, мне здаецца, што польскія правыя недаацэньваюць значэння памяркоўных дэмакратычных левых у грамадскай прасторы і недаацэньваюць таго, што левыя рэвізіяністы таксама актыўна спрычыніліся да зруйнавання камуністычнай дыктатуры і таксама рызыкавалі кар’ерай, здароўем, а нярэдка і жыццём, змагаючыся за права грамадзян на вольнасць і годнае жыццё.

Peter Rudkouski

Right-wing Poland – Left-wing Belarus

Some reminiscence is required at the beginning of my story. It was the year of 198... I don't remember precisely, but it happened rather in the second half of the 1980-ies. I remember how my father and I were trying to "pick up" Poland with the use of our "Horizon" TV-set, produced in the USSR. Sometimes, we succeeded, due to the highly precise positioning of our aerial, placed on a four- or even five-meter pole. "I've got it! I've got it!" my father started crying at certain moments of time. It meant that I could seize doing gymnastics with the pole, as "Poland" had been "picked up". Once I ran into the house and saw some street riots in the "snowy" TV screen. "The Poles are pursuing the Communists and beating them with stones!" my father commented upon the news break. It stunned me to see the Poles pursue the Communists, as Poland and the Poles were associated exclusively with the Roman Catholic Church and the Pope of Rome in my childhood. Just the same way the Soviet Union was associated with Communism and atheism and Germany was linked in my mind to fascism and war only. It was a real surprise for me to learn that the Communists existed in Poland as well! Twenty years have passed since the moment of that "discovery". A lot of things happened since then. Also, the image of Poland was gradually transforming and reshaping in my mind. However, the phenomenon of "pursuing the Communists" has survived in my imagination intact since then. Actually, in my opinion, it appears to be quite up-to-date in the present-day Poland as well. Sometimes, the "fight with Communism" still seems to be domineering in the current socio-political life of Poland.

1

It is possible to distinguish a range of socio-cultural contexts of the "war with Communism" in Rzeczpospolita III.

1. Clerical and Religious Context. The "religious right-wing branch" is meant here. It is led with the idea of "fidelity to God, the Roman Catholic Church and the Priest". The discourse of this "right-wing" branch is interlaced with the religious wording. Among other, it contains a lot of references to the Bible and the term of "Truth" as basic criteria for evaluation of political life. At the same time, the political realities are quite often presented in the expiatory categories, including a fight of Good and Evil, Truth and Lie, as well as Light and Darkness.

The right-wing paradigm of "fight against Communism" is presented in the book "At the Turn of Changes" by priest Dr. Marian Szczesny from Elk. Accord-

ing to his findings, the left-wing movement is Satanic in nature, as it can come disguised as anything else.

2. Secular National Right-wing Context. It is not the “atheistic” right-wing movement that is mentioned here, as none of the kind can be found in Poland nowadays. The case in point is a political group, lacking the religious dramatic nature and emphasizing the national patriotic rhetoric. However, the Christian values are highly prioritized by the group and the Roman Catholic church is treated by the group representatives as an outstanding phenomenon in the social and cultural space of Poland. The right-wing group shows special sentiments to Rzeczypospolita II and abhors any ideological or pragmatic compromises with the Communists, dreaming of Rzechpospolita IV that would be completely liberated from the features, remaining from the Polish Popular Republic era. This wave of “radical refinement” didn’t spare even Lech Walesa, who used to be a symbol of fight with Communism and a catalyst of epochal transformations in Poland. Walesa’s case is highly edifying. On the eve of Presidential election 1995 he had taken a position of a radical and hard-edged anti-Communist. However, he fell a victim to this radicalism later on. The revealed verisimilar episode of his cooperation with the Polish special services (SB) during the Communist times didn’t exert much influence on the general appreciation of his political role in the history of democratic Poland. Still, the anti-Communist radical movement strived for doing away with Walesa’s symbolic image anyway. Paradoxically, it was Walesa, who used to stir up this radicalism in his time.

3. Context of Left-Wing Revisionism. Communism as ideology and regime was highly critisized by the “democratic left-wing movement” during the Socialist times. Revisionism was enormously important then, since it was this movement that exposed the entire totalitarian character of Communist regime. Large-scale prosecution of revisionists showed that even an *internal* dialogue between coherent political movements was completely impossible at that time. Such outstanding “left-wing” anti-Communists as Leszek Kolakowski and Adam Michnik represented the revisionist movement in Poland that hastened the time of democratic transformations in the country.

4. Liberal Democrat Context. Just like in case of “left-wing revisionists”, the liberal democrats’ anti-Communism was rather grounded on the necessity to demolish the totalitarian mechanisms that on the calls to prosecute the real and invented “collaborators” and “crypt-Communists”.

2

The fight against the Soviet rudiments is quite natural for quite a few Poles. However, it has somewhat different shades from the “Belarusian” perspective.

The authoritarian epoch under Lukashenka's rule is often opposed to the de-Communisation, economic liberalization, and national renaissance epoch under the Shushkievich's rule (1991 – 1994) in the post-Soviet Belarus. It is interesting to compare in this respect Stanislau Shushkievich as a hero of Belarusian de-Communisation on the one hand and Aleksander Kwasniewski, whose victory at Presidential elections in Poland was treated by the "right-wing movement" as "a return of commune". Actually, S. Shushkievich used to be much more engaged in the Communist movement in the past in comparison with A. Kwasniewski. Therefore, it is not very clear, why the great Belarusian "de-Communiser" is treated with more respect that the great Polish "re-Communiser".

The history or as they say, the faults of our own have taught the Belarusians to value high each strive for freedom, regardless its "right-wing" or "left-wing" nature.

Having no special liking for any "left-wing" ideologies, I would like to note that the Polish "right-wing" movement quite evidently undermines the importance of moderate democratic "left-wing" movement in the Polish public life. Also, the Polish "right-wing" activists underestimate the role of "left-wing" movement in the process of overthrowing the Communist dictatorship, as the "left-wing" revisionists were similarly risking their carriers, health and even lives, fighting for human rights for freedom and welfare in Poland at those hard times.

Dennis O'Harlem

Этот непреодолимый визовый барьер…

Я уверен, что не ошибусь, если скажу, что все постсоветское пространство невероятно устало от изоляции от внешнего мира, первоочередной (если не единственной) причиной чего является визовый барьер между странами СНГ и подавляющим большинством прочих стран. Сама по себе необходимость получать разрешение на въезд на чужую территорию унизительна, что бы кто ни говорил об экономической и политической необходимости виз. Одновременно с потребностью получить визу появляется головная боль из-за лотереи «дадут – не дадут» и необходимости сбора множества соответствующих бумаг. Тем более что при получении виз в ряд крупнейших стран считается само собой разумеющимся нести помимо установленного обязательного перечня документов все возможные доказательства, подтверждающие «крепкие связи» с Родиной. К примеру, стали уже притчей во языцех толстые папки с правами на квартиру, машину, дачу и др. в посольстве США.

Я не раз бывал за границей и с огромной неприязнью вспоминаю всю процедуру получения визы. Сам факт необходимости кому-то доказывать, что я достоин посещения их страны, вызывает у меня негодование и отчаяние! Почему так складывается, что ко мне, моим родственникам, друзьям, моим согражданам относятся как к потенциально опасному сборищу темных личностей, количеством с целую страну? Что лично я или население Беларуси в целом сделало странам Шенгенского соглашения, что за въезд в его страны необходимо заплатить 60 евро и собрать кучу документов? Да один лишь турист за пару дней пребывания за границей оставляет сумму значительно большую, чем стоимость визы, из-за расходов на отель и питание! А если дело в опасности от нас, то что, за 60 евро мы станем менее опасными? Ладно бы только цена… В сентябре я получал визу в Польшу в московском консульстве. Девушка, принимающая документы, предъявила мне претензию, что я подал документы не в том порядке, который указан на стенде у входа в посольство (анкета – сверху, за ней идет другая справка и т. д.). Представьте себе, что за издевательство! У меня такие «фокусы» ассоциируются только с советскими школами, в которых надо было сидеть с «правильно» сложенными перед собой на парте руками. К слову, на официальном сайте консульства были (на тот момент) ДВЕ ошибки: относительно времени работы окна приема документов (из-за этого я не опоздал только по счастливой случайности) и в списке обязательных документов (не указана справка с места работы). Когда я указал на эти обстоятельства,

это не вызвало замешательства или тем более извинений. Как должен себя чувствовать нормальный человек, тратя свое время подобным образом?

Эти эмоциональные отступления – чувства лишь одного человека. Но ведь регулярно с той же процедурой сталкиваются сотни тысяч людей! Я глубоко убежден, что все происходящее есть непосредственная проекция отношений между нашими государствами.

На вопрос о причинах происходящего я обычно слышу такие ответы: «Ну не все так просто. Это взаимные условия между государствами. Чтобы их изменить, требуется изменить цепочку взаимосвязанных обязательств, а это сложно…». Да хватит уже! Единственной причиной существования визовых барьеров является потребность использовать их, эти барьеры, как очередной инструмент влияния в международных отношениях.

Давайте вспомним недавнюю риторику вокруг ситуации с визами.

Комиссар Евросоюза по внешней политике и политике добрососедства Бенита Ферреро-Вальднер сказал следующее относительно снижения стоимости шенгенских виз для белорусов: «Мы знаем, что быстро это сделать не сможем. Главная цель – это упрощение визового режима, но, конечно, после того как страны улучшат параметры безопасности».

Временный поверенный в делах Европейской Комиссии в Беларуси Жан-Эрик Хольцапфель: «Стоимость шенгенских виз для белорусов может быть снижена до 35 евро только в том случае, если Беларусь станет полноценным участником Европейской политики соседства».

Посол Франции в Беларуси Мирей Мюссо: «Пока между Беларусью и Евросоюзом не будет подписано соглашение о сотрудничестве и партнерстве в рамках Европейской политики добрососедства, стоимость и процедура получения шенгенских виз для белорусов не изменится».

Иными словами, упразднение визового режима подается сторонами как некое благо, которое еще надо заслужить. Какая дикая губительная глупость!

При взаимном желании вести открытые партнерские отношения хватило бы одного дня, чтобы решить этот вопрос взаимовыгодным способом. Что такого происходит на межгосударственном уровне, что до сих пор вопрос виз не решен? Неужели за несколько лет ничего нельзя было предпринять? В некоторых вопросах я предпочитаю быть прожженным прагматиком, и сейчас этот прагматик во мне говорит, что, если что-то происходит, значит, это кому-то выгодно. Факт. Вот только кому может быть выгодным это неуклюжее вальсирование вокруг визового режима?

Конечно, не населению, которое бы с радостью путешествовало без лишних проблем. И точно не бизнесу: количество туров в ближайшие с Беларусью страны упало минимум на 40 %. И не удивительно. По словам Оль-

ги Василевской, координатора проекта «Мониторинг визовой политики стран ЕС», число выданных белорусам виз за последний год сократилось наполовину, а время ожидания возросло катастрофически (например, для Польши – с 2 до 8 дней). Соответственно упала и туристическая активность, что отражается и на стране-отправителе, и на принимающей стороне: каждый турист – это и отель, и покупки, и питание, и сопутствующие траты на времяпровождение. Все это недополучают принимающие страны. И это, конечно, еще не полный список проблем.

Не вижу логически оправданных причин для любой из сторон выбирать именно такие, объективно невыгодные отношения, сдерживающие развитие отношений.

Очевидно нежелание властей Беларуси выйти на дорогу однозначного сближения с Евросоюзом. Текущая политика экономического выживания за счет лавирования между двумя полюсами – Европой и Россией, просто не позволяет любой из сторон воспринимать Беларусь как надежного партнера, со всеми вытекающими из такого положения вещей последствиями. «Осторожничанье» в принятии решений о сотрудничестве, перестраховка различными договоренностями и угрозой применения санкций различного характера – вот лишь неполный перечень нездоровых манипуляций, к которым приходится прибегать и которые убивают на корню саму суть полноценных партнерских отношений.

Визы будут отменены, только когда все государства выйдут на новый уровень самосознания и станут готовы к партнерству нового порядка – основанному на взаимном доверии и ответственности.

На настоящий же момент визы – это очевидное отражение текущего противостояния и недоверия в отношениях между странами. Защитный барьер, делающий невозможным плодотворное сотрудничество и эффективное развитие. Досадное свидетельство текущей политической обстановки страха и недоверия, недальновидного взгляда на международные отношения в целом и внешнюю политику своей страны в частности.

Dennis O'Harlem

This Insurmountable Visa Barrier…

It is safe to say that all post-Soviet space is incredibly tired of its isolation from the outer world, whose primary (in not the only) cause is the visa barrier between the CIS countries and the overwhelming majority of other countries. The need to obtain permission to enter the foreign territory is humiliating in itself, whoever would say whatever about the economic and political need in visas. Together with the need to get a visa a headache comes because of the lottery "will they give or will they not" and the necessity to compile a variety of relevant papers. Especially as it is taken as given that when you obtain visas to a number of major countries you must provide, apart from the specified mandatory set of documents, all possible proofs of your "strong connection" to your motherland. For example, thick folders in the US Embassy with title deeds for apartment, car, country residence etc. became a proverb.

I was abroad more than once and I recall the whole procedure of obtaining a visa with a great resentment. The very fact of the need to prove to someone that I deserve visiting their country excites indignation and despair in me! Why is it so that I, my relatives, friends and compatriots are treated as a potentially dangerous gathering of bad characters, amounting to the whole country? Personally me or the population of Belarus, what did we do to Schengen countries so that we have to pay 60 euro to enter these countries and to collect a pile of documents? But a single tourist spends much more money on lodging and food during a couple of days abroad than he or she pays for the visa! And if the issue is about the danger coming from us, would we become less dangerous for 60 euro? Be it the question of price only... In September I was obtaining a visa to Poland in its consulate in Moscow. A girl accepting the documents criticized me for not having submitted the documents in the order indicated on the stand at the entrance to the embassy (the application form on top, followed by another certificate, etc.)! Picture this! What a mockery!? I associate such "tricks" only with Soviet schools where you had to sit with your hands folded "correctly" on the school-desk. By the way, there were TWO mistakes (for that moment) on the official site of the consulate: one regarding the opening hours of the "window" where the documents are accepted – I was not late by sheer luck, and also the work certificate was not indicated in the list of mandatory documents. When I pointed out at these circumstances it did not provoke any embarrassment or, far less, excuses. How a normal person should feel when he or she spends his (her) time in such a way?

These emotional digressions are only some feelings of one person. But hundreds of thousands of people face this procedure on a regular basis! I am deeply

persuaded that all that happens is an immediate projection of relations between our countries.

In answer to the question about reasons for this I usually hear something like: "It is not so simple. There are concurrent arrangements between States. In order to change them one has to change a chain of interconnected obligations, and this is complicated…" Give me a break! The only reason for existence of visa barriers is the need to use them as another instrument of influence in international relations.

Let's look back at recent rhetoric around the visa situation.

Benita Ferrero-Waldner, European Commissioner for External Relations and European Neighborhood Policy, about reducing the Schengen visa fees for Belarusians: "We know that we cannot do it quickly. The main objective is easing of the visa regime, but, of course, after the countries will improve the security parameters".

Jean-Eric Holzapfel, Chargé d'Affaires of the European Commission in Belarus: "The Schengen visa fee for Belarusians may be lowered to 35 euro only if Belarus becomes a full-fledged participant to the European Neighborhood Policy."

Mireille Musso, Ambassador of France to Belarus: "The cost and procedure of obtaining Schengen visas for Belarusians will not change until Belarus and the European Union sign the agreement on cooperation and partnership in the framework of the European Neighborhood Policy."

In other words, the abolishment of the visa regime is presented by parties as a certain advantage which should still be merited. What a bizarre fatal stupidity!

If there is a mutual desire to have open partner relations one day would suffice to resolve this issue in a mutually advantageous way. What happens at the inter-State level that the visa issue has not been resolved yet? Can it be true that nothing could be undertaken during several years? I prefer to be a hard-headed pragmatic in some issues, and now this pragmatic in me says that if something happens, it means that someone gains from it. It is a fact. But who may gain from this clumsy waltzing around the visa regime?

Of course, not the population which would be happy to travel without additional problems. And not the business, for sure: the number of tours to the neighboring countries decreased at least by 40%. And it is not surprising. According to Olga Wasilewska, coordinator of the project "Monitoring of the visa policy of the EU countries", the number of visas issued to Belarusians during the last year was reduced by half, and the waiting time increased catastrophically, for example, from two to eight days for Poland. Accordingly, the tourist activity has also decreased which takes it toll on both sending and receiving countries: every tourist means hotel, and shopping, and food, and accompanying spending on the pastime. Receiving countries get less of all this. And of course, it is not the full list of problems.

I do not see any logically legitimate reasons for any party to choose exactly these objectively disadvantageous relations which restrain the development of relations.

The unwillingness of the Belarusian authorities to take the road of the unambiguous rapprochement with the European Union is evident. The current policy of the economic survival by means of tacking between two poles – Europe and Russia – simply does not allow any of the parties to perceive Belarus as a reliable partner with all ensuing consequences. The cautious attitude in taking decisions on cooperation, the counter-insurance by different agreements and a threat of imposing sanctions of different nature – here is the incomplete list of unhealthy manipulations which they have to resort to, and which kill the very essence of the sound partner relations on the vine.

Visas will be abolished only when all States will move to a new level of self-awareness and will be ready to a partnership of a new degree based on the mutual trust and responsibility.

Currently, visas are an evident reflection of the ongoing standoff and mistrust in relations between countries. The protective barrier which makes impossible the fruitful cooperation and efficient development. The deplorable evidence of the current political atmosphere of fear and mistrust and of a short-sighted outlook on international relations on the whole and the foreign policy of its own country in particular.

Хведар Скрайновіч

Польскі шлях праз беларускія акуляры

Сёлета спаўняецца роўна дваццаць год з тых часоў, калі Польская Рэспубліка выйшла на шлях развітання з сацыялістычнай спадчынай, з незабыўнымі гадамі «народнай дэмакратыі». «Усё пачалося ў Гданьску» – той лейтматыў, які прасочваецца ў даследаваннях прафесійных гісторыкаў і разважаннях простых людзей па той бок нашай мяжы з Еўразвязам. Працэс, нібыта распачаты працаўнікамі судаверфяў, за межамі Польшчы праходзіў не менш запамінальна, чым на «радзіме». Кранальныя – да слёз – абдымкі немцаў на тле зруйнаванага муру паўстаюць у памяці разам з не менш уражальнымі – і таксама да слёз – кадрамі з расціснутымі аб брук пратэстоўцамі з Вільні.

Сярод Вугоршчыны, Чэхаславакіі, Нямеччыны, Прыбалтыкі і аж да рэвалюцыяў «руж» і «памаранчаў» губляецца вобраз беларускіх працаўнікоў, што акупоўвалі менскую плошчу Леніна ці сядзелі на аршанскіх рэйках. У лік гданьскіх паслядоўнікаў Беларусь не трапляе толькі таму, што вынік нашых змаганняў за актуальны ў тыя часы кавалак хлеба (ну, і за свабоду, натуральна што) перакрэсліў урэшце ўсе намаганні. На шчасце, сёння больш пільна на нашых выніках засяроджваюцца не заходнія суседзі, а айчынныя мысляры, якія разважаюць пра адметнасці выхавання, цяжкую спадчыну сталінізму, пакошаны ў шматлікіх войнах генафонд і інш.

Па шчырасці, факт свайго шляху, адрознага ад мэйнстрымаў, што працякалі ў іншых былых краінах СССР і АВД, мяне ў пэўным сэнсе нават цешыць. Нашая ідэнтычнасць, нашая «іншасць» у адказны момант спрацавала менавіта гэтак і ніяк па-іншаму. Пазітыўна гэта ці негатыўна – асобнае пытанне, якое кожны вырашае (альбо вырашаў, альбо ўжо вырашыў) па-рознаму. Пакуль карысней будзе расставіць акцэнты не на тым, што на самым пачатку 1990-х «у іх атрымалася, а ў нас не вельмі», а хутчэй на тым, што «яны зрабілі вось гэтак, а мы зрабілі вось так». Засталося толькі высветліць: чаму ж усё зрабілі па-свойму?

І святар, і рабочы, і студэнт

Супрацьстаянне палякаў афіцыйным уладам у мадэрнай гісторыі краіны было досыць канстантным і разнародным. Васьмігадовага досведу сталінізму (паводле вызначэння саміх польскіх гісторыкаў, гэта перыяд з 1948 па 1956 гады) хапіла, каб па першых павевах пераменаў запатрабаваць сабе хаця б падвышэння заработнай платы – менавіта пад такім лозунгам рабочыя Познані ў чэрвені 1956 года выйшлі на стыхійны мітынг, які пазней перарос ва ўзброеную барацьбу на вуліцах горада і быў

жорстка падаўлены польскімі войскамі. У наступныя гады рэдкае падвышэнне цэнаў не суправаджалася выступленнямі ў прамысловых Гданьску, Шчэціне, Лодзі, Радаме, Плоцку. 1970-ы, 1971-ы, 1976-ы і, вядома, 1980-ы, год нараджэння «Салідарнасці», – у кожны з гэтых гадоў ПНР скалыналі дэманстрацыі, страйкі, пратэстныя маршы. Прычым пралетарыят быў далёка не самотным у сваёй справе, гэтак у 1968 г., натхніўшыся «Дзядамі» ў варшаўскім Нацыянальным тэатры, да помніка Міцкевіча пайшло бунтаваць студэнцтва, у 1957-м яно ж на вуліцах Варшавы пратэставала супраць закрыцця папулярнага часопіса «Папросту». Не адставала і творчая інтэлігенцыя, пішучы калектыўныя лісты і адкрыта выступаючы ў абарону роднай культуры і гісторыі.

Акрамя рабочых, навучэнцаў і інтэлігенцыі, надзвычай важным каменьчыкам грамадскага руху было святарства, ці нават шырэй – каталіцкая вера. Касцёл лічыўся неад'емнай часткай польскай самасвядомасці, і знішчаць яго ў сацыялістычнай рэспубліцы ніхто нават не спрабаваў. Бадай, дасягненнямі максімум сталіся абмежаванне (не забарона!) на будоўлю новых храмаў і скасаванне рэлігійных прадметаў у школе. Усведамленне марнасці супраціву святарам прыйшло досыць хутка: святкаванне ў 1966-м тысячагоддзя хрысціянства на Польшчы давяло, што ў справах веры супрацьстаяць прыйдзецца не прымасу Вышынскаму, а цэламу народу. Што такое дзве дэкады «народнай дэмакратыі» ў параўнанні з міленіумнай царквой? Пазней, падчас візітаў Яна Паўла ІІ на сваю радзіму, афіцыйная ўлада была ўжо не супраць з'явіцца на экране тэлевізара з самім пантыфікам.

Нацыя пагрозы

Сёння некаторымі расійскімі палітолагамі артыкулюецца думка пра тое, што «асноўным палажэннем польскай гістарычнай палітыкі ёсць выкліканне ў іншых народаў комплекса віны перад Польшчай і далейшае яе эксплуатаванне» (Алег Неменскі). Аднойчы паставіўшыся досыць скептычна да гэтага меркавання, я быў вымушаны вярнуцца да яго пасля знаёмства з кнігай «Гісторыя Польшчы», напісанай польскімі гісторыкамі ў другой палове 80-х гг. ХХ ст. Змест кнігі ўтрымліваў раздзелы кшталту «З Польшчай альбо без Польшчы», «Барацьба за дзяржаву», «Пагроза фізічнага вынішчэння», «Пагроза страты нацыянальнай культуры». Падручнік быў далёкі ад публіцыстычных перасолаў, вытрымаў некалькі перавыданняў і быў складзены сур'ёзнымі навукоўцамі і знаўцамі гісторыі. Пасля знаёмства з падобным стаўленнем да ўласнага прошлага заявы А. Неменскага ўжо не падаюцца як мінімум неабачлівымі. Асабліва беларусу, чые падручнікі часам не лічаць перыядамі пагрозы культурнага і фізічнага вынішчэння

нават гады, калі за адну ноч ва ўнутранай вязніцы НКВД расстрэльвалася больш за сотню пісьменнікаў, навукоўцаў і грамадскіх дзеячоў. Хаця, можа, менавіта дзякуючы гэткаму хваравіта-трапяткому стаўленню да ўласнага прошлага, да роднай традыцыі, да асабістай памяці, да свайго, урэшце, усё і «пачалося ў Гданьску»? Тут варта нагадаць, што зарэгістраваная ў 1980 годзе «Салідарнасць» перажыла забарону, ваеннае становішча, звальненні, турэмныя тэрміны, пастаяннае шэльмаванне ў прэсе і на тэлебачанні на ўсёй прасторы Варшаўскай дамовы, але што самае галоўнае ў гэтым шэрагу – у 1989 г. незалежны прафсаюз ізноў паўстаў у якасці ўплывовай сілы, здольнай давесці сваю справу да канца. Выдае на татальнае адчуванне чарговай «пагрозы».

Вымярэнне БССР

Я нездарма ўклаў у пачатак артыкула колькі гістарычных звестак з другой паловы дваццатага стагоддзя. Падаецца важным проста ўявіць, у наколькі адрозных адзін ад аднога вымярэннях жылі грамадствы БССР і ПНР у пасляваенныя дэкады, каб сталі зразумелымі нашыя крокі пасля здабычы незалежнасці. Супраць васьмі польскіх год сталінізму мы зведалі амаль трыццаць; у гады, калі польскія ўлады асабіста сустракаліся з Папам, ва ўсім Віцебску дзейнічала адна праваслаўная царква ў сучасным Свята-Маркавым манастыры, а каталіцкіх не было ўвогуле; у беларускіх камсамольцаў папросту не было такога «Папросту», за які не шкада і на вуліцы выйсці, а цэнзурная блакада дзейнічала настолькі трывала, што пра бунт хіпі ў Менску віцебскія хіпаманы даведаліся толькі ў гады перабудовы (і гэта прытым, што субкультурная «пошта» заўсёды працуе вельмі актыўна). Дзякуючы нафтапрыбыткам і наладжанай прамысловай сістэме савецкая дзяржава была ў стане плаціць сваім рабочым прыстойны заробак, каб тыя не дапускалі думак пра нейкія «салідарнасці». Таму, чытаючы чарговыя паведмленні ТАСС, якімі стракацела газета «Віцебскі рабочы», наш працаўнік быў далёкі ад праблем і спачуванняў. «Да становішча ў Польшчы», «Адпор сілам контррэвалюцыі», «Наконт заявы Р. Рэйгана аб падзеях у Польшчы», «Грубы націск на Польшчу» – савецкія СМІ надзвычай пільна апекваліся як братнім, так і «ўласным» народам, нават пасля рэгістрацыі не называючы прафсаюз «Салідарнасць» сваім імем на працягу некалькіх месяцаў і абумоўліваючы любы крок толькі прызначанага Войцэха Ярузэльскага «патрабаваннем народу». Але як на «становішча ў Польшчы» і «адпор контррэвалюцыі» рэагавалі звычайныя савецкія грамадзяне? Для высвятлення давялося іх апытаць.[1]

1 Пытанні, адказы і асабістыя дадзеныя апытаных захоўваюцца ў асабістым фондзе аўтара і магчымыя для прад’яўлення.

Аказалася, што вобраз Польшчы на працягу 1980-х гадоў атаясамляўся ў віцьбічаў з адным –«эканамічныя праблемы» (відаць, у кантрасце з мясцовым застоем). Прычым нават асобы, што цікавіліся замежным жыццём (у тым ліку і з хваляў «Радыё Свабода» ці BBC), не адмаўляюць таго, што на працягу 1980-х гг. яны фактычна мелі суджэнні ў фарватэры афіцыйнай савецкай прапаганды. Толькі з пачаткам перабудовы стаўленне да польскага прафсаюзнага руху стала змяняцца, але на абшарах савецкіх рэспублік канец 1980-х прынёс столькі падзей, у тым ліку і крывавых, што цікавіцца Польшчай «не было калі». Дарэчы, у мясцовай прэсе 1989 г., куды больш разняволенай, чым раней, аднаўленне афіцыйнага статусу «Салідарнасці» і нават парламенцкія выбары ў ПНР не адлюстраваныя аніякім чынам. Увага была прыкаваная да трагічных каменданцкіх гадзінаў у Тбілісі і заяваў Эдуарда Шэварнадзэ, і каб не амфітэатр з фестывалем польскай песні, прысутнасць Польшчы ў лакальнай інфармацыйнай прасторы засталася б цалкам незаўважнай.

У простых размовах Лех Валенса абавязкова супастаўляецца з Зянонам Пазьняком пад рэфрэн «у таго атрымалася, а ў нашага – не». У той жа момант суадносіць беларускія падзеі 1991-га і польскія 1989-га ніхто не асмеліўся, аднойчы прагучала: «У нас было больш падабенства з прыбалтыйскімі франтамі». «Увогуле ж тут усе чакалі, як там будзе ў Маскве… А пасля путчу адным разам змянілі чырвоныя сцягі на бел-чырвона-белыя». Менавіта гэтай «вечна беларускай» несамастойнасцю і пазіцыяй чакання некаторыя тлумачылі зусім іншы на нашай зямлі вынік тых пераломных часоў.

Пасляслоўе

Як вядома, пасля Другой сусветнай вайны Польшча ўсім хаўрусам сумавала па «страчаных» на ўсходзе землях. Менш вядомы той факт, што ялцінская сістэма ўладкавання пасляваеннай Еўропы некаторымі палякамі толькі віталася. Замест слёз па Гародні, Пінску і Глыбокім урад ПНР у 1945 г. абсалютна прагматычна радаваўся прырошчванням з Захаду, дзякуючы якім Польшча намервалася «стаць краінай індустрыяльна-аграрнай… атрымала шырокі доступ да Балтыкі і з гэтай пары будзе прылічана да марскіх дзяржаў» (прэзідэнт Краёвай Рады Нарадовай Б. Берут). Хто ведае, каб не далучаныя заходнія вобласці, ці былі б заводы з прафсаюзамі, «Салідарнасць», «Круглы стол»? Доказам ад адваротнага могуць стацца беларусы, што так і не дамагліся сваёй заходняй Меккі – Вільні, і нават страцілі ўласныя этнічныя землі Беласточчыны, у выніку абраўшы іншы шлях, «самабытны» і «ўстойлівы».

Істотна не тое, што ў 1989-м «Салідарнасць» скінула сацыялістычны рэжым, а тое, што пасля ў польскага грамадства хапіла вытрымкі, загартаванасці, традыцыі, упэўненасці – чаго заўгодна! – каб і надалей кіравацца курсам шанавання правоў і свабодаў. Мы ў сваю чаргу, можа, і павесілі бел-чырвона-белы сцяг замест чырвонага толькі пасля путчу, але і для гэтага нам спатрэбілася не менш рашучасці, чым палякам у 1989-м. Іншая справа, што нашыя вытрымка і традыцыя цягнулі да былых дзесяцігоддзяў, а гэта вызначыла адрозны шлях развіцця, які нікому не дае сумаваць на кантыненце і па сённяшні дзень.

Khviedar Skrajnovich

The Polish Way Seen through the Belarusian Glasses

Exactly twenty years ago the Polish Republic started the process of parting with the Socialist heritage and with unforgettable years of "popular democracy". "Everything began in Gdansk" – this keynote is discernible in studies of professional historians and reasonings of common people on the other side of our border with the European Union. The process which was allegedly started by workers of shipyards was going on in a not less memorable way outside of Polish borders than in the "home country". Touching – to tears – embraces of Germans against the background of the destroyed Wall recur to the memory together with not less dramatic – also to tears – scenes with protesters from Vilnius who were crushed on asphalt.

The image of Belarusian workers who took Lenin Square or were seating on rail tracks gets lost among Hungary, Czechoslovakia, Germany, the Baltic countries and up to the revolutions of "roses" and "oranges". Belarus does not fall into the number of Gdansk followers for the only reason that the outcome of our battles for a slice of bread which was of vital importance at that time (and also for freedom, naturally) crossed out all efforts finally. Fortunately, today not our western neighbors but domestic thinkers who reason about specificities of education, the difficult heritage of the Stalinism, the gene pool crippled by numerous wars, etc. are focused more attentively on our results.

Honestly speaking, I am rejoiced in some way of the fact that we had our own path which was different from mainstreams that were happening in other countries of the former USSR and of the Warsaw Treaty Organization. Our identity and our "otherness" worked in this particular way and not any other way at the critical moment. Is it positive or negative is a separate question which everyone resolves (or was resolving or has already resolved) differently. Meanwhile, it would be more useful not to emphasize what "they succeeded to do, and we did not do it quite right" in the very beginning of 1990s but rather what "they did in this way, and we did it in another way". We have only to find out: why was everything done in one's own way?

And Priest, and Worker, and Student

Standoff of Poles with the official authorities in the modern history of the country was rather constant and manifold. The eight-year experience of the Stalinism (according to a definition of Polish historians, it was the period from 1948 to 1956) was enough to demand at least a wage increase at the first wind of change – it was

under this slogan that workers of Poznan held a spontaneous meeting which later escalated into the armed struggle on city streets and was put down by the Polish army with a heavy hand. During following years a rare price hike was not accompanied by protest actions in industrial Gdansk, Szczecyn, Lodz, Radom, and Plock. In 1970, 1971, 1976, and, certainly, 1980, the year when Solidarność was born, in each of these years the Polish People's Republic was troubled by manifestations, strikes, and protest marches. Besides, the proletariat was far from being alone in its cause; thus, in 1968, students came to revolt to the monument to Mickiewicz after having been inspired by "Dziady" in the Warsaw National Theater; in 1957 students again protested against closing-down of a popular magazine "Po prostu" on the streets of Warsaw. Artistic intelligentsia was keeping pace, by writing collective letters and speaking openly in defense of the national culture and history.

Apart from workers, students and intelligentsia, another extremely important stone in the civil movement was priests, or even broader, the Catholic faith. The Church was the integral part of the Polish identity, and nobody even tried to destroy it in the socialist republic. Restriction (not a prohibition) on building new churches and abandonment of the religious education in school were, perhaps, the utmost achievements. Understanding of futility of resistance to priests came quite quickly: the celebration of the millennium anniversary of Christianity in Poland in 1966 proved that in matters of faith one would have to stand against not Primate Wyszyński but against the entire nation. What are two decades of "popular democracy" compared to the millennium Church? Later, during visits of John Paul II to his home country, the official authorities did not mind to appear on TV screens with the Pontiff himself.

The Nation of Threat

Today some Russian political analysts articulate a thought that "the main thesis of the Polish historic policy is to arouse the guilt complex vis-à-vis Poland in other nations and to exploit it further on" (Oleg Nemenskiy). One day I reacted rather skeptically to this opinion but I had to come back to it after I had familiarized myself with a book "History of Poland" written by Polish historians in the second part of 1980s. The book had such chapters as "With Poland or without Poland", "Struggle for the State", "Threat of Physical Annihilation", "Threat of Loss of the National Culture". The textbook was far from having publicist oversalting, it was reissued several times and was written by serious researchers and experts in history. After I learned about similar attitude to someone's own past, assertions of Oleg Nemenskiy do not seem to be at least imprudent. Especially to a Belarusian whose textbooks do not consider as periods of threat of cultural and physical annihilation even the years when more than one hundred writers, sci-

entists and civil activists were executed during one night at the internal prison of NKVD. Although, probably, it is owing to such tender and vibrant attitude to their own past, to their national tradition, to their personal memory, and, finally, to their own, that "everything began in Gdansk". It is worth to be reminded here that Solidarność which was registered in 1980 survived interdiction, martial law, sackings, constant defamation in printed media and on TV over the entire territory of the Warsaw Treaty Organization, but what is the most important in this range is that in 1989 the independent trade union emerged again as an influential power which was able to push its matter through. It looks like a total perception of another "threat".

The BSSR's Dimension

It is not for nothing that I put so much historic data from the second part of the twentieth century in the beginning of this article. It seems important to me to simply imagine how different were the dimensions in which societies of the Byelorussian Soviet Socialist Republic and of the Polish People's Republic lived in after-war decades in order to make understandable our steps after the attainment of independence. We had almost thirty years of the Stalinism against eight years in Poland; when Polish leaders personally met the Pope, there was only one Orthodox church in what is now known as the monastery of St. Mark, and there was no catholic churches in entire Viciebsk; Belarusian young communists simply did not have a magazine like "Po prostu", the one that you may even take to the streets for, and the censorship blockade was so efficient that Viciebsk's hippies learned about a riot of hippies in Minsk only in the perestroika's time (while the subculture "mail" always works very actively). Owing to petrodollars and the well-tuned industrial system the Soviet State was able to pay its workers a decent salary so that they dismissed any thought about some "solidarities". This is why, while reading yet another TASS report which were abundant in "Viciebski rabochy" newspaper, our worker was far from any problems and compassion. "On the Situation in Poland", "Repulse to Counterrevolutionary Forces", "On the Statement of Ronald Reagan about Events in Poland", "Rude Pressure on Poland" – the Soviet mass media patronized very vigilantly the "brotherly" people as well as their "own" one, not calling the Solidarność trade union by its own name for months even after it had been registered and conditioning any step of just-appointed Wojciech Jaruzelski by "people's demand". But how did common Soviet citizen react to the "situation in Poland" and the "repulse to counterrevolution"? We had to interview them to make things clear.[1]

1 Questions, answers and personal data of the persons who were interviewed are kept in the author's personal archive and may be presented on request.

It turns out that for dwellers of Viciebsk during 1980s the image of "Poland" was associated with "economic problems" only (probably, in contrast with local stagnation). Moreover, even the persons who took interest in the life abroad (including through Radio Liberty or BBC) do not deny that during 1980s they were thinking actually in the wake of the official Soviet propaganda. Only after the beginning of perestroika attitude towards the Polish trade union movement started to change but the end of 1980s brought so many events in the expanses of Soviet republics, including the bloody ones, that one "had no time" to take interest in Poland. By the way, in local printed media of 1989 which was much freer than before, the restitution of the official status of Solidarność and even the parliamentary elections in Poland were not reflected in any way. The attention was compelled to tragic curfew in Tbilisi and statements of Eduard Shevardnadze, and if there was no amphitheater with a festival of Polish song the presence of Poland in the local information space would have been totally unnoticeable.

In everyday conversations Lech Wałęsa is always compared to Zianon Pazniak with a refrain "that one was able to do it, and ours was not". At that time nobody had courage to compare the Belarusian events of 1991 and the Polish ones of 1989, and someone said: "We had more similarity with the Baltic States' fronts". "As a matter of fact, here everyone was waiting how things would turn out in Moscow… And after the putsch the red flags were at once replaced by the white-red-white ones". Some people explained the totally different outcome of those critical times in our land namely by this "eternally Belarusian" dependence and waiting position.

Afterword

As it is known, after the World War II Poland grieved about the lands which were "lost" in the east. A lesser known fact is that some Poles welcomed the Yalta system of arranging the after-war Europe. Instead of tears about Hrodna, Pinsk, and Hlybokaje the government of the Polish People's Republic in 1945 was absolutely pragmatically happy to get additions in the west, owing to which Poland intended "to become an industrial-agrarian country … get a wide access to the Baltic Sea and from then on will be counted among maritime nations" (President of the State National Council Bolesław Bierut). Who knows, if it was not for the attached western lands, would they have had plants with trade unions, Solidarność, the "Round table"? The Belarusians may be a proof by contradiction, they have never got their western Mecca – Vilnia, and they have even lost their own ethnic lands of Bielastok region, choosing as a result another path, an "original" and "stable" one.

Essential is not the fact that in 1989 Solidarność overthrew the Socialist regime but that thereafter the Polish society had enough of self-possession, endurance,

tradition, and confidence – anything! – to continue to pursue the course of respect of rights and freedoms. Even if we, in our turn, hung the white-red-white flag instead of the red one only after the putsch, we needed no less determination to do it than the Poles did in 1989. It is another matter that our self-possession and tradition drew us back to past decades, and it determined the different way of development which does not allow anybody on the continent to be bored until now.

Хведар Скрайновіч

Эўрачэмп-2012. Беларускіх заўзятараў таксама чакаюць

У офісах хмарачосу непадалёк ад «Варшавы-Цэнтральнай» ужо пакрысе расьпісваюць футбольны эўрачэмпіянат. Вялізныя плошчы і колькасьць іх насельнікаў (крыху больш за 20) дазваляюць змадэляваць ня толькі пытаньні арганізацыі, але і пэўныя сустрэчы ў межах будучага спаборніцтва.

Нагадаю, у 2012 г. спартыўнае сьвята з самай вялікай у Эўропе аматарскай аўдыторыяй пройдзе на дзьве краіны: Польшчу і Ўкраіну. І там, і там ужо поўнай хадой ідзе падрыхтоўка, якая часьцей суправаджаецца не справаздачамі пра чарговыя здадзеныя аб'екты, а пэрманэнтнымі скандаламі ў стужках навінаў. Сярод апошняга – звальненьне польскага міністра спорту, які ня вытрымаў абвінавачаньняў у лябіяваньні інтарэсаў пэўных гульнявых прадпрыемстваў. Ня вытрымаў настолькі, што зьбег з уласнай прэсавай канфэрэнцыі. Ва Ўкраіне ж і горад пакуль зацьвердзілі толькі адзін – Кіеў, і з гатэлямі праблемы, і фінансаваньне трэба было ледзь не з баямі празь Вярхоўную Раду працягваць, а тут яшчэ данецкага будаўніка ва Львове зьбілі. Прынамсі, менавіта гэткім чынам выглядае падрыхтоўка ЭЧ-2012 праз маніторы, газэты і ТБ. Але ў цёплых размовах з польскім прэсавым сакратаром Юліюшам Глускім справа не падаецца настолькі бруднай і дэпрэсіўнай, і нават па той бок мяжы супрацоўнік «Euro 2012 Poland» знаходзіць шэраг пазытыўных момантаў.

Сустрэцца са сп. Глускім атрымалася ў межах візыту «Польшча 89' – Беларусь 91': нераўназначныя зьмены», зарганізаванага Цэнтрам міжнародных стасункаў у Варшаве. Камунікабэльны дзядзька з безакцэнтнай расейскай мовай распавёў пра структуру падрыхтоўкі, асноўных гульцоў і стасункі між імі і адказаў на шматлікія пытаньні.

«Euro 2012 Poland» і «Euro 2012 Ukraine»

За інфраструктурную падрыхтоўку мерапрыемстваў ва Ўкраіне і ў Польшчы адказваюць урадавыя арганізацыі (Каардынацыйная Рада і «PL 2012» адпаведна), і менавіта пра грошы для такога кшталту аб'яднаньня гэтак горача вялася спрэчка між Ющанкам і ўсімі астатнімі. Але за «спэктакль» (то бок за ЭЧ-2012 мінус стадыёны ды дарогі) мусяць адказваць адмыслова створаныя УЭФА недзяржаўныя структуры «Euro 2012 Poland» і «Euro 2012 Ukraine». Але, як аказалася, дзяржчыноўнік паўсюль аднолькавы, і, калі

якаясь журналістка, не разабраўшыся ў сытуацыі, тэлефануе наконт будучага раскладу чэмпіянату ва ўрад, там не прамінуць скарыстацца нагодай, каб папіярыцца, хаця б і распавёўшы пра нейкі там расклад. Натуральна, што гэткая безадказнасьць урадавых прадстаўнікоў УЭФА ня можа радаваць.

У цэлым стасункі між украінскімі і польскімі арганізатарамі прыязныя, бо паўнамоцтвы ў абодвух бакоў аднолькавыя, а абавязкі строга падзеленыя тэрытарыяльна. «Чым можам, мы ім дапамагаем, чым могуць – яны нам». Паводле словаў Юліюша Глускага, адной зь перавагаў жоўта-блакітных сталася, як ні дзіўна, наяўнасьць алігархаў, з дапамогай якіх апэратыўна будуецца шэраг элемэнтаў будучага эўрачэмпу. Сярод найбольш знакамітых – найлепшы па некаторых ацэнках у Эўропе стадыён у Данецку, які паўстаў дзякуючы сьціпламу ўнёску Рыната Ахметава. «Але алігархі не будуюць дарог. У нас жа алігархаў няма, таму стадыёны будуе дзяржава. Тыя ж багатыя людзі, што ёсьць, наадварот, пад чэмпіянат пракладаюць платныя магістралі, хаця й сумнеўнай якасьці». Ва Ўкраіне пакуль не распрацаваная сыстэма валянтэрства, у Польшчы ўжо маецца пэўны штат, таму апошнія кансультуюць першых. Туды, дарэчы, патрапіць можа любы ахвочы, і сп. Глускі паслаў нас па далейшыя інструкцыі па рэкрутаваньні на сайт УЭФА (www.uefa.com). Як кажуць, «паслаў дык паслаў», бо аўтар гэтых радкоў пакуль там нічога не знайшоў. (Калі хто знойдзе, кіньце, пліз, спасылку ў камэнтары, раптам хтось захоча папрацаваць.)

Вялікая палітыка, вялікая эканоміка

Польскія гатэлі вельмі радыя прымаць гасьцей і ўдзельнікаў эўрапейскага чэмпіянату па футболе і браніраваць месцы пад іх. Але ніяк не за тры гады да падзеі. Хто ведае, што там будзе з курсам эўра? А з коштамі на энэргію? А раптам ізноў які крызыс? Рапартаваць жа пра дамоўленасьці перад галаўным офісам УЭФА ў Ньёне па гэтых пытаньнях трэба ўжо зараз.

Прычынаў для незадаволенасьці правядзеньнем чэмпіянату ў палякаў, паводле запэўніваньня сп. Глускага, няма. Старасьвеччыну пасярод гарадоў тут з гэтай нагоды ніхто не руйнуе, дрэвы не высякаюць і брук экскаватарам не падымаюць. Наадварот, актывізавалася будаўніцтва шляхоў зносінаў, у чым эўразьвязаўскія грошы дазваляюць пачуваць сябе досыць упэўнена. На рэканструкцыю толькі варшаўскага стадыёну пушчана 2 млрд. злотых. А яшчэ меркавалася дабудоўваць тэрміналы ў варшаўскім і познаньскім аэрапортах, запускаць новыя лініі мэтро, адчыняць памежныя пераходы, аптымізоўваць транспартную сувязь між вакзаламі і спартовымі пабудовамі. Пра ступень трапятаньня турыстычнага корпусу, думаю, няма й патрэбы казаць.

Карту ЭЧ-2012 ужо разыгрываюць некаторыя палітыкі, хаця ня ўсе аднолькава пасьпяхова, як гэта паказаў міністар спорту. Дональд Туск, напрыклад, падчас выбарчай кампаніі багата здымаўся на тле стадыёнаў. І грамадзтва, дзе ідэя правядзеньня Эўрачэмпу ўжо залезла на абсягі ідэі нацыянальнай, не змагло не заўважыць гэта.

Візы

Для беларуса гэта заўсёды балючае пытаньне. Наведаць Украіну ніхто не забароніць, хаця хто яго ведае – у студзені там прэзыдэнцкія выбары. З Польшчай жа пытаньне пакуль абсалютна няяснае, і яго вырашэньне ляжыць выключна ў кампэтэнцыі Міністэрства замежных спраў. Рэкамэндацыі ж «Euro 2012 Poland» адназначныя: госьці стадыёнаў чэмпіянату Эўропы па футболе 2012 году мусяць мець вольны доступ у краіну правядзеньня спаборніцтваў. Сп. Глускі запэўніў, што беларусаў ён вельмі хацеў бы тут бачыць. На што мы адказалі: «Абы было, за каго заўзець».

Khviedar Skrajnovich

Euro-2012. Belarusian Fans Are Also Expected

The European soccer championship is being prepared inch by inch in offices of an impressive skyscraper not far away from the Warszawa-Centralna train station. The big surfaces and the number of their inhabitants (a bit over twenty) allow modeling not only organizational matters but some meetings in the framework of the future competition as well.

I will remind that in 2012 the sports feast with the biggest fan audience in Europe will take place in two countries: Poland and Ukraine. Here and there preparations are already in full swing, and they are being accompanied more often by permanent scandals in newsreels than by reports on the latest constructed site. Among the latest news is the ouster of the Polish minister for sports who did not stand up against accusations in lobbying interests of some gambling firms. He did not stand up against them to the extent that he ran away from his own press conference. And in Ukraine only one city has been confirmed so far, and problems with hotels exist, and the financing has to be pushed through the Supreme Rada practically with fighting, and finally a construction worker from Donetsk was beaten in Lviv. At least, this is how preparations to Euro-2012 look like through monitors, newspapers, and television. But in cordial conversations with Polish press secretary Juliusz Głuski the situation does not seem so dirty and depressive, and the official of Euro 2012 Poland finds many positive moments even on the other side of the border.

We were able to meet Mr. Głuski in the framework of the visit "Poland 89 – Belarus 91 – inequivalent changes", organized by the Center for International Relations in Warsaw. The conversable fellow speaking Russian with a perfect accent and some Ukrainian, and understanding Belarusian, told us about the structure of preparations, the main players and relations between them, and responded to numerous questions.

About Squabbles

Responsibility for preparing the infrastructure in Ukraine and Poland is assumed by governmental agencies (the Coordinating Council and PL 2012 respectively), and the heated discussion between Yushchenko and all others was namely about money for this kind of organization. But the responsibility for the "show" (it means, Euro-2012 minus stadiums and roads) must be assumed by the nongovernmental entities Euro 2012 Poland and Euro 2012 Ukraine expressly created by UEFA. But as it happened, the government official is the same else-

where, and when some journalist with no understanding of situation calls the government about the future schedule of the championship, they will not loose the opportunity to promote themselves, at least by talking about some schedule. Naturally, such irresponsibility of government officials cannot please UEFA.

UA – PL

On the whole, relations between Ukrainian and Polish organizers are friendly, because both parties have the same powers, and the responsibilities are shared strictly by territory. “We do what we can to help them, and they do what they can to help us”. According to Juliusz Głuski, one of the advantages of the yellow-blue ones is, strange as it may seem, the presence of oligarchs, who help to build several elements of the future European championship very quickly. Among the most famous ones is the stadium in Donetsk, the best in Europe according to some opinions, which was built owing to the modest contribution of Rinat Akhmetov. “But oligarchs do not build roads. And we do not have oligarchs, and this is why it is the State which builds stadiums. But existing rich people, on the contrary, build toll roads for the championship; however, those are of questionable quality”. The system of volunteering has not been worked out yet in Ukraine, and in Poland they already have some, and this is why the latter advise the former. By the way, anyone may get in, and Mr. Głuski directed us to the UEFA web site www.uefa.com for further instructions about recruitment. As they say, “directed to nowhere”, because the author of this text has not found anything there yet. (If someone finds something, please, leave the link in comments, in case someone wants to volunteer).

Big-Time Politics, Big-Time Economy

The Polish hotels are very happy to host guests and participants of the European soccer championship and to reserve rooms for them. But not three years before the event. Who knows what happens with the exchange rate of euro? And with energy prices? And what if a crisis happens again? But they already have to report on the agreements on these issues to the main office of UEFA in Nyon.

As Mr. Głuski reassures us, Poles have no reasons to be unhappy in connection with holding of the championship. Relics of the past in downtowns are not destroyed on this occasion, trees are not hacked out and cobblestone pavement is not removed by excavators. On the contrary, transport routes are being built more actively, and the European Union’s funds allow feeling on rather a firm ground. Two billion zloty will be spent on the construction of the Warsaw stadium only. Also, there were plans to build new terminals in the airports in Warsaw

and Poznan, to launch new metro lines, to open border crossings, to optimize transport connections between terminal stations and sports facilities. It is needless to mention the degree of interest of the tourist industry.

The card of Euro-2012 is already being played by some politicians; not all of them do it with equal success as it was demonstrated by the minister for sports. Donald Tusk, for example, got a lot of his pictures taken against the background of stadiums during the election campaign. And the society where the idea of holding the European championship has already become the national idea could not but notice it.

Visas

It is always a sore issue for a Belarusian, from Norviliškės to Lisbon. Nobody will bar from visiting Ukraine; however, you never know – the presidential election will be held there in January. As for Poland, the question is not clear at all, and its resolution is in the exclusive competence of the Ministry of Foreign Affairs. The recommendations of Euro 2012 Poland are unequivocal – guests of the stadiums of the European soccer championship 2012 should have free access to the country where the competition is being held. Mr. Głuski reassured us that he would like very much to see Belarusians there. And we replied to it: “If only we have a teem to root for”.

Павел Усов

Беларусь и «цивилизационная» миссия Польши

Не вызывает сомнения тот факт, что Польша является одним из наиболее активных геополитических игроков в Восточной Европе. И не удивительно, поскольку определено это историческими традициями и ее географическим положением, а также внутренней политической волей. Стремление возродить былую славу Речи Посполитой во многом влияет на геополитическую стратегию сегодняшней Польши, обуславливая отношения с ее восточными партнерами, и прежде всего, с Украиной и Беларусью.

Польша в течение последних лет смогла выстроить более или менее целостную концепцию своей восточной политики, которая именно так и называется – «Восточная политика». Однако эта концепция не ограничивается отношениями исключительно только с государствами, граничащими с Польшей на востоке, а именно Беларусью, Молдовой, Украиной и Россией. В соответствии с этой политикой приоритетными для Польши являются также установление и развитие отношений с другими странами бывшего СССР, включая кавказские и центрально-азиатские государства. Например, Польша является одним из самых верных политических союзников Грузии, на протяжении 2008 года президент Польской Республики Лех Качиньский побывал там дважды. Польша также последовательно придерживается категорической антироссийской позиции по вопросу августовской войны 2008 года в Грузии и считает Россию потенциальной угрозой для бывших советских республик.

Однако, несмотря на многовекторность «Восточной политики», приоритетными остаются отношения с ближайшими восточными соседями, главным образом, с Украиной и Беларусью. Как уже отмечалось, связано это не только с общими границами, но и с некогда общим историческим прошлым, которое для сегодняшней Польши имеет огромное значение. Территории этих стран традиционно рассматриваются как часть исторического Польского государства, которые волею рока были оторваны, попали под чужое влияние и «совершенно случайно» стали независимыми.

Естественно, что такое убеждение не является официальной точкой зрения польских политиков, однако ностальгия по утраченным территориям продолжает отчетливо прослеживаться в действиях и высказываниях некоторых польских политических деятелей.

Можно сказать, что политика Польши в отношении Беларуси и Украины имеет два основания. С одной стороны, эти государства рассматриваются как партнеры, а с другой стороны, как бывшие территории.

Не зря частым определением территорий, лежащих на восток от польских границ, является слово «kresy wschodnie», что означает восточные окраины. Это не совсем удобное и пренебрежительное определение для Беларуси и Украины, которое лишено объективности и подразумевает периферийность и отсталость. Иными словами, категория «kresy» в некоторой степени созвучна с понятием «бывшие», «наши», требующие возврата или, по крайней мере, нашего «польского» присутствия. При этом очень часто забывается собственная, самостоятельная и величественная история этих государств, составлявших некогда Великое княжество Литовское, а также тот факт, что Речь Посполитая была далеко не результатом исторической деятельности польского народа, но совместных усилий литовцев, украинцев и белорусов.

«Крэсовость» в геополитической стратегии Польши означает возвращение своего культурного и политического влияния на некогда отторгнутые территории, которые сейчас являются независимыми республиками, а также, по возможности, ограничение влияния других политических сил на эти территории и включение их в собственную внутреннюю зону влияния.

На протяжении последних лет в содержание понятия «крэсовость» добавилось такая составляющая, как «политическая необразованность» общества, или «отсутствие демократии», или ее слабость в соседних восточных государствах.

Действительно, авторитаризм и политический хаос стали новой реальностью для Беларуси, Украины, Молдовы. Польша в результате политических преобразований и геополитических сдвигов стала тем государством, на границах которого заканчивается западная демократическая цивилизация. Находясь на границе демократии и авторитаризма, Польша сформировала новую цель и приобрела новую миссию. Эта миссия заключается не только в возвращении своего влияния на территории Беларуси и Украины, но и в продвижении в этих государствах демократических ценностей и преобразований.

«Мессианские» идеи усилились после вступления Польши в ЕС, когда она возложила на свои плечи еще одну задачу – «европеизации» восточных регионов. Польша стала геополитическими воротами для Украины и Беларуси в вопросе диалога с Европой, стала играть роль арбитра в отношениях между ЕС и режимом Лукашенко. В сущности, Польша сделала себя представителем ЕС в диалоге с восточными соседями и часто с негодованием относится к решениям, принимаемым в Брюсселе, в обход польским интересам и ожиданиям.

Активизируясь на восточном направлении, Польша зарабатывает свой европейский капитал, стремясь занять свое место на международной арене

наравне с такими государствами, как Германия, Франция и Великобритания.

Таким образом, демократизация и европеизация Беларуси и Украины являются основными задачами польской «Восточной политики». Однако Беларусь и Украина в этом случае выступают не как субъект и партнер в отношениях, а как объект, неспособный решить собственные внутренние проблемы без внешнего вмешательства.

Более того, Беларусь и Украина превратились в поле виртуальных геополитических баталий между Польшей и Россией, в которой Польша скорее выступает не как представитель общеевропейских интересов, но как выразитель своих собственных исторических амбиций. Традиционный исторический и политический конфликт с Россией в значительной степени определяет общую стратегию «Восточной политики», в которой вырисовывается задача вывести бывшие советские республики из-под влияния России. Эта позиция окончательно оформилась в польской внешней политике только в последние 5–6 лет, после того как власть в стране перешла в руки консерваторов и либералов.

Следует также отметить, что усиление активности Польши на восточном направлении связано в большей степени с тем, что у других государств ЕС, прежде всего стран «старой Европы», полностью отсутствует интерес к тому, что происходит с восточными соседями. Исключение составляет Россия, с которой «старая Европа» не может не считаться и предпочитает не ссориться.

Единственной проблемой, которая притягивает внимание ЕС как целостного организма, является вопрос энергетической безопасности. Именно эта проблема на сегодняшний день остается той нитью, которая хоть как-то связывает Украину и Беларусь с Европой. Можно предположить, что если бы проблема диверсификации поставок энергоносителей в Европу была бы решена, то внимание к Беларуси и Украине в значительной степени бы ослабло. Периодические энергетические войны Украины и Беларуси с Россией заставляют ЕС форсировать принятие иной энергетической стратегии. Однако после принятия этой стратегии Беларусь и Украина могут вообще потерять какой-либо интерес для Европейского Союза.

Так или иначе, возникший политический и геополитический вакуум быстро заполнили новые члены ЕС: Чехия, Словакия, Польша и Литва. Однако разный взгляд на происходящее в странах Восточной Европы со стороны старых и новых членов Европейского Союза мешает формированию общей и единой стратегии в отношении Украины, Беларуси, Молдовы и России.

Именно тот факт, что «старая Европа» уже «устала» от «восточных проблем» и стремится решать свои собственные внутренние задачи, ото-

двигая на второй план украинский и белорусский вопросы, способствует формированию еще одной миссии и задачи Польши. Но теперь эта миссия касается не только Беларуси и Украины, но направлена в сторону Европы – Европейского Союза. И задачей этой миссии Польши является служение идее «единой Европы и европейской цивилизации», частью которой должна быть Украина и Беларусь. Польша стала своеобразным глашатаем белорусских и украинских проблем, напоминая «старой Европе», что ее восточные соседи являются частью Европы и что их нельзя просто вычеркнуть из европейской карты, или создать из них буферную зону, или отдать в сферу влияния России (что было бы для «старой Европы» более простым решением).

Поэтому в какой-то степени создание «Восточного партнерства» стало отражением «мессианских» устремлений современной Польши.

Однако Польша не единственный амбициозный игрок в этом регионе. Похожие цели и задачи ставит перед собой Литва, которая стремится установить свое влияние и играть ведущую роль в границах некогда единого Великого княжества Литовского.

Однако без единой и слаженной восточноевропейской стратегии Европейского Союза ни Польша, ни какое-либо иное государство не смогут противостоять империалистическим устремлениям России. Она имеет гораздо больше средств и возможностей для воздействия на бывшие советские республики.

Тем не менее, несмотря на амбиции и мессианство Польской Республики, для Беларуси она остается важным и наиболее перспективным партнером в вопросе отношений с Европейским Союзом. В случае изменения внутриполитической ситуации в самой Беларуси страна может рассчитывать на всестороннюю помощь западной соседки.

Paviel Usau

Belarus and the "Civilizing" Mission of Poland

There is no doubt that Poland is one of the most active geopolitical players in Eastern Europe. And it is not surprising because it is determined by historic traditions and its geographic location as well as by the internal political will. Aspirations to revive the former glory of Rzeczpospolita influence in large measure the geopolitical strategy of today's Poland stipulating its relations with its eastern partners, primarily with Ukraine and Belarus.

During last several years Poland was able to build a more or less holistic concept of its eastern policy which is called just so, the "Eastern policy". However, this concept is not limited exclusively by relations with the States which border Poland on the east, and namely Belarus, Moldova, Ukraine, and Russia. In accordance with this policy, establishment and development of relations with other countries of the former USSR, including the Caucasian and Central Asian States are also a priority for Poland. For example, Poland is one of the most loyal political allies of Georgia; President of the Polish Republic Lech Kaczyński visited Georgia twice in 2008. Poland also sticks consistently to a point-blank anti-Russian position on the issue of the August 2008 war in Georgia and sees Russia as a potential threat to former Soviet republics.

However, despite the multi-vector nature of the "Eastern policy", relations with closest eastern neighbors, primarily with Ukraine and Belarus, remain of top priority. As it was already pointed out, it is explained not only by common borders but also by the formerly common historic past which is of utmost importance for today's Poland. The territories of these countries are traditionally regarded as a part of the historic Polish State which were torn off by the long arm of fate, fell under the foreign influence and became independent "by a chance".

Naturally that such belief is not an official point of view of Polish politicians, but nostalgia about lost territories is still clearly traced in actions and declarations of some Polish political activists.

One can say that the policy of Poland towards Belarus and Ukraine has two foundations. On one part, these countries are seen as partners, and on the other part, as former territories.

It is not for nothing that the phrase "kresy wschodnie" which means "eastern skirts" is frequently used to define the territories laying to the east of the Polish borders. It is a not quite convenient and disdainful definition for Belarus and Ukraine which is not objective and means province and backwardness. In other words, the category "kresy" tunes in to some extent with notions "former", "ours", which demand a return or, at least, our "Polish" presence. At the same time, the

own independent and majestic history of these States which composed the Great Duchy of Lithuania some time ago is very often forgotten, as well as the fact that Rzeczpospolita was far from being a result of the historic activity of the Polish nation but of joint efforts of Lithuanians, Ukrainians and Belarusians.

"Kresy-ness" in the geopolitical strategy of Poland means restitution of its cultural and political influence on the formerly annexed territories which are now independent republics, and also, if possible, restriction of influence of other political forces on these territories and their inclusion in its own domestic zone of influence.

During last several years the notion "kresy-ness" included such component as "political ignorance" of the society, or "absence of democracy", or its weakness in the neighboring eastern countries.

Indeed, authoritarianism and political chaos became a new reality for Belarus, Ukraine, and Moldova. In consequence of political transformations and geopolitical movements Poland became the State on whose borders the Western democratic civilization ends. Being at the boundary between democracy and authoritarianism, Poland formulated a new goal and got a new mission. This mission consists not only in the restitution of its influence on the territory of Belarus and Ukraine but also in promotion of democratic values and transformations in these States.

"Messianic" ideas grew in momentum after Poland's accession to the European Union when it put one more mission on its shoulders – to "Europeanize" the eastern regions. Poland became the geopolitical gate for Ukraine and Belarus in their dialogue with Europe and began to play the role of arbiter in relations between the European Union and Lukashenka's regime. In essence, Poland took on the job of an EU representative in the dialogue with eastern neighbors and often it receives with indignation some decisions taken in Brussels in circumvention of Polish interests and expectations.

Increasing its activity at the eastern direction, Poland earns its European capital seeking to take its place on the international arena on a par with such States as Germany, France, and the Great Britain.

Thus, democratization and Europeanization of Belarus and Ukraine are the main tasks of the Polish "Eastern policy". However, Belarus and Ukraine act in this case not as a subject and a partner in relations but as an object which is unable to solve its own domestic problems without foreign interference.

Moreover, Belarus and Ukraine became a field of virtual geopolitical battles between Poland and Russia where Poland appears not as a representative of European interests but rather as a mouthpiece of its own historic ambitions. The traditional historic and political conflict with Russia determines to a great extent the general strategy of the "Eastern policy" in which one may see the mission

to extricate former Soviet republics out of Russia's influence. This position was formulated once and for all in the Polish foreign policy only during the last five to six years after the power in the country passed into hands of conservatives and liberals.

It is also worth noting that increase in Poland's activities at the eastern direction is linked in a greater degree with the fact that other EU countries, primarily, countries of "old Europe" are not interested at all in what happens to the eastern neighbors. The only exception is Russia which "old Europe" cannot ignore and thus prefers not to quarrel with.

The only problem which attracts attention of the European Union as a holistic mechanism is the issue of energy security. It is just this problem which is still the thread that links Ukraine and Belarus to Europe at least somehow. It may be suggested that if the issue of diversification of energy supplies to Europe was decided Belarus and Ukraine would get much less attention. Recurrent energy wars of Ukraine and Belarus with Russia make the European Union to expedite the adoption of another energy strategy. However, after this strategy is adopted Belarus and Ukraine may lose whatsoever interest the European Union now has in them.

One way or the other, the resultant political and geopolitical vacuum was quickly filled by new EU members: the Czech Republic, Slovakia, Poland, and Lithuania. However, difference in opinions of old and new EU members about the situation in Eastern European countries precludes them from working out a common and single strategy of relations with Ukraine, Belarus, Moldova, and Russia.

Namely the fact that "old Europe" has already got "tired" from "Eastern problems" and seeks to tackle its own domestic tasks, relegating the Belarusian and Ukrainian issues on the back burner, facilitates shaping of another mission and task of Poland. But now this mission does not regard only Belarus and Ukraine but is also directed towards Europe – the European Union. And the goal of this mission of Poland is to serve the idea of the "single Europe and European civilization", whose part Ukraine and Belarus should be. Poland became a peculiar mouthpiece of Belarusian and Ukrainian problems, reminding the "old Europe" that its eastern neighbors are a part of Europe and they cannot be simply blacked out of the European map or be used to create a buffer zone, or be given to Russia's sphere of influence (which would be a simpler solution for "old Europe").

This is why creation of the Eastern Partnership became to some extent a reflection of "messianic" aspirations of today's Poland.

However, Poland is not the only ambitious player in the region. Lithuania has similar goals and objectives, seeking to establish its influence and play the leading role within the boundaries of the formerly united Great Duchy of Lithuania.

However, neither Poland nor any other State can withstand the imperialistic ambitions of Russia without a single and coordinated Eastern European strategy of the European Union. Russia has much more money and possibilities to influence former Soviet republics.

Nevertheless, despite ambitions and messianism of the Polish Republic, it remains an important and most promising partner of Belarus in its relations with the European Union. If the domestic political situation changes in Belarus the country may count on the comprehensive assistance of its western neighbor.

Павел Усов

О солидарности, или
О том, чего не хватает белорусскому обществу

Можно долго размышлять и спорить о причинах устойчивости недемократического режима в Беларуси. Однако основным источником его силы и негативной энергии является само белорусское общество, а точнее, отсутствие такого явления, как белорусское общество. Любой, даже самый кровавый диктаторский режим строится не на общественной поддержке, а на разрушении тех социальных связей, которые из отдельных людей формируют общество и его способность противостоять диктатуре. Как часто мы слышим о массовой поддержке для лидера, вождя, президента, но почти никогда – о массовой поддержке для отдельного, неизвестного нам человека, которого за его политическую позицию преследует государство. А без поддержки других сам индивид беззащитен перед государством, и ничто не в состоянии его от него уберечь.

Одним из «строительных» материалов, создающих общество, является солидарность. Говоря доступными словами, это степень твердости социальных связей между людьми, их сплоченность, ощущение общей воли и души.

Солидарность является, наверное, единственным механизмом защиты общества и отдельных ее представителей от посягательства государства на их права и свободы. Она дает возможность человеку подняться над своими эгоистическими интересами и страхами, выталкивает из состояния маленького винтика, вкрученного в государственную машину.

Более того, солидарность – это способность общества осознать самое себя как целый и сплоченный организм, дающий возможность противостоять любым угрозам, идущим от тех, кто властвует. При ее отсутствии политические элиты способны без труда управлять разрозненной массой, манипулировать сознанием и властью, узурпировать ее и использовать по своему усмотрению. Без солидарности общество превращается в аморфную массу тех, кто живет безотносительно к другим индивидам и происходящему вокруг. Более того, государство успешно использует таких людей для подавления им же подобных, превращая их все в те же маленькие винтики, которые и создают самые жуткие государственные машины.

Именно таким застывшим в своем развитии является сообщество белорусов, стремящихся отгородиться от остального мира стенами своих квартир, работой, телевизором и дачей. Даже минимальное благополучие создает у них иллюзию счастья и мира, внутри которых нет места справед-

ливости, демократии и свободе. А без способности людей измерять свободу и справедливость не в колбасном эквиваленте или в ценах в магазинах нельзя говорить о зрелости общества.

Эту иллюзию счастья и благополучия постоянно подкармливает и белорусское государство, не только пропагандой, но и все той же колбасой. Тем самым оно принуждает людей думать меньше или думать как надо. Да, в принципе, и сами белорусы идут на это с готовностью, поскольку для них не существует потребности думать по-другому. Оставаясь в плену незрелости своего сознания, которое белорусский властитель Лукашенко называет «мудростью», белорусы топчутся на месте, не зная не только «куда идти», но и «зачем идти». Очень часто мне вспоминается мультфильм о попугае Кеше, который рассказывает о сказочном Таити и спрашивает жирного кота в джинсах: «А вы не были на Таити?» Но в ответ слышит: «Таити, Таити, не были мы ни на каком Таити. Нас и здесь неплохо кормят».

Но проблема незрелости и отсутствия солидарности – это не только проблема нашего народа, это основная проблема тех, кто по логике вещей должен был быть в авангарде общественного развития. Речь идет о белорусской оппозиции. Естественно, трудно ожидать, что могло бы быть по-другому, ведь оппозиционные лидеры, члены партий и организаций плоть от плоти, часть нашего народа, его отражение, да и, по сути, он сам. Поэтому неудивительно, что в стране существует такая оппозиция, которая ничего не может предложить своему народу, поскольку сам народ ничего не требует и ни к чему не стремится. Вот и получается, что каждый в Беларуси живет сам для себя, и этим успешно пользуется государство.

Мне всегда хотелось верить, что те, кто взвалил на себя тяжелую ношу оппозиционности, устремлены вверх, а не вниз; что они понимают, чем является свобода, осознают общебелорусские интересы и проявляют общенациональную солидарность; что они способны сплотиться не на час, не на месяц, не на одну избирательную кампанию, но на период, требуемый для большего – для победы. Победы не только над режимом, но над серостью и забитостью нашего народа. Чтобы, став сердцем Данко, искрой зажечь пламя солидарности и создать из массы от всего отрешенных белорусов настоящее общество.

Но, увы, нет. Солидарность, как и свобода, пустой звук для тех, кто их провозглашает: их сознание так же незрело и ограничено, как и сознание белорусского общества. И результатом всей этой незрелости и ограниченности является уродливый политический режим, с большим усердием уродующий сознание белорусов.

Трудно сказать, когда наступает созревание народа, когда масса превращается в общество, когда просыпается его сила и осознание того, что так

дальше жить нельзя, когда мотивом для действия будут не пустые полки магазинов и нищенские зарплаты, а ощущение самоуважения, когда уродливое будет восприниматься как уродливое и для несправедливости не будут искать оправдания. Возможно и то, что солидарность – это иллюзия и что массы и общества сражаются с режимами лишь для того, чтобы жить лучше, чтобы в магазинах колбасы было много и дешево. И то, что общество, получив более жирный кусок, перестает возмущаться и снова привыкает к цепям, которые на него навесило государство, всего-навсего надевшее другую маску?

Paviel Usau

About the Solidarity, or What the Belarusian Society Lacks

One can ponder over and debate at length the reasons for stability of the non-democratic regime in Belarus. However, the main source of its strength and negative energy is the Belarusian society itself, or rather, the absence of such phenomenon as the Belarusian society. Any dictatorial regime, even the bloodiest one, is built not on the public support, but on the destruction of those social links which, out of individuals, form the society and its ability to stand against the dictatorship. How often we hear about the mass support for a leader, a chief, or a president, but we almost never hear about the mass support for an individual who we are not aware of and who is persecuted by the State for his political position. And the individual is helpless in front of the State without support from others, and nothing is able to save him or her from the State.

The solidarity is one of the "building blocks" which create the society. Speaking in plain language, it is a degree of solidity of social links between people, their unity, and feeling of a common will and spirit.

The solidarity is probably the only mechanism of protection of the society and its individual representatives from the infringement of the State on their rights and freedoms. It gives to a person an opportunity to rise above his or her egoistic interests and fears and pushes him or her out from the condition of a cog in the State machine.

Moreover, the solidarity is an aptitude of the society to perceive itself as an integral and strong-nit organism which enables to face any threats that originate from those in power. When it is lacking, political elites are able to administer the segmented crowd with ease, to manipulate consciousness and power, to usurp it and to use it at their own discretion. Without solidarity the society turns into the amorphous mass of those who live regardless of other individuals and things that happen around. Moreover, the State is successful in using such people to oppress their likes turning them into the same cogs which create the most dreadful State machines.

Precisely like this the community of Belarusians is frozen in its development, people who want to insulate themselves from the rest of the world by walls of their apartments, their work, TV sets and country residences. Even the minimal well-being gives them an illusion of happiness and peace where there is no place for justice, democracy and freedom. And without ability of people not to measure freedom and justice in its sausage equivalent or in prices in stores one cannot speak about the maturity of the society.

The Belarusian State constantly nourishes this illusion of happiness and well-being, not only by propaganda, but by sausage as well. By doing so, it compels

people to think less or to think as they should. And in principle, Belarusians themselves do it willingly, because they do not feel a need to think in some other fashion. Remaining captive of immaturity of their consciousness which the Belarusian ruler Lukashenka calls "wisdom", Belarusians make no headway, without knowing not only "where to go" but also "why to go". Very often I recall a piece about a parrot called Kesha who tells a story about the fairytale Tahiti and asks a fatty cat in jeans: "Have you ever been to Tahiti?" The cat replies: "Tahiti, Tahiti. We never went to any Tahiti. We are fed well enough here too".

But the problem of immaturity and absence of solidarity is not the problem of our nation only – it is the main problem of those who, logically, should be in the forefront of the social development. We speak about the Belarusian opposition. Naturally, it is difficult to expect that it could be otherwise, after all, opposition leaders, members of parties and organizations are flesh of the flesh of our people, its reflection and, basically, they are these people themselves. This is why it is not surprising that in the country we have an opposition which has nothing to offer to its people, because people itself do not demand anything and do not aspire to anything. This is how it happens that in Belarus everyone lives for himself or herself, and the State is getting advantage of it.

I always wanted to believe that those who imposed on themselves the heavy burden of being in opposition are directed upward and not downward; that they understand what the freedom is, are conscious of all-Belarusian interests and show a nationwide solidarity; that they are able to unite not for an hour, a month, a single election campaign, but for a period needed for achieving something greater – a victory. Not only the victory over the regime, but over the mediocrity and platitude of our people. So that by becoming Danko's heart, to ignite the fire of solidarity and to create a true society out of the mass of detached Belarusians.

But no such luck! The solidarity as well as the freedom are mere words for those who proclaim them: their consciousness is immature and narrow-minded as the consciousness of the Belarusian society. And the monstrous political regime which disfigures very assiduously the consciousness of Belarusians is a fruit of all this immaturity and narrow-mindedness.

It is difficult to say when the maturity of people comes, when the mass turns into a society, when its strength and perception that one cannot live longer in this way awake, when not empty store shelves and starvation wages but a feeling of self-respect motivates actions, when the ugly will be perceived as ugly, and one will not look for justifications for injustice. It is also possible that the solidarity is an illusion, and masses and societies struggle with regimes only to live better, and to have more and cheaper sausage in stores. And that the society which got a fatter piece, stops rebelling and gets used again to the chains put on it by the State which only put on another mask?

Франц Чарнышэвіч

Польскія ўрокі свабоды

Калісьці на адным са шматлікіх семінараў, прысвечаных польскаму досведу палітычнай і эканамічнай трансфармацыі, з польскага боку раптам прагучала фраза, якая выклікала ў шмат каго з прысутных беларусаў шчырае здзіўленне, а ў некаторых нават пачуццё ўнутранага пратэсту. Фраза гучала прыблізна так: «Кепскія вучні гэтыя беларусы. Мы іх вучылі дэмакратыі, грошай купу выдалі, але ж яны не здолелі зрабіць рэвалюцыі, хаця ж мелі амаль такую самую сітуацыю, якую мелі палякі падчас ваеннага стану». Нечаканасцю сталі не так словы пра «кепскіх вучняў», як наўпроставыя параўнанні беларускай палітычнай сітуацыі з часамі «Салідарнасці» ў Польшчы.

Падобныя параўнанні гучаць апошнім часам не толькі на семінарах і канферэнцыях па праблемах развіцця дэмакратычных працэсаў на постсавецкіх абшарах. Досвед паказвае: алюзіі з найноўшай польскай гісторыяй узнікаюць у галовах паспалітых жыхароў Польшчы незалежна ад іх сацыяльнага статусу і месца жыхарства. У кантэксце навінаў з-за ўсходняй мяжы паняцці «дыктатура», «апазіцыя», «самвыдат» і «вулічныя акцыі» набываюць дадатковыя канатацыі і выклікаюць у польскіх грамадзян успаміны пра падзеі амаль трыццацігадовай даўніны.

Гістарычныя прэцэдэнты часцяком дапамагаюць асэнсаваць сітуацыю, аднак могуць таксама сур'ёзна замыліць зрок. Для польскіх экспертаў і палітыкаў разгляд працэсаў у Беларусі праз прызму польскага досведу 1980-х спрашчае заданне, бо ў такім разе сітуацыя стае для іх больш простай і зразумелай. Як наступства – адпаведныя рэцэпты для яе аздараўлення, аднак ніхто не дае гарантыі, што такія лекі будуць прыдатныя ў сённяшніх беларускіх умовах.

1989 год для Польшчы – час дыялогу паміж апазіцыяй і ўладай, калі грамадства шукала шляхі выйсця з палітычнага ды эканамічнага заняпаду. Шмат хто з польскіх экспертаў – небеспадстаўна – лічыць, што аніводны з бакоў самастойна не здолеў бы выправіць сітуацыю. Гэта быў час не расколу, а дыялогу і паразумення, агульнай перакананасці ўсёй нацыі, што ў такіх умовах далей існаваць немагчыма. Зусім іншая сітуацыя назіралася ў Беларусі, дзе грамадства трапіла ў пастку эканамічнага і палітычнага крызісу пасля сытых і бесклапотных 1980-х.

Пра падзеі 1989 года ў Польшчы большасць беларусаў мае цьмянае ўяўленне. Калі, напрыклад, запытацца пра гэта ў маёй маці, сваякоў альбо бацькоў маіх сяброў, то большасць з іх пацісне плячыма і скажа: «А халера яго ведае, што там было». Польскі круглы стол як інфармацыйная падзея ў

свядомасці шмат каго з маіх суайчыннікаў не існуе. Яны не вінаватыя – у савецкай імперыі, нават напярэдадні яе імклівага скону, інфармацыя дазавалася і цэнзура у СМІ там-сям яшчэ давалася ў знакі.

Аднак што існуе дакладна, дык гэта ўспаміны пра ўласныя адчуванні зменаў, скуткі якіх шмат хто з беларусаў пабачыў на ўласныя вочы. Ужо ўвосень 1989 года праз Буг пацягнуліся аўтобусы з бізнэс-турыстамі па «камсамольскай ды прафсаюзнай» лініях. Эканамічны «шок» пасля імклівых рынкавых рэформ яшчэ савецкага, але ўжо пераходнага ўраду Гайдара – аднадумцы і сябры прэм'ера Бальцэровіча – вымусіў беларусаў на масавы трансмежавы гандаль. Тут грамадзяне новаспечанай краіны ацанілі размах трансфармацыі польскага грамадства.

Гама пачуццяў уражвала: Польшчай захапляліся і ненавідзелі адначасова, палякам зайздросцілі і спачувалі. Паўсталая перад іх вачыма краіна здзіўляла і палохала. Палохала галеча, у якой апынуліся пенсіянеры і працаўнікі зачыненых прадпрыемстваў, ды зачароўвалі каляровыя пачкі на паліцах крамаў, а таксама магчымасці, якія займелі жыхары Польшчы. Беларусы зайздросцілі польскаму эканамічнаму цуду і тут жа задаваліся пытаннем: «А за што гэта ім такое шчасце?». Мабыць, не драмала гістарычная памяць, якую шчодра падпітвалі ў савецкай школе, распавядаючы пра прыгнёт у «панскай Польшчы».

Ці мог польскі досвед ператварэнняў стацца для большасці беларусаў каталізатарам іх матывацыі да сацыяльных зменаў? Польскі досвед дадаў дадатковыя сілы адно толькі грамадска актыўнай частцы людзей, апазіцыі ў шырокім сэнсе гэтага слова, не як суб'екту палітычнай канкурэнцыі, але вялікай групе людзей, якія мелі цалкам іншае ўяўленне пра будучае існаванне народу, аб'яднанага ў межах БССР як часткі савецкай федэрацыі. Для пазасталай часткі грамадства гэты досвед застаўся незаўважным, а для кагосьці нават адмоўным.

Развіццё сітуацыі пасля 1991 года прывяло да таго, што грамадству трэба было зрабіць выбар паміж рознымі сістэмамі каардынат, то бок сапраўдны выбар, бо толькі такі выбар, паводле меркавання філосафа Славоя Жыжэка, можна назваць сапраўдным. Вынік такога выбару стаў пэўным індыкатарам сталасці нацыі, яе гатоўнасці прыняць новыя рэаліі. Але ж перад тым, як зрабіць выбар і рухацца далей, трэба разабрацца са сваім мінулым і ўсвядоміць сябе ў ім.

Наколькі большасць беларусаў, якія ў 1991 годзе заставаліся савецкімі людзьмі, былі гатовыя крочыць да новага вымярэння? Пытанне матывацыі да ператварэнняў, на мой погляд, з'яўляецца адным з ключавых для разумення, чаму два суседнія, бадай брацкія народы, звязаныя агульнай (хаця і складанай) гісторыяй, выбралі амаль супрацьлеглыя шляхі сацыяльнай

мадэрнізацыі. Матывацыя складаецца не толькі са стымулаў да пераменаў, але таксама з тых ахвяраў, якія грамадства гатовае прынесці дзеля таго, каб пачаць існаваць у новай прасторы: станоўчы баланс паміж выгодамі і стратамі стае моцным стымулам да актыўнага дзеяння, адмоўны ж ператвараецца часам у непераадольную сцяну на шляху трансфармацыі.

Пра гістарычныя і эканамічныя перадумовы як польскіх рэформаў, так і беларускага феномену ўжо напісана шмат аналітычных артыкулаў, таму рэтрансляцыя тэзісаў пра цывілізацыйны падзел, жалезную заслону, чужароднасць камуністычнага рэжыму, ролю касцёла і асобы Яна Паўла II і шмат пра што яшчэ была б недарэчнай. Варта адзначыць галоўнае: у адрозненне ад беларусаў польскае грамадства аказалася больш матываваным з пэўных гістарычных і палітычных прычынаў.

Камуністычныя ўлады Польшчы былі вымушаны ўзаемадзейнічаць з грамадскай апазіцыяй, якая фарміравалася знізу цягам амаль сарака гадоў. Інакш быць не магло, бо абодва бакі былі як дзве палоўкі яблыка ў адзінай дзяржаве – Польшчы, – існаванне якой ніколі не падлягала сумневу, незалежна ад таго, хто быў ва ўладзе. Сістэма каардынат была адзіная як для ўладаў, так і для шырокай грамадскай апазіцыі, і яна была заданая фактам існавання дзяржавы ў дакамуністычныя часы і адзінага народу ў яе межах. Ахвяраванне недасканалым механізмам рэалізацыі інтарэсаў усіх існуючых у грамадстве групаў ва ўмовах эканамічнага крызісу дзеля новай будучыні не магло стаць трагедыяй, а разглядалася як непазбежнасць. Калі хочаш зрабіць свой дом лепшым, прыгажэйшым і больш камфортным для жыцця, цяжкасці і пакуты, звязаныя з капітальным рамонтам, цябе не напалохаюць.

А вось апазіцыя і ўлады ў Беларусі напачатку ўжо былі падзеленыя, і чым далей ад падзей 1991 года, тым больш. Адзінага яблыка не існавала – былі палоўкі двух розных частак розных цэлых. Улада выйшла з народу, з той большасці, для якой той год стаў сапраўднай трагедыяй, бо іхны дабрабыт наўпрост залежаў ад дзяржавы і яе патэрналізму. А як жа інакш? Дабрабыт – асноўная каштоўнасць для ўцекачоў з беларускай вёскі ў горад, якія пасля «вялікага перасялення народу» ў 1960–70-я з вёсак ў гарады складалі каля 70 % насельніцтва сталіцы і абласных цэнтраў. З'яўленне новай незалежнай беларускай дзяржавы замест СССР пахавала надзеі і тых, хто рыхтаваўся набыць новую машыну, марыў пераехаць з занядбанага напаўразваленага інтэрнату ва ўласную кватэру, і тых, хто нацэліўся на кар'еру ў саюзных партыйна-гаспадарчых органах. Грамадства зрабілася дэзарыентаваным, бо сапсаваўся, а потым знік механізм рэалізацыі ягоных інтарэсаў, які функцыянаваў дзякуючы савецкай дзяржаве. Актыўная ж меншасць была думкамі ў новай еўрапейскай краіне, аднак у такіх умовах забраць уладу проста не здолела дый не змагла б.

У гады БССР усё вырашалася не ў Мінску, а ў Маскве, апошняя давала сваёй заходняй правінцыі ўсё: грошы, статус, надзвычайныя правы «рэспублікі-партызанкі», месца ў ААН. Менавіта ў часы БССР беларусы пераехалі з вёскі ў гарады, ажыццявіўшы мару бацькоў вырвацца з беспрасветнай галечы. Вялікае Княства, Рэч Паспалітая двух народаў, БНР былі адно пустым гукам для тых людзей. Беларусь – малая Радзіма, а вялікая – СССР, і любоў да «малой» Радзімы пачыналася з захаплення і ўдзячнасці «вялікай». Новая дзяржава не выклікала даверу, бо ніхто не меў гарантыяў, што яна забяспечыць усё тое, што калісьці даваў саюзны Цэнтр. «Малая» Радзіма не існавала ў свядомасці асобна ад «вялікай».

Можа, менавіта таму ў галовах беларускіх месцічаў у 1991 годзе ўзнікала пытанне, якое падалося б нонсэнсам для любога ўдзельніка польскага круглага стала: а навошта нам свая дзяржава і якая з яе карысць? Калі звыклая сістэма каардынат пачала знікаць, дэзарыентаваныя беларусы пачалі зноў шукаць, да каго прытуліцца. Матывы да пераменаў не пераважылі страты ад падзення сістэмы. Нацыя, дзяцінства якой прайшло ў БССРаўскіх школах і садках, за якую з маленства плаціў 300-мільённы СССР, апынулася на ростанях, як шаснаццацігадовы маладзён у чужым горадзе пасля заканчэння школы. Страшна, непрыемна і процьма невядомых спакусаў. Маладзён з вёскі не можа жыць у горадзе па вясковых правілах, але трэба ўладкоўвацца і жыць па новых правілах, бо надта ўжо хацелася з той вёскі вырвацца. Як піша беларускі публіцыст Алесь Чобат, «пачаў тады шукаць беларус таго, хто за яго заплаціць, хаця б тую «бяздонную» Расею, а ён ужо адробіць на «панскім двары» ўсё як след альбо паплача і пажаліцца, каб грошай не аддаваць».

Беларусы падтрымалі прапанаваную ім мадэль сацыяльнага кантракту з нованароджанай дзяржавай, якая прапаноўвала працяг «шчасця» пасля «перабудовачнага» перапынку і гарантавала аўтаномнае існаванне, як у вёсцы. Працяг, вядома, быў суцэльнай ілюзіяй, аднак ілюзіі цешылі сэрцы простых людзей, якім надта ўжо не хацелася прачынацца ў суворай і непрыемнай для іх рэальнасці. Вёска, якая пераехала ў чужы для яе горад, вякамі жыла адным днём, бо невядома, што прынясе наступны ранак і які гаспадар зменіць папярэдняга. Сялянская нацыя, якая за некалькі стагоддзяў звыклася туляцца па чужых «радзімах» і «адрабляць паншчыну», аказалася не гатовай самастойна рушыць у дарогу.

Краіна, якая нарадзілася на памежжы дзвюх культур (лацінскай і візантыйскай), народ якой дагэтуль яшчэ не можа вызначыцца, хто ён і якога роду і племені – беларускага, ліцвінскага, тутэйшага, савецкага, рускага, – чакае на свой час. Факт існавання незалежнай дзяржавы калі не зробіць рэвалюцыю ў галовах нашых дзяцей, то, прынамсі, дазволіць наступным

пакаленням аддзяліць савецкую мінуўшчыну ад сучаснасці і пачаць шукаць шляхі для добраўпарадкавання ўжо ўласнага дому, а не сціплай каморкі ў вялікай хаце. Тады і ўзнікне тая адзіная сістэма каардынатаў, у рамках якой улады і тагачасная апазіцыя сядуць за круглы стол, як селі калісьці ў 1989-м «Салідарнасць» і камуністычныя бонзы ў Польшчы, каб дамовіцца пра тое, як жыць далей і ў які бок крочыць. А польскія ўрокі свабоды ўзору 1989 года стануць для беларусаў добрай дапамогай падчас пошуку кампрамісаў і механізмаў іх рэалізацыі.

Frants Charnyshevich

The Polish Lessons of Liberty

Once during a seminar, dedicated to the Polish experience of political and economic transformations I heard a phrase from a Polish participant that arose a feeling of genuine surprise and even inner protest in the present Belarusians' minds. The phrase was articulated as follows: "These Belarusians are bad students. We've been teaching them how to build democracy and issued a lot of money to them. However, they failed to make a revolution, despite having just the same situation the Poles used to have during the martial law period in Poland." It wasn't so embarrassing to hear the words about "bad students" than to perceive direct comparisons between the current political situation in Belarus and the times of "Salidarnasc" in Poland.

Historical precedents often help to realize the situation. However, sometimes they can seriously disorientate people. It is much easier for the Polish experts and politicians to regard the processes in Belarus trough the prism of the Polish experience in the 1980-ies. Consequently, they work out corresponding recipes for its improvement. However, nobody guarantees that the remedies will be acceptable in the present Belarusian conditions.

The year of 1989 in Poland was the time of dialogues between the opposition and the governmental authorities. The society was looking for the ways out of the political and economic crises. Quite a few Polish experts note that neither of the sides concerned was able to correct the situation on its own.

It wasn't the time of splits. It was the time of dialogues and mutual agreements as well as the time, when the whole Polish nation understood that it was impossible to exist in such conditions further on. There was an absolutely different situation in Belarus then. The Belarusian society got trapped by the economic and political crises after the trouble-free 1980-ies.

The majority of people in Belarus have a very vague notion about the events in Poland in 1989. If you ask my mother, relatives or my friends' relatives about that, most of them will shrug their shoulders, saying: "God knows what was there!" The Polish "round table" as an information event doesn't exist in the majority of my compatriots' memories. They aren't to be blamed for that ignorance, as even close to the end of the Soviet empire; the information flow was restricted and censored if required.

However these people do remember their personal feelings of changes in Poland. Quite a few Belarusians could observe their consequences with their own eyes. Numerous buses with business tourists, organized by the Komsomol and trade union organizations were crossing the Bug River in the western direction in

the autumn of 1989. The economic “shock” after hasty market reforms in the late Soviet period, initiated by the transition government, led by the Polish Prime-Minister Baltserovich’s friend and supporter Yahor Gaydar, made numerous Belarusians take up trans-border trade as a temporary career. The citizens of a newly announced country had an opportunity of evaluating the whole scope of transformations in the Polish society. The range of emotions in relation to Poland astonished. Common people admired and hated Poland at the same time. The Poles were envied and sympathized. The country was surprising and scaring. On the one hand, the people were scared with the misery of pensioners and employees from the closed down industrial enterprises. On the other hand, they were charmed away with colourful boxes on the shelves of stores in Poland. The Belarusians envied the Polish economic miracle and wondered why the Poles got such happiness.

Could the Polish experience of transformations become a catalyst of motivation for social changes in the Belarusian society? The Polish experience gave additional power to the socially active part of society, i.e. the opposition in the broad sense of this word only. The rest of people in Belarus either failed to notice this experience or treated it negatively.

Development of situation after 1991 brought the necessity of making a real choice between different coordinate systems. The result of such a choice was a certain indicator of maturity of Belarusian nation as well as an indicator of its readiness to accept the new realities. However, one should look into the past and find your place in it in order to move further.

The Communist government in Poland was made to cooperate with the civil opposition, formed by the community for almost 40 years in a row. It couldn’t be the other say, as the two parts were in one undivided state of Poland. The system of coordinates was common both for the authorities and broad civil opposition.

The opposition and government in Belarus were divided from the very beginning of independent Belarus and the split broadened with the time passing after 1991. The parts were different elements of different coordinate systems. The authorities represented the majority of common people, who treated that year as a real tragedy as their welfare depended directly on the state and its paternalism. It couldn’t be the other way. Personal welfare was the main value for the people, who fled from the Belarusian villages to cities and towns during the so-called “great migration of people” in the 1960-1970-ies and totaled around 70% of residents in the capital as well as in the regional centers then. The appearance of the new Belarusian independent state instead of the USSR “buried” hopes of those people, who were planning to buy a new car or to move from a rundown hall of residence to a newly-built apartment etc. The society became disorientated, as the tool of putting their interests into life that used to exist due to the Soviet state

broke down and disappeared completely later on. The active minority was dreaming about a new European state. However, it was unable and, logically, failed to seize power in that situation.

All important decisions were taken in Moscow during the time of the BSSR. The Kremlin provided its Western province with everything necessary, including money, its status, its extraordinary rights of "a partisan republic", and its seat at the UNO. It was during the BSSR period of time that the Belarusian people realized the dream of their parents to escape from the world of poverty by means of moving from villages to urban settlements. The Great Duchy of Litva, the Rzecz Pospolita of two peoples, the Belarusian Popular Republic meant nothing to them. Belarus was their "small motherland", while the USSR was their "large Motherland". Consequently, the manifestation of their tender feelings to the "small Motherland" was always starting from manifestation of their admiration and gratefulness to their "large Motherland". The new state didn't evoke trust, as nobody could guarantee that it would ensure everything the Union center used to provide before. The problem was that the "small motherland" didn't exist in the Belarusian people's minds separately from the "large" one.

It might have been due to this problem that the local dwellers had a question that could be treated as nonsense by any participant of the Round Table in Poland. They wondered whether they really needed a state of their own and pondered over its advantages.

As soon as the usual frame of reference was about to disappear, the disoriented Belarusians started to look for anyone to lean against. The arguments for changes didn't prevail over the losses, caused by the system collapse. Being accustomed to getting constant assistance from the Soviet Union structures, the nation appeared at the crossroads.

Belarus is a country at the borderline of Latin and Byzantium cultures. Subject to this peculiarity, quite a few people in Belarus cannot determine their origin nowadays. Some Belarusians note that they are the Soviet people. Others name themselves as Litvins or 'Tuteyshyja' ('People from Here'). Thus, it appears that the nation-building process in Belarus is still in progress. The fact of living in an independent state will help next generations of Belarusians to separate the Soviet past from their modern life and facilitate searches for the ways of arranging the house of their own. As soon as it happens, a completely new frame of reference will appear in Belarus. Consequently, the state authorities and the political opposition will find it possible to sit down around a round table, like it was in Poland in 1989 in order to agree upon the further common strategy of national development. The Polish lessons from the year of 1989 will be highly useful for the Belarusian people at that time, as they will hint about concrete ways of searching for compromises and putting them into life.

Франц Чарнышэвіч

Цяжкія пошукі

Вераснёўскае нацыянальнае апытанне, зладжанае НІСЭПД, засведчыла даволі нечаканы факт: колькасць прыхільнікаў еўраінтэграцыі перавысіла колькасць энтузіястаў інкарпарацыі ў Расію. Стасунак першых да другіх складае 44 % да 32 %. Беларускія сацыёлагі ды журналісты адразу пачалі шукаць магчымыя версіі зменаў у геапалітычнай свядомасці, аднак, дзякаваць Богу, устрымаліся ад грунтоўных высноваў і доўгатэрміновых прагнозаў, слушна заўважыўшы, што варта пачакаць хаця б да зімы.

Экспертаў не здзіўляе, што паспалітаму беларусу можа прыйсці да галавы жаданне збліжацца з Еўропай, нават пасля прагляду самай аб'ектыўнай у свеце «Панарамы». Дастаткова было знізіць градус нападаў на «заходнія дэмакратыі» ў дзяржаўных СМІ, а кіраўніку дзяржавы заявіць пра жаданне бачыць «сінявокую» еўрапейскай краінай, як адразу грамадская думка стала больш прыязнай да ЕС. Гэта нагадвае вядомы анекдот пра беларуса, які злавіў залатую рыбку, аднак не наважыўся папрасіць чагосьці істотнага для сябе. Калі рыбка здзівілася такім паводзінам свайго візаві, беларус збянтэжана запытаўся: «А што, можна было?»

Геапалітычная свядомасць беларусаў апошнія гадоў дзесяць выявілася надта плыннай. Плыннасць тая вызначаецца бягучай палітычнай сітуацыяй ды настроямі ў дзяржаўных медыях. Газ перакрыюць – пачынаем глядзець на Еўропу, як кот на смятану, дадуць крэдыт – ідзем да братняй Расіі. Аднак не самі па сабе, а толькі пасля «адмашкі» зверху. У грамадстве, як сцвярджае кіраўнік НІСЭПД прафесар Алег Манаеў, яшчэ не існуе грунтоўнай падставы для фарміравання сталых геапалітычных арыентацыяў.

Варта разгледзець змены ў грамадскай думцы праз прызму нядаўніх сустрэчаў групы беларускіх журналістаў з прадстаўнікамі польскага палітычнага класу, зладжаных варшаўскім Цэнтрам міжнародных стасункаў (CSM). Асноўная тэза, якую можна было пачуць з вуснаў амаль усіх польскіх суразмоўцаў: поспех супрацоўніцтва ў рамках «Усходняга партнёрства» залежыць ад жадання саміх беларусаў. Патрыярх польскага супрацыву, эксперт Еўракамісіі ў справах усходняй палітыкі Эўгеніюш Смоляр заявіў наўпрост, што ЕС не будзе нікога «цягнуць за вушы». Жаданне збліжэння мае быць з абодвух бакоў. З беларускага боку высілкаў адной апазіцыі недастаткова, бо, на думку Смоляра, яна не аказвае значнага ўплыву на сітуацыю, не з'яўляецца выразнікам памкненняў вялікай часткі насельніцтва і, такім чынам, не можа лічыцца за стратэгічнага партнёра. А партнёр патрэбны, бо

толькі так можна дамагчыся істотных зменаў ва ўзаемаадносінах Беларусі з еўрапейскай супольнасцю.

Пасля няўдалай палітыкі ізаляцыі, якая, між іншым, прадугледжвала партнёрскую працу менавіта з апазіцыйнымі коламі, польская (ды не толькі, дарэчы, польская) дыпламатыя выглядае разгубленай. На думку Міхала Кацэвіча, аглядальніка з «Newsweek», зараз ідзе пошук новых інструментаў замежнай палітыкі ў дачыненні да Беларусі. У гэтым кантэксце пытанне партнёра ці не самае балючае. Адносіны з прадстаўнікамі Беларусі для польскіх урадавых колаў маральна амаль непрымальныя, бо пасля гадоў канфрантацыі размова нароўні з беларускімі чыноўнікамі выглядае недарэчна, тым больш калі ўлічваць працяг ціску на паплечнікаў Анжалікі Борыс. Аднак якраз вынікі вераснёўскага апытання чарговы раз дэманструюць вялікую ступень уплыву ўладаў на геапалітычную арыентацыю насельніцтва. Сітуацыя патавая, а значыцца, патрабуюцца нестандартныя рашэнні, незалежна ад таго як яны будуць выглядаць з боку еўрапейскіх стандартаў і права.

Вышэйсказанае зусім не азначае, што польскія палітыкі адкідаюць магчымасць далейшага супрацоўніцтва з апазіцыяй. Палітыку робіць актыўная частка насельніцтва, якая часткова належыць да апазіцыі, а дзяржава мае вялізны ўплыў, перад усім, на пасіўную частку электарату. Таму супраца з апазіцыйнымі элітамі будзе працягвацца, хаця б дзеля таго каб схіліць іх да больш прагматычных дзеянняў. Аднак расстаноўка сіл ва ўладных колах цікавіць польскіх дыпламатаў больш, яны шукаюць беларускіх Гарбачовых і Ельцыных, каб пераканацца, што змены, хаця б эвалюцыйныя, магчымыя. Такія асобы і могуць стаць будучымі партнёрамі.

А пакуль атрымліваецца, што самым грунтоўным і надзейным партнёрам для ЕС і ЗША з'яўляецца сам беларускі народ, «крыніца ўлады», як кажа нам Канстытуцыя. З Беларусі ў Брусэль паступаюць сігналы, што гэты самы народ выказаў зацікаўленасць Еўропай. Такія сігналы трэба лавіць і дэманстраваць хуткую рэакцыю, бо можа аказацца, што гэта адзіны ў доўгатэрміновай перспектыве спрыяльны момант для кардынальнай змены сітуацыі, нават калі гэтыя сігналы – вынік маніпуляцый у дзяржаўных СМІ. З такім партнёрам супраца можа грунтавацца адно на шчыльных кантактах, а кантакт з паспалітымі беларусамі можа адбывацца толькі тады, калі яны, жыхары вёсак і малых мястэчак, людзі з рознымі поглядамі і працоўнымі кваліфікацыямі, змогуць без усялякіх перашкодаў праходзіць праз «Шэнгенскі мур», які фатальна аддаліў беларусаў ад Еўропы. Пытанне коштаў і працэдуры атрымання візаў становіцца вырашальным для польскай і еўрапейскай дыпламатый, бо станоўчае рашэнне можа не толькі дазволіць дыпламатам захаваць аблічча, але і вызначыць лёс «беларускага пытання» для Еўропы, не кажучы пра Польшчу, для якой паглынанне Беларусі Расіяй – самы горшы з усіх сцэнараў.

Frants Charnyshevich

Difficult Quests

A national opinion poll conducted in September by the Independent Institute of Socio-Economic and Political Studies (IISEPS) attested rather an unexpected fact: the number of partisans of the European integration surpassed the number of enthusiasts of the incorporation into Russia. The ratio between the latter and the former is 44% to 32%. Belarusian sociologists and journalists started at once looking for possible versions of these changes in the geopolitical consciousness but, thank God, refrained from deep-routed conclusions and long-term predictions, noting correctly that it would be better to wait at least till winter.

Experts are not surprised by the fact that a common Belarusian may get the idea of desiring a rapprochement with Europe even after having watched "Panarama", the world's most objective news magazine. It was enough to lower the degree of attacks at "Western democracies" in State-controlled mass media, and for the head of State to declare the willingness to see his "blue-eyed country" becoming a European one, as straight off the public opinion got friendlier to the European Union. It reminds a well-known joke about a Belarusian who caught a goldfish but he didn't dare ask something substantial for himself. When the goldfish was astonished at her vis-à-vis' behavior, the Belarusian asked perplexedly: "You mean that I could?"

In the last ten years or so the geopolitical consciousness of Belarusians proved to be too fluctuating. This fluctuation is being determined by the current political situation and attitude in the State media. Gas deliveries have been suspended, and we start gazing at Europe with burning interest; a credit has been issued, and we go to fraternal Russia. However, we do not do it on our own, but only after an approval from above. The head of IISEPS Professor Aleh Manajeu asserts that there is no solid basis yet in the society for shaping constant geopolitical orientations.

It is worth to examine changes in the public opinion through the perspective of recent meetings of a group of Belarusian journalists with representatives of the Polish political class which were organized by the Center for International Relations in Warsaw (CSM). The main message that was articulated by almost all Polish interlocutors – the success of cooperation in the framework of the Eastern Partnership depends on the desire of Belarusians themselves. Eugeniusz Smolar, patriarch of the Polish resistance and expert of the European Commission in matters of the Eastern policy, said directly – the European Union would not tow anyone against his own will. The desire of rapprochement must be expressed by both sides. On the Belarusian side, efforts of opposition alone are not sufficient because, in Smolar's opinion, it has no substantial influence on the situation, does not voice aspirations of the great part of population and, thus, it cannot be regarded as a

strategic partner. And a partner is needed because it is the only way to attain substantial changes in relations between Belarus and the European community.

After the failed policy of isolation which, inter alia, called for a partnership work with opposition circles namely, the Polish (and, in fact, not only Polish) diplomacy looks perplexed. In the opinion of Michal Kacevicz, observer from Newsweek, a quest for new foreign policy instruments in respect of Belarus is now under way. The issue of partner is probably the most delicate one in this context. Relations with representatives of the authorities are almost morally unacceptable for Polish government circles because after years of confrontation a dialogue on equal terms with Belarusian officials looks absurdly, especially if one takes into account the continued pressure on Angelika Borys' supporters. However, it is the results of September poll that demonstrate once again the great degree of influence of the authorities on the geopolitical orientation of population. The stalemate is observed, and it means that unconventional decisions are needed, independently of how they will look from the point of view of the European standards and law.

The foregoing does not mean at all that Polish politicians reject the possibility of further cooperation with opposition. Politics are being done by the active part of population which partly belongs to opposition, and the State has a tremendous influence, primarily, on the passive part of the electorate. This is why the cooperation with opposition elite will go on, at least to persuade them into more pragmatic activities. However, Polish diplomats are more interested by the alignment of forces in government circles; they look for the Belarusian Gorbachevs and Yeltsins in order to assure themselves that changes, at least evolutionary, are possible. Such persons may become future partners.

In the meantime, it turns out that the Belarusian nation itself, the "source of power" as the Constitution provides it, is the most solid and reliable partner for the European Union and the United States. Brussels gets signals from Belarus that this very nation expressed its interest in Europe. Such signals must be caught and a quick reaction must be demonstrated, because it may turn out that it is the only propitious moment in the long-term perspective for a pivotal change in situation, even if these signals are a result of manipulation in the State mass media. The cooperation with such partner may be based on close contacts only, and the contact with common Belarusians may take place only when they, dwellers of villages and small towns, people with different views and professional qualifications, will be able to pass without any obstacles through the "Schengen Wall" that estranged the Belarusians from Europe. The issue of visa fees and procedures becomes a decisive one for the Polish and European diplomacy, because the positive decision may not only allow diplomats to save face, but also to determine the fate of the "Belarusian question" for Europe, not to mention Poland, for which the absorption of Belarus by Russia is the worst-case scenario.

Франц Чарнышэвіч

Крэсы нашы цяжкія

Гістарычны досвед нацыі – цікавая рэч. Без яго немагчыма збудаваць нацыянальную ідэнтычнасць, асэнсаваць сваё месца і прызначэнне ў часе і прасторы, адначасова гэты досвед можа стаць крыніцай шматлікіх фобій, якія могуць істотна абмежаваць нацыі магчымасці для далейшага развіцця. Беларусы ў гэтым выпадку зусім не выключэнне з правілаў.

Страх уласцівы чалавечай істоце, а значыць, і супольнасцям, у якія аб'ядноўваюцца людзі. Боязь страты назапашаных за доўгія гады рэсурсаў альбо страх быць пазбаўленым сваёй ідэнтычнасці праз чужынцаў спараджаюць у грамадскай свядомасці цэлы шэраг прывідаў, шмат з якіх, як тыя шкілеты ў шафе, хаваліся ў тым самым гістарычным досведзе, бо памяць пра некаторыя пагрозы перадаецца ад пакалення да пакалення.

Некаторыя фобіі ўласцівыя толькі пэўным групам насельніцтва, іншыя працінаюць усе слаі грамадства. Адзін з такіх нашых доўгаграючых агульнанацыянальных прывідаў – «польскае пытанне». На паланафобію хварэюць не толькі лаяльныя да ўлады масквацэнтрычныя славянафілы-ўсходнікі, але і пэўная частка незалежнага грамадства, нават тыя, хто належыць да кола праеўрапейскіх прыхільнікаў беларушчыны і перыядычна карыстаецца дапамогай з польскіх крыніцаў. Змаганне за незалежную еўрапейскую Беларусь дзіўным чынам не замінае ім час ад часу нагадваць сабе і паплечнікам пра «польскую інтрыгу». Недасведчанаму наведвальніку шматлікіх інтэрнэт-форумаў часам можа падацца, што прывід маршалка Пілсудскага лунае недзе побач.

Не мы першыя і не мы апошнія праходзім праз выпрабаванне сваімі суседзямі. Падчас чытання некаторых каментароў у сеціве ўзгадваецца славуты сапёр Водзічка з бессмяротнага раману Гашэка з яго кароннай фразай: «Зусім ты не знаешся, брат, на мадзьярах, колькі разоў я табе гаварыў! З імі трэба вуха трымаць востра». У межах Аўстра-Венгерскай манархіі такое стаўленне да вугорцаў было ўласцівае і для нацыяналістаў-младачэхаў, і для тых, хто шторанку з задавальненнем чытаў «сучку» (так звалася ў народзе галоўная афіцыйная газета імперыі). Тая фобія, між іншым, знікла пасля ўтварэння чэхамі ўласнай дзяржавы – у адрозненне ад паланафобіі, якая працягвае захламляць мазгі нашым грамадзянам пасля 1991 года.

А ці насамрэч палітычныя эліты і паспалітыя грамадзяне Польшчы выношваюць падступныя планы вяртання сваіх былых «крэсаў», нават пасля далучэння да адзінай Еўропы? Падчас нядаўняй сустрэчы беларускіх журналістаў, пераможцаў конкурсу «Польшча 89' – Беларусь 91':

нераўназначныя змены», зладжанай варшаўскім Цэнтрам міжнародных стасункаў (CSM), такое пытанне – з пэўнай доляй іроніі – гучала неаднаразова. І таксама неаднаразова гучаў адказ: сітуацыя выглядае іначай, чым яна бачыцца нам з-за ўсходняй мяжы. Сэнтыменты сэнтыментамі, аднак гэта не больш чым проста размовы: большасць палякаў – простых абывацеляў, палітыкаў, бізнэсоўцаў – свядома арыентаваныя на Захад, а не на Ўсход.

Пэўную ролю адыгрывае таксама гістарычная недасведчанасць маладога пакалення, таго самага пакалення, якому праз 15–20 гадоў будзе належаць краіна. Паводле словаў Марка Астроўскага, аднаго з рэдактараў уплывовага польскага штотыднёвіка «Палітыка», калі выйсці на вуліцы Варшавы альбо якога правінцыяльнага Пацанова і запытацца пра Беларусь і яе гістарычную сувязь с Польшчай, то колькасць абазнаных у гэтым пытанні маладзёнаў можна будзе падлічыць на пальцах.

Паводле словаў тых жа журналістаў «Палітыкі», рух палякаў на Захад у апошнія гады набывае проста паспаліты характар. Гэта не толькі міграцыя ў Брытанію, ЗША або Ірландыю. Польскія грамадзяне літаральна акупуюць памежныя нямецкія дэпрэсіўныя рэгіёны, з якіх у заходнюю частку краіны паўцякала ў некаторых раёнах да 40 адсоткаў працаздольнага насельніцтва. Ну якія там «крэсы», калі ў былых ГДРаўскіх мястэчках можна набыць ахайны нямецкі дамок з кветачкамі па кошце аднапакаёўкі ва Ўроцлаве ці Еленяй Гуры? А месцы шчаслівых уладальнікаў нямецкай нерухомасці займаюць няўдахі з-пад «усходняй сцяны» – так палякі называюць мяжу з Украінай і Беларуссю. Нашыя Брэст і Гродна не маюць нават тэарэтычных перспектыў на якую-колечы міграцыю з Польшчы.

Ампутаваныя ногі і рукі, зразумела, баляць пасля таго, як адпускае наркоз, але ж боль з часам сціхае, і вось нарэшце наступае момант, калі чалавек у пэўны момант забываецца пра адсутнасць той ці іншай канечнасці. Палякам ужо не баліць тая страта, акрамя хіба радыкалаў з маргінальнай Лігі польскіх сем'яў ды сталых слухачоў ультракансэрватыўнага «Радыё Марыі». Таму калі б наша краіна спрасціла для іх да максімуму візавы ды гандлёвы рэжымы, то ніякай «паўзучай экспансіі» на нашыя заходнія вобласці не атрымалася б. А вось з прыбыткам былі б усе. Мясцовыя бюджэты папоўніліся б за кошт настальгічнага і дзелавога турызму, якому менавіта візавы рэжым і замінае. Для паляка, які ўжо забыўся на тое, што падарожжа за мяжу азначае атрыманне візы, адна думка пра паход у беларускую амбасаду адбівае ўсялякую ахвоту выправіцца ў наш бок.

Кожнае чарговае наведванне Польшчы ўзмацняе маё перакананне, што паланафобія – гэта хвароба, ад якой мы, беларусы, церпім цалкам марна, таму што насамрэч нам даўно няма чаго баяцца суворага дзядзькі з вусамі ў чатырохвугольнай фуражцы. Кропкі над «і» ў нашых узаемных з Польшчай

адносінах даўно расстаўлены. Яны ставіліся на працягу ўсёй нашай сумеснай гісторыі, часам – узаемнай крывёй і нянавісцю, часам – непаразуменнем і нежаданнем слухаць адзін аднаго. Магчыма, гэты перыяд абмінуць было нельга. Кожная нацыя, калі паўстае, супрацьпастаўляе сябе суседнім народам згодна з формулай «мы – не яны, яны – не мы, дык хто мы?». Беларусы ведаюць, што яны не палякі і ніколі імі не стануць. Дык дзеля чаго мы працягваем пакутаваць?

Досвед продкаў забяспечыў беларусу добрую прышчэпку ад паланізацыі. Варта прыглядзецца да таго, як ставяцца да гэтага нашыя землякі з Беласточчыны, у якіх нашмат больш прычынаў баяцца страты сваёй ідэнтычнасці. Цікавы факт: падчас апошняга попісу насельцтва ў Польшчы адна грамадская арганізацыя звярнулася з заклікам да прадстаўнікоў нацыянальных меншасцяў запісвацца наступным чынам: «Я украінец – я паляк, я беларус – я паляк, я габрэй – я паляк і г. д.». Шмат хто пагадзіўся, адмовіліся адно беларусы. Адказ быў просты: «Мы гэта ўжо праходзілі», бо формула «gente Lituanus, natione polonus» вядомая беларусам яшчэ з часоў караля Станіслава Панятоўскага.

Відаць, маюць рацыю тыя, хто кажа пра ролю фобій у падтрыманні наяўных у грамадстве інстытутаў і каштоўнасцяў. Расейскі сацыёлаг Гудкоў сцвярджае, што «страх у гэтым выпадку становіцца адным з праяваў больш агульнага механізму негатыўнай ідэнтыфікацыі, сведчаннем упэўненасці ў тым, што нармалёвае жыццё толькі часткова падкантрольна індывіду, што яно можа быць значна горш, чым зараз». Страх перад зманлівай непрадказальнай Прышласцю выклікае жаданне падтрымліваць таго, хто забяспечыць табе перад яе негатыўнымі наступствамі моцную дзяржаву, імператара, «айца народаў» і г. д. Таму жыццяздольнасць беларускай сацыяльнай мадэлі немагчымая без існавання шматлікіх фобій. Знікне страх – знікне і патрэба ў дзяржаўным патранаце. Таму і старалася савецкая (і не толькі) прапаганда падтрымліваць гістарычныя страхі беларусаў на належным узроўні, каб ведалі, хто ў стане абараніць іх ад верагодных «крыважэрных захопнікаў».

Што да палякаў… Мы – не яны, яны – не мы. Кропка пастаўленая. Перазагрузка адносінаў непазбежная. Трэба толькі быць гатовымі да яе ды не сапсаваць момант няўклюднымі фобіямі, бо чым іх менш, тым больш мы нацыя.

Frants Charnyshevich

Our Difficult Lands

The historical experience of a nation is an interesting thing. It is impossible to build the national identity and to comprehend your place and purpose in space and time without it. At the same time this experience may become a source of many phobias which can significantly limit nation's opportunities for further development. Belarusians are not an exception to the rule in this case.

Fear is proper to the human being, as well as to communities in which people unite. Fear to lose resources accumulated over long years or fear to be stripped of one's own identity by foreigners generates a number of ghosts in public mind, many of which, as this skeleton in the closet, hid in the same historical experience because memory about some threats is passed on from generation to generation.

Some phobias are proper to some groups of population only; others penetrate all strata of the society. One of our long-playing nationwide ghosts is the "Polish issue". Not only Moscow-oriented and loyal to the authorities Slavophils-easterners suffer from polonophobia, but also some part of the independent society, even those who belong to Europe-oriented supporters of the Belarusian language and culture and periodically receive support from Polish sources. The struggle for the independent European Belarus in a remarkable way does not preclude them from reminding to themselves and their fellows from time to time about the "Polish intrigue". Inexperienced visitor of many Internet-forums may believe sometimes that the ghost of Marshal Piłsudski planes somewhere nearby.

We are neither the first ones nor the last ones to go through testing by our neighbors. When I read some comments on the Net I remembered the famous sapper Vodicka from the immortal novel by Hašek with his star sentence: "You do not know Magyars at all, bro, how many times I have told you this! You must keep your eyes open with them." Within the Austro-Hungarian Empire such attitude towards Hungarians was proper for nationalists-mladocechy as well as for those who every morning was reading with pleasure the "gip" – this is how the main official newspaper of the empire was called among the people. That phobia, i.a., disappeared after the Czechs created their own State, unlike polonophobia which continues to clutter up the brains of our citizens after 1991.

Do political elites and common citizens of Poland indeed nurture wicked designs of returning their former "kresy", even after having joined the united Europe? During the recent meeting of Belarusian journalists – winners of the contest "Poland 89 – Belarus 91: inequivalent changes" organized by the Warsaw Center for International Relations (CSM) this question – with some dose of irony – was asked on repeated occasions. And the answer was given repeatedly

as well: the situation differs from how we see it from the other side of the eastern border. Sentiments are sentiments, but they are nothing more than mere words: the majority of Poles – common men of the street, politicians, and businessmen – are knowingly oriented towards the West, and not the East.

A certain role is also played by historic ignorance of the young generation, the very generation that will possess the country in fifteen to twenty years. According to Marek Ostrowski, one of the editors of the influential Polish weekly Polityka, if one goes out to the streets of Warsaw or a provincial town like Pacanów and asks about Belarus and its historic connections with Poland, only a handful of young people will have a good grasp of it.

In the opinion of Polityka's journalists, in the last years the movement of Poles to the West assumes a really popular character. It is not merely the migration to the Great Britain, the United States or Ireland. Polish citizens literally occupy depressive near-border German regions, some areas of which were abandoned in favor of the western part of the country by up to forty per cent of the working-age population. "Kresy" is nothing when in former GDR towns one can buy an accurate German house with flowers at the price of a one-room apartment in Wroclaw or Zielona Góra. And places of fortunate owners of German real estate are taken by unlucky fellows from near the "eastern wall" – this is how the border with Ukraine and Belarus is called by Poles. Our Brest and Hrodna do not have even theoretical prospects for any migration from Poland.

Amputated legs and hands surely ache after anesthesia goes away but the pain passes off over time and finally a moment comes when the person forgets at one point the absence of one or another extremity. Poles do not feel the pain of that loss anymore, probably with exception of radicals from the marginal League of Polish Families or regular listeners of the ultraconservative Radio Maryja. This is why if our country simplifies the visa and trade regimes to the maximum extent no "creeping expansion" to our western regions would happen. But everybody would be with profit. Local budgets would be replenished due to nostalgic and business tourism which is impeded by the visa regime. For a Pole who forgot already that a travel abroad means getting a visa the only thought about a visit to the Belarusian Embassy is discouraging from traveling in our direction.

Every subsequent visit to Poland strengthen me in my conviction that the polonophobia is an illness from which we, Belarusians, suffer totally in vain because, in fact, long since we do not have to be afraid of a harsh mustached man in the quadrangular cap. All the T's were crossed long time ago in our relations with Poland. They were crossed during all our common history, sometimes by mutual blood and hatred, sometimes by miscommunication and unwillingness to listen to one another. Probably it was impossible to get round this period. Every nation, when it is being formed, opposes itself to the neighboring nation according to

the formula “we are not them, they are not us, so who are we?” Belarusians know that they are not Poles and will never become them. So what do we continue to suffer for?

The experience of ancestors inoculated Belarusians well against Polonization. It is worth to have a closer look at how our compatriots from Białystok region, who have many more reasons to fear the loss of their identity, feel about it. An interesting fact: during the last population census a civil organization appealed representatives of national minorities to get registered in the following way: “I am Ukrainian – I am Pole, I am Belarusian – I am Pole, I am Jewish – I am Pole, etc.” Many agreed, only Belarusians refused. Their answer was simple: “We’ve been there already”, because the formula “gente Lituanus, natione polonus” is known to Belarusians since the times of King Stanisław Poniatowski.

Probably, right are those who speak about the role of phobias in sustaining institutes and values which are present in the society. The Russian sociologist Gudkov reaffirms that “fear in this case becomes one of the manifestations of a more general mechanism of the negative self-identification, an evidence of conviction in the idea that a normal life is only partly controlled by an individual, that it can be much worse than now”. Fear of a deceptive unpredictable Future provokes a desire to support the one who will secure you against its negative consequences – the mighty State, the emperor, the “father of nations”, etc. This is why resiliency of the Belarusian social model is impossible without existence of numerous phobias. When fear disappears, the need in the State patronage disappears as well. This is why the Soviet (and not only Soviet) propaganda tried to sustain historic fears of Belarusians on the adequate level, so that they knew who was able to protect them from potential “bloodthirsty invaders”.

As for Poles… We are not them, and they are not us. The T has been crossed. The reboot of relations is inevitable. We only have to be ready for it, and not to spoil the moment by awkward phobias, because less we have them, more we are a nation.

Роман Яковлевский

Белорусские еврореалисты

Внутрибелорусская дискуссия на тему светлого будущего страны, о необходимости которого так долго говорили местные демократы, судя по всему, началась. И стимулировали ее своим поведением, чтобы кто ни говорил, не власть имущие и другие, а пришлые еврооптимисты из разных структур. Они уверяют, что ждут возвращения Беларуси в Европу, и предлагают для этого инструмент в виде программы «Восточное партнерство». Приступ интереса еврооптимистов к суверенной Беларуси странным образом совпал с откровениями некоторых евроскептиков.

«Евросоюз превратился в недемократическую структуру, которую можно сравнить с коммунистическими режимами Восточной Европы, запрещавшими свободу выбора», – с таким резким заявлением выступил в Европарламенте президент Чехии Вацлав Клаус. Он также сравнил ЕС с бывшим СССР. Как известно, с января 2009 года Чехия является страной, председательствующей в Евросоюзе. По словам Клауса, параллель между ЕС и СССР заключается в том, что страны ЕС, как в свое время республики СССР, передают часть своих полномочий союзным органам и признают прямое действие наднационального законодательства в рамках своих юрисдикций.

Интересно, что на подобные темы иногда не против поговорить и строители малопонятного для bon sens Союзного государства. Тем не менее, обе его части также сегодня переживают тяжелые последствия мирового кризиса. И не всегда наблюдается согласие между официальными Минском и Москвой. К примеру, спорным остается вопрос введения единой валюты.

Что касается Евросоюза, то наблюдатели отмечают, что сейчас внутри него нарастают разногласия о путях борьбы с мировым кризисом и многие опасаются, что единству ЕС угрожает новая опасность раскола. Демонстративный отказ чешского правительства от введения евро на территории страны был во многом вызван опасением официальной Праги по поводу того, что экономика страны будет управляться чиновниками из Еврокомиссии.

Как известно, в жарких спорах между еврооптимистами и евроскептиками все чаще стали фигурировать те, кто называет себя еврореалистами. К ним себя причисляет бывший президент Польши Александр Квасьневский, взявшийся было еще несколько лет тому назад собрать группу этаких «мудрецов» европейской политики, которые изъявили готовность помочь нынешней Беларуси выйти из состояния внешнеполитической самоизоляции.

Лордом Беллом тогда и не пахло. А предложения «мудрецов» официальным Минском были отвергнуты. Немалую роль в этом сыграл состав груп-

пы «мудрецов». Среди них фигурировали экс-главы МИД Литвы Антанас Валионис и Украины Борис Тарасюк. Литовскому дипломату белорусская сторона в своем время фактически отказала в агремане на должность посла. Украинский дипломат тоже не жаловал своими заявлениями белорусский режим. Так что состав «группы спасения» во главе с еврореалистом Александром Квасьневским доверия у руководства Беларуси вызвать никак не мог, особенно после заметной роли самого Квасьневского во время Оранжевой революции в Украине. Говорят, что тогда именно президент Польши смог «разбудить» Хавьера Солану и брюссельских комиссаров, чуть было не проспавших украинскую революцию. Что было, то было. Правда, сегодня, преодолев аллергию на «оранжевых», официальный Минск пытается активизировать двусторонние отношения, в том числе и по линии программы ЕС «Восточное партнерство». И уже Хавьер Солана неким образом будит остальных в отношении Беларуси.

Так, экс-глава МИД Украины, а ныне нардеп из НУ-НС Борис Тарасюк полагает, что визит верховного комиссара Евросоюза по вопросам единой внешней политики и безопасности Хавьера Соланы в Минск означает концептуальное изменение политики ЕС в отношении Беларуси. Проще говоря, снимает изоляцию Беларуси. Такое мнение он высказал в эфире радио «Свобода»: «Визит Хавьера Соланы в Минск знаменует изменение концептуальных подходов Европейского Союза к Беларуси».

Оказывается, со слов Тарасюка, то, к чему пришел Евросоюз, было с самого начала позицией Украины. «Наша международная рабочая группа по Беларуси, которую возглавляет бывший президент Польши Александр Квасьневский, разработала рекомендации для США и ЕС, которые основывались на том, что политика изоляции Беларуси не дала желательного эффекта, – заявил экс-глава украинского МИД. – Я убежден, что изоляция Беларуси больше нанесла вред белорусскому народу, белорусской демократии, чем режиму Лукашенко… Я приветствую изменение подходов ЕС к Беларуси. Я думаю, что это положительный сдвиг, если за ним стоит демократизация Беларуси». Но на это «если» как раз и обращают внимание еврореалисты в самой Беларуси, с которыми пришлые еврооптимисты разговаривать не пожелали. Тогда им решили напомнить о белорусских реалиях еще раз.

Заявление верховного комиссара Евросоюза Хавьера Соланы об отсутствии у Европы условий для отношений с диктаторской Беларусью – это карт-бланш, данный режиму Лукашенко для дальнейших репрессий против оппозиции. Об этом на пресс-конференции в Минске заявили экс-председатель Верховного Совета Беларуси Станислав Шушкевич, лидер гражданской кампании «Европейская Беларусь», бывший замминистра иностранных дел Беларуси Андрей Санников, бывший политзаключенный

Александр Козулин, бывший политзаключенный, экс-министр внешнеэкономических связей Беларуси Михаил Маринич и лидер Партии БНФ Лявон Борщевский.

Случайно или нет, но именно в день проведения этой пресс-конференции белорусских еврореалистов российское правительственное информагентство РИА «Новости» распространило дезинформацию о том, что Беларусь включили в программу ЕС «Восточное партнерство». Чуть раньше подобным образом из анонимных брюссельских источников сливали дезу об отмене санкций ЕС в отношении Беларуси. Похоже, кто-то пытается работать покруче лорда Белла.

Как отметил Андрей Санников, в программе «Восточное партнерство» идет разговор об одинаковости подходов к политическим и экономическим вопросам. Это расширение сотрудничества на базе одинаковых реформ. «Какие могут быть одинаковые реформы у демократической объединенной Европы и у диктаторской Беларуси?» – спросил Санников не только у присутствовавших на пресс-конференции.

Приходится констатировать, что белорусским еврореалистам противостоят не только еврооптимисты, но и циничные прагматики, проповедующие realpolitik. Чем может закончиться развязанная европейцами дискуссия вокруг и в самой Беларуси, должно стать ясно уже в текущем году, когда мировой кризис, по разным прогнозам, захлестнет и ее в полной мере.

Raman Yakauleuski

Belarusian Euro-realists

A domestic discussion as for the bright future of Belarus, continuously promoted by the local democrats, must have begun. Surprisingly, it was initiated neither by the high and mighty nor by others. It was stirred up by the behavior of "alien" Euro-optimists from different structures.

They assure everyone that they are waiting for Belarus in Europe and propose a tool of "European Partnership" to meet the goal. A fit of interest to a sovereign Belarus on the part of Euro-optimists concurred quite strangely with revelations of some Euro-sceptics.

"The EU has turned into a non-democratic structure. It can be compared with the Communist regimes of Eastern Europe that banned the freedom of choice," noted Vaclav Klaus, President of Czech Republic in his speech at the European Parliament. Moreover, he compared the EU with the former Soviet Union. As is well known, the Czech Republic has presided in the European Union since January 2009. According to Mr. Klaus, similar to the Soviet Republics, the EU member-states delegate a part of their authority to the union bodies and acknowledge the direct action of supranational legislation within the corresponding jurisdiction.

It is quite interesting that the builders of the rather obscure for bon sense "Union State of Belarus and Russia" are keen to discuss similar topics from time to time. However, it should be taken into account that both parts of the "Union" are struggling with severe consequences of the global economic crisis. Therefore, it is not always the case that the Belarusian government and the Kremlin reach consent in their relations. Thus, e.g. the issue of introducing a common currency remains to be a moot point.

As for the European Union, the observers note that certain disagreements as for the ways of fighting against the global crisis are growing in the EU. Consequently, quite a few experts predict an eventual split in the EU structure.

A demonstrative refusal of the Czech government to introduce Euro in the country was generally caused by fears of official Prague that the national economy would be managed by the EC officials from Brussels.

The so-called "Euro-realists" have started appearing more often in hot arguments between Euro-optimists and Euro-sceptics. The group of "Euro-realists" is led by a former President of Poland Aleksandr Kvasnieuski, who decided to gather a group of "highbrows" in the field of EU policies, ready to help the present-day Belarus to overcome the current state of foreign policy self-isolation.

Nobody knew Lord Bell in Belarus then. However, the "highbrows'" suggestions were rejected by the Belarusian regime at that time. Among other, this

negative reaction was caused by the presence of concrete undesirable personalities in the group. It should be mentioned that the "group of sages" included Antanas Valioni, Ex-head of Lithuanian Foreign Office and Borys Tarasiuk, Ex-head of Ukrainian Ministry of Foreign Affairs. Actually, once the Belarusian official side rejected to issue an ambassador's agrement to the Lithuanian diplomat. The Ukrainian diplomat wasn't beating about the bush, while talking about the Belarusian regime in power either.

Thus, the "rescue rangers' group" with the "Euro-realist" Aleksandr Kwasniewski at the head couldn't enjoy the Belarusian officials' confidence anyway. Especially since Aleksandr Kwasniewski used to play a significant role during the Orange revolution in Ukraine.

They say, it was the President of Poland, who managed to "wake up" Javier Solana and the EU commissioners in Brussels, who nearly overslept the Ukrainian revolution.

It was like it was. However, having cured "orange" allergy, the Belarusian governmental officials are making attempts to stir up bilateral relations with Ukraine. Among other, the EU "Eastern Partnership" program is used to meet the goal. Presently, Javier Solana is waking up everyone else in relations to Belarus in his turn.

Thus, Borys Tarasiuk, a former Head of Ukrainian Foreign Office and a present MP from the "Nasha Ukraina – Narodnaya Samooborona" parliamentary group believes that J. Salana's visit to Minsk means a fundamental change of EU policies in relation to Belarus. (Presently, J. Salana is holding the position of EU High Representative for CFSP). Simply saying, it lifts isolation of Belarus. In particular, B. Tarasiuk noted as follows in his interview to RFE/RL: "J.Solana's visit to Minsk manifests a change of conceptual approaches in the EU in relation to Belarus"

According to B. Tarasiuk, the current EU position is a follow-up of the Ukrainian position. "Out international working group on Belarus, lead by a former President of Poland Aleksandr Kwasniewski elaborated a range of recommendations for the USA and the EU, grounded on the assumption that the isolation policy in relation to Belarus… caused more harm to the Belarusian people and the Belarusian democracy than to Lukashenka's regime." B. Tarasiuk hailed the change of EU approaches in relation to Belarus. "I think it is a positive shift, provided it leads to democratization of Belarus." 'Euro-realists' inside Belarus keep drawing general attention to this 'provided' all the time. Unfortunately, the 'Euro-optimists' from abroad feel reluctant to talk to them. Then, the Belarusian political elite decided to remind the European colleagues about the Belarusian realities once again.

J. Salana's statement about the absence of pre-conditions for setting relations with the dictatorial Belarus is a carte-blanch to Lukashenka's regime for carrying on repressions against the opposition. This idea was clearly articulated by Stani-

slau Shushkievich, ex-Chairman of Supreme Soviet of Belarus, Andrei Sannikau, a leader of "European Belarus" campaign and a former Deputy Minister of Foreign Affairs, Alaksandr Kazulin, a former political prisoner and a former rector of Belarusian State University, Mikhail Marynich, a former minister of External Economic Relations of Belarus as well as Lavon Barshcheuski, a former leader of BPF Party (till September 2009) during their common press-conference.

Hard to say, if it was by coincidence that on the day of the press conference, held by Belarusian Euro-realists, the Russian governmental RIA "Novosti" distributed disinformation about inclusion of Belarus in the EU-initiated "Eastern Partnership" program. Also, some anonymous information sources from Brussels had distributed false information about lifting the EU sanctions in relation to Belarus a bit before. It looks like some forces are making attempt to work more diligently than the memorable Lord Bell.

Andrei Sannikau noted during the press-conference that the "Eastern Partnership" program presumed equal approach to the political and economic issues. Actually, it stipulated development of cooperation on the grounds of common reforms. "What common reforms do the democratic united Europe and the dictatorial Belarus may have?" A. Sannikau wondered at the press-conference.

Thus, it has to be stated that the Belarusian Euro-realists are opposed both by Euro-optimists and cynical pragmatics, advocating "realpolitik". Most probably, it will be possible to see the results of the discussion on Belarus, initiated by European politicians, by the end of the year 2009, as soon as the global economic crisis is expected by different experts and analysts to overflow the country in full by then.

Роман Яковлевский

Realpolitik по-польски

Когда руководитель соседней Беларуси появился в сентябре в Вильнюсе и встретился с президентом Литвы, то это стало событием и сенсацией местного значения. А некоторое время спустя в различных СМИ стали строить догадки, что следующей целью белорусского правителя может стать уже Варшава. Как нынешние белорусско-польские отношения, их реальные перспективы могут способствовать появлению Лукашенко в Польше и продолжению диалога Беларуси с Евросоюзом?

После появления статьи о Беларуси, которую решились совместно написать главы внешнеполитических ведомств Литвы и Италии, возникло ощущение, что ее соавтором, наверное, мог бы быть и их польский коллега. Он также ратует за «втягивание» Лукашенко в Европу, руководствуясь прагматическими соображениями.

Естественно, во многом прагматизм, realpolitik, как еще именуют такое поведение, сильно помогает проводить отечественный бизнес. Насколько интересы бизнеса могут совпадать с национальными интересами той или иной страны, приверженной европейским ценностям, вопрос дискуссионный. Это еще раз подтвердил литовско-белорусский форум, прошедший в сентябре в Вильнюсе с участием Лукашенко.

Не обошлось без дискуссий на эту тему и во время варшавских встреч в Президентском дворце, МИД, Сейме, неправительственном Центре международных отношений. Для меня стала более ясной позиция МИД, правительства Польши в отношении нынешней восточной политики и Беларуси в частности. На мой взгляд, во многом она стала схожей с известной позицией МИД Германии времен Франк-Вальтера Штайнмайера.

Полагаю, что прошедшие парламентские выборы в Германии, после которых произойдет смена руководства внешнеполитического ведомства, должны скорректировать, в определенной степени, политику Берлина в отношении Минска. Авансы и компромиссы одной стороны, сопровождавшие на протяжении последнего времени так называемый диалог Евросоюза с режимом Лукашенко, другая сторона так и не оправдала, что недавно вынужден был признать в одном из своих интервью и посол ФРГ в Беларуси Гебхардт Вайс, бывший большим энтузиастом этого диалога. Это признание с горьким привкусом содержалось в его недавнем интервью, которое само посольство вынуждено было распространить.

Дело в том, что текст этого интервью в одной «солидной» президентской газете попытались подредактировать, что вызвало у посла протест.

И лишь спустя неделю после праздника единения Германии, по случаю чего и была задумана публикация, авторский текст этого интервью был все же опубликован. Это так, к слову, о поведении Минска.

Не думаю, что сейчас, когда в Польше разразился политический скандал, связанный с некоторыми видными деятелями правящей партии, польское правительство позволит себе принять от Берлина эстафету «марша энтузиастов» в отношении правящего режима в Беларуси. Я умышленно не употребляю тут название польской столицы, где не все разделяют такую realpolitik премьера Дональда Туска и главы МИД Радослава Сикорского.

У проводников такой политики в отношении Лукашенко еще теплится надежда на появление неких групп влияния внутри властной номенклатуры, которые станут если не демократизировать, то хотя бы модернизировать правящий режим. Этакая горбачевская перестройка на белорусский лад. Не уверен, что сторонники таких гипотез всегда владеют достоверной информацией о белорусских реалиях. А без нее разного рода прогнозы о процессах, происходящих внутри правящего класса в Беларуси, представляются просто умозрительными. И безответственными.

По словам редактора польского издания «Newsweek» Михала Кацевича, польское общественное мнение оказалось в тупике. Существовавшая вера в «цветные революции» оказалась для Беларуси наивной. Что касается польской инициативы «Восточное партнерство», то, как сформулировал свое мнение редактор, это всего лишь мутация мыслей насчет восточных интересов.

Следует отметить, что в политических кругах как в Литве, так и в Польше далеко не все разделяют такую realpolitik правительства с правящим режимом Лукашенко. Если в литовском Сейме я бы к серьезным ее оппонентам, критикам отнес, к примеру, главу Комиссии по международным делам Аудронюса Ажубалиса, то в польском Сейме таких ярких критиков я не заметил.

В Сейме Польши существует группа парламентариев по связям с Беларусью. Но это не группа по межпарламентскому сотрудничеству, а просто, как они себя называют, «друзья Беларуси», которых заботит перспектива демократии, свободы СМИ и гражданского общества в соседней стране, где существует назначенный, а не избранный на свободных выборах парламент, который сегодня является лишь придатком президентской администрации. Поэтому в этой области польско-белорусских отношений возможностей для сотрудничества не видно. Тут следует отметить большую роль литовских и польских депутатов Европарламента в присутствии белорусской темы в Европе. Их критическая позиция иногда способна «отрезвлять» как собственных, так и других политиков.

Определенные различия в оценках и подходах во внешней политике Польши, которые имеют место быть во властных структурах страны, никто и не скрывает. К примеру, в Президентском дворце. Как отметил один из собеседников Эугениюш Смоляр – ветеран «Солидарности», экс-президент Центра международных отношений (Варшава), а ныне эксперт Еврокомиссии по делам восточной политики, польский президент известен своей принципиальностью, порою даже очень сильной. Ее нам весьма убедительно ретранслировал министр Мариуш Хандзлик, ведающий в канцелярии президента международными делами.

Президент Польши последовательно поддерживает политику открытых дверей в Евросоюз по отношению к Украине и Грузии. Принцип солидарности – это огромный успех, не имеющий прецедента в истории, может быть, за исключением Ганзы. Но то был союз немецкоязычных городов. Евросоюз многонационален.

А заявленное «Восточное партнерство» невозможно без свободных СМИ и неправительственных организаций, а также при сохранении ситуации с непризнанным властями Союзом поляков в Беларуси во главе с Анжеликой Борис. Известно, что Лукашенко видит в таком партнерстве исключительно торгово-экономические выгоды. Об этом он очень страстно и порою убедительно говорил и на открытии бизнес-форума в Вильнюсе.

Сегодня высший уровень двусторонних контактов между Варшавой и Минском ограничен состоявшимися встречами глав правительств и внешнеполитических ведомств, причем встречи проходили не в столицах двух стран. Насколько я понял из некоторых бесед, после Радослава Сикорского, гостившего в сентябре 2008 г. в Беловежской пуще в Беларуси, теперь очередь приехать в гости за его белорусским коллегой Сергеем Мартыновым. Похоже, его ждут.

Может быть, главы МИД двух стран снова решатся встретиться в той же пуще, но на польской территории. Что касается следующей встречи премьеров, то пока Дональд Туск не может приехать в Беларусь по вполне конкретным причинам. По некоторым данным, у него в паспорте стоит запретительный штамп белорусских пограничников, поставленный, когда еще Туск не был премьером. Так что встреча на белорусской земле премьеров двух стран не представляется пока возможной чисто по техническим причинам юридического характера. А вот для встречи президентов Польши и Беларуси время еще не пришло. Так ответил на вопрос о возможном визите Лукашенко в Польшу министр канцелярии президента Мариуш Хандзлик.

Во время варшавских бесед затрагивался и другой вопрос: может ли «фактор Лукашенко» быть использован в развернувшейся в Польше жест-

кой борьбе оппозиции с правительством и предвыборной президентской кампании, которая должна завершиться осенью в будущем году?

Как заверяли практически все польские собеседники, на предстоящих в Польше президентских выборах они не склонны видеть какую-либо роль такого фактора. В то же время некоторые из них отмечали и последствия визита Лукашенко в Вильнюс, негативно повлиявшие на польско-литовские отношения. Мол, прием Лукашенко на президентском уровне неким образом нарушил существующие стратегическое партнерство и солидарность глав двух соседних с Беларусью государств, то есть «фактор Лукашенко» все же способен беспокоить соседей.

В Брюсселе, других европейских столицах обещают, что запуск программ, проектов по «Восточному партнерству» должен реально начаться в 2010 году. Очевидно, что этот процесс без проблем не будет, особенно если среди стран-участниц «Восточного партнерства» будет государство с санкциями ЕС (пусть даже замороженными на время).

После введения в действие Лиссабонского трактата, когда появятся должности президента и министра иностранных дел Евросоюза, от правительств стран-членов ЕС потребуется большая, нежели теперь, согласованность во внешней политике. И большая ответственность тех, кто продолжает надеяться на «втягивание» Лукашенко в Европу. Ведь все возможные последствия (для всех) такой политики предсказать трудно.

Я бы не стал абсолютно исключать присутствия «фактора Лукашенко» во внутрипольских политических баталиях, особенно в следующем году. Если кто-то из польских политиков в упор не видит Лукашенко, то он сам может о себе напоминать в тех или иных ситуациях, будь то по поводу Союза поляков в Беларуси или насчет любой другой темы, небезразличной для польского общества.

Некоторые эксперты в Варшаве говорят, что Лукашенко все же может появиться с визитом в Польше – но уже по приглашению нового президента. Можно вспомнить, что у президента Квасьневского был принцип, что всегда лучше разговаривать, чем не разговаривать. А у президента Качиньского принцип, что лучше разговаривать, если есть о чем.

Raman Yakauleuski

Realpolitik Polish Style

When the leader of neighboring Belarus appeared in September in Vilnius and met the president of Lithuania, it became, after all, an event and a sensation of local significance. After awhile, in different mass media the speculations appeared that Warsaw might become the next objective for the Belarusian ruler. How the current relations between Belarus and Poland and their real prospects may contribute to Lukashenka's appearance in Poland and the continuation of the dialogue between Belarus and the European Union?

After the publication of the article about Belarus which was written jointly by the heads of foreign ministries of Lithuania and Italy there is a feeling that it may have been co-authored by their Polish colleague as well. He also advocates the "entanglement" of Lukashenka into Europe being guided by pragmatic considerations.

Naturally, to a large extent the pragmatism, or the realpolitik, as this line of behavior is also known, helps strongly to promote the domestic business. To what extent business interests may coincide with national interests of any given country which adhere to the European values is a matter for debate. It was confirmed once again by the Lithuanian-Belarusian forum held in September in Vilnius with Lukashenka's participation.

Meetings in the Presidential Palace, the Foreign Ministry, the Sejm, and the non-governmental Center for International Relations were not held without discussions on this subject. Positions of the Foreign Ministry and the Government of Poland in respect of the current Eastern policy and Belarus in particular are now clearer to me. In my opinion, it resembles now in large measure the well-known position of the German Foreign Ministry when it was headed by Frank-Walter Steinmeier.

I believe that the recent parliamentary elections in Germany which resulted in the forthcoming change of leadership of the Foreign Ministry should correct to some extent Berlin's policy towards Minsk. Advances and compromises of one party which accompanied for some past time the so-called dialogue between the European Union and Lukashenka's regime were never matched up to by the other party. German Ambassador to Belarus Gebhardt Weiss who was a great enthusiast of this dialogue had to recognize it recently in one of his interviews. This recognition with a bitter taste was made in his recent interview which the Embassy had to disseminate by its own means.

The matter is that one "respectable" presidential newspaper tried to amend the text of this interview, and it prompted the Ambassador to protest. And only

a week after the Day of Reunification of Germany, on the occasion of which this publication was conceived, the author's text of this interview was published after all. It is just a remark to illustrate Minsk's behavior.

I do not think that now, when a political scandal, associated with some renowned figures of the ruling party, broke out in Poland, the Polish government would afford to take up from Berlin the torch of the "enthusiasts' march" in respect of the ruling regime in Belarus. I deliberately do not use here the name of the Polish capital city where such realpolitik of Prime Minister Donald Tusk and Foreign Minister Radosław Sikorski is not shared by everyone.

Adepts of such policy towards Lukashenka still cherish a hope for emergence of some groups of influence within the ruling nomenklatura which will if not democratize but at least modernize the ruling regime. A kind of Gorbachev's perestroika Belarusian style. I am not certain that supporters of such hypotheses are always accurately informed about Belarusian realities. But without accurate information various assumptions about processes that go on within the ruling class in Belarus seem to be simply speculative. And irresponsible.

According to Michal Kacevicz, editor of Polish Newsweek, Polish public opinion came to a standstill. Popular belief in "color revolutions" turned out to be naïve in respect of Belarus. As for the Polish initiative of the Eastern Partnership, it is, in the editor's opinion, merely a mutation of ideas about Eastern interests.

It should be pointed out that in political circles both in Lithuania and Poland such realpolitik of governments with Lukashenka's ruling regime is not shared by everyone. If in the Lithuanian Seimas I would cite among its serious opponents and critics, for example, the head of the International Affairs' Commission Audronius Ažubalis, I have not noticed such outstanding critics in the Polish Sejm.

In the Polish Sejm there is a group of parliamentarians on relations with Belarus. But it is not a group of interparliamentary cooperation but simply "friends of Belarus", as they call themselves, who are concerned with prospects of democracy, freedom of media and civil society in the neighboring country where the parliament was appointed and not elected at free elections, and this parliament is now a mere appendix of the Presidential Administration. This is why no opportunities for cooperation are seen in this area of relations between Poland and Belarus. One should point out here the important role of Lithuanian and Polish MEPs in the presence of the Belarusian topic in the European Parliament. Their critical position is able to "sober" now and then both home and other politicians.

Some differences in assessments and approaches in the Polish foreign policy which happen to take place in the country's bodies of government are not concealed by anyone. For example, in the Presidential Palace. As one of our interlocutors, Eugeniusz Smolar, Solidarność's veteran, former president of the Center for International Relations (Warsaw), and now an expert of the European

Commission in matters of the Eastern policy, pointed out, the Polish president is renowned for his adherence to principles, now and then even very strong one. Mariusz Handzlik, minister for internationals relations in the President's office, retranslated in to us in a very persuasive manner.

The Polish president consistently supports the open-door policy towards Ukraine and Georgia as for their aspirations for EU membership. The principle of solidarity is an enormous success without precedent in history, probably, with only exception of Hanse. But it was a union of German-speaking towns. The European Union is multinational.

And the declared Eastern Partnership is impossible without free mass media and NGOs. And also if the situation with the Union of Poles in Belarus headed by Angelika Borys and unrecognized by the authorities remains unchanged. It is known that Lukashenka sees solely trade and economic advantages in such partnership. He spoke about it very passionately and at times convincingly at the opening ceremony of the business forum in Vilnius.

Today, the highest level of bilateral contacts between Warsaw and Minsk is limited by meetings between heads of governments and foreign ministries. Moreover, they did not take place in the capital cities of the two countries. As I understood from some conversations, after Radosław Sikorski was on a visit in Bialowieza forest in Belarus in last September, it is now the turn of his Belarusian counterpart Siarhiej Martynau to come on a visit. It looks like he is expected.

It is possible that heads of foreign ministries of two countries will choose to meet again in the same forest but on its Polish side. As for the next meeting of prime ministers, Donald Tusk cannot come to Minsk for the time being due to some very specific reasons. According to some information, his passport is stamped with the prohibitive stamp of the Belarusian border guards, impressed there at the time when Tusk was not yet Prime Minister. So, a meeting of the prime ministers of two countries on the Belarusian territory does not seem possible yet for purely technical reasons of legal nature. And the time has not come yet for a meeting between presidents of Poland and Belarus. This answer Mariusz Handzlik, minister in the President's office, gave to the question about a possible visit of Lukashenka to Poland.

Another issue was debated during conversations in Warsaw: may "Lukashenka's factor" be used in the rough fighting between the opposition and the government which is now under way in Poland, as well as in the presidential campaign that should end in next autumn?

As practically all Polish interlocutors reassured, they are not inclined to see any role of this factor at the forthcoming presidential election in Poland. At the same time, some of them pointed at ramifications of Lukashenka's visit to Vilnius which influenced negatively relations between Poland and Lithuania. The recep-

tion of Lukashenka at the presidential level would have infringed in some way upon the existing strategic partnership and solidarity of the heads of two States which neighbor Belarus. That is, "Lukashenka's factor" is still able to bother his neighbors.

They promise in Brussels and other European capitals that the launching of programs and projects in the framework of the Eastern Partnership should take place in practice in 2010. It is obvious that this process will not go without problems. Especially if among member states of the Eastern Partnership there will be a State under EU sanctions, even if they are suspended.

After the enactment of the Lisbon Treaty when posts of President and Minister for Foreign Affairs of the European Union are introduced, the governments of the EU member states will have to have more concurrence in the foreign policy than they have now. And more responsibility on the part of those who continue to hope for Lukashenka's "entanglement" into Europe. After all, it is difficult to predict all possible ramifications of such policy for everybody.

I would not leave out completely the presence of "Lukashenka's factor" in Polish political infightings. Especially in the next year. If some of Polish politicians completely ignore Lukashenka, he is able to remind about himself in some or other situations. Be it about the Union of Poles in Belarus or on any other topic which is not indifferent to the Polish society.

Some experts in Warsaw say that Lukashenka still may pay a visit to Poland. But already on the invitation of the new president. It may be recalled that President Kwaśniewski had a principle that it is always better to talk than not to talk. And President Kaczyński has a principle that it is better to talk when there is something to talk about.

ЗМЕСТ / CONTENTS

Павел Белавус

Варшава – Мінск: непараўнальныя параўнанні 9

Pavel Belavus

Warsaw – Minsk: Incomparable Comparisons 11

Павел Белавус

Вялікі футбол ля беларускай мяжы 14

Pavel Belavus

Big-Time Soccer near the Belarusian Border 16

Юры Дракахруст

**Беларусь-Польшча:
ці перакрыжоўваюцца паралельныя? 18**

Yury Drakakhrust

**Belarus-Poland:
Will the Parallels Intersect? 22**

Юры Дракахруст

Як пачуваецца Польшча ў Эўразьвязе? 26

Yury Drakakhrust

How Does Poland Feel in the European Union? 30

Юрась Каласоўскі

Беларусь і Польшча – абумоўленасць выбару 34

Yuras Kalasouski

Belarus and Poland: Conditions of Choice 38

Юрась Каласоўскі

**Ізноў на ростанях,
або Чаму Польшча кліча Беларусь у Еўропу 42**

Yuras Kalasouski

**At the Crossroads Again
or Why Does Poland Call Belarus into Europe? 50**

Аляксандр Класкоўскі

Як я ледзь не стаў інтэрвентам 58

Aliaksandr Klaskouski

How I Almost Became an Invader 63

Ліна Новік

Польшча 89' – Беларусь 91'.
Нераўназначныя змены: рэформы адукацыі 68

Lina Novik

Poland 89' – Belarus 91'. Inadequate Changes:
Educational Reform 72

Ліна Новік

Турыстычныя перспектывы Беларусі.
Польскі досвед 75

Lina Novik

Touristic Perspectives of Belarus.
The Polish Experience 77

Пётр Рудкоўскі

Правая Польшча, левая Беларусь 79

Peter Rudkouski

Right-wing Poland – Left-wing Belarus 83

Dennis O'Harlem

Этот непреодолимый визовый барьер. 86

Dennis O'Harlem

This Insurmountable Visa Barrier. 89

Хведар Скрайновіч

Польскі шлях праз беларускія акуляры 92

Khviedar Skrajnovich

The Polish Way Seen through the Belarusian Glasses 97

Хведар Скрайновіч

Эўрачэмп-2012.
Беларускіх заўзятараў таксама чакаюць 102

Khviedar Skrajnovich

Euro-2012.
Belarusian Fans Are Also Expected 105

Павел Усов

Беларусь и «цивилизационная» миссия Польши 108

Paviel Usau

Belarus and the "Civilizing" Mission of Poland 112

Павел Усов

О солидарности, или
О том, чего не хватает белорусскому обществу 116

Paviel Usau

About the Solidarity,
or What the Belarusian Society Lacks 119

Франц Чарнышэвіч

Польскія ўрокі свабоды 121

Frants Charnyshevich

The Polish Lessons of Liberty 126

Франц Чарнышэвіч

Цяжкія пошукі 129

Frants Charnyshevich

Difficult Quests 131

Франц Чарнышэвіч

Крэсы нашы цяжкія 133

Frants Charnyshevich

Our Difficult Lands 136

Роман Яковлевский

Белорусские еврореалисты 139

Raman Yakauleuski

Belarusian Euro-realists 142

Роман Яковлевский

Realpolitik по-польски 145

Raman Yakauleuski

Realpolitik Polish Style 149

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH

CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

«Цэнтр міжнародных адносінаў» – гэта незалежны, няўрадавы асяродак, які займаецца польскай замежнай палітыкай і найбольш істотнымі для яе праблемамі. Асноўная дзейнасць Цэнтра – палітычныя кансультацыі, сталы маніторынг замежнапалітычных дзеянняў ураду, а таксама апісанне актуальнай міжнароднай сітуацыі ў Польшчы. З гэтай мэтай мы рыхтуем справаздачы і аналіз, праводзім канферэнцыі і семінары, публікуем артыкулы і кніжкі, вядзем даследчыя праекты і арганізуем рабочыя групы. На працягу шматгадовай дзейнасці ў нас атрымалася стварыць кола сталых супрацоўнікаў і збудаваць дыскусійны форум пра замежную палітыку для палітыкаў, парламентароў, дзяржаўных і мясцовых чыноўнікаў, журналістаў, навукоўцаў, студэнтаў і прадстаўнікоў іншых няўрадавых арганізацый. Мы лічым, што перад сённяшнімі выклікамі польскай замежнай палітыкі мы павінны падтрымліваць грамадскія дэбаты такога кшталту ў Польшчы і пра польскую міжнародную палітыку.

Адрас:
Ul. Emilii Plater 25
00-688 Warszawa
Tel. +48 22 646 52 67/68
Fax +48 22 646 52 58
E-mail: info@csm.org.pl

Center for International Relations (CIR) is an independent, non-governmental, 12-year-old think-tank, dedicated to the study of international relations and the foreign policy issues, which are of crucial importance to Poland, Europe and transatlantic relations in both the long and short-term perspective. CIR carries out original research projects, prepares reports and analyses and participates in international projects in cooperation with similar institutions in several countries. Also, CIR has founded the Foreign Policy Club – an influential forum for foreign policy analysis and debate, involving hundreds of leading politicians, diplomats, civil servants, local governmental officials, academics, students, journalists, and representatives of other NGOs.

Our goals are:

- to create a Polish 'foreign policy community', involving politicians, civil servants, diplomats, scholars, business people and journalists, who by force of arguments could influence the thinking about foreign affairs in Poland and abroad,
- to deepen the knowledge of international relations in Polish society,
- to influence the understanding of the goals of Polish foreign policy among the political and diplomatic elites in other countries as well as to make Polish leaders aware of foreign policy objectives of other countries.

Our sponsors: We acknowledge with gratitude that a number of projects implemented by CIR have been sponsored over the years by The Ministry of Foreign Affairs and Ministry of Defence of the Republic of Poland, The Ford Foundation, The German Marshall Fund of the United States, The Robert Bosch Stiftung, The Konrad Adenauer Foundation in Poland, The Stefan Batory Foundation, Warsaw.

Contact Info:
Ul. Emilii Plater 25
00-688 Warszawa
Tel. +48 22 646 52 67/68
Fax +48 22 646 52 58
E-mail: info@csm.org.pl

Польшча '89 – Беларусь '91
Poland '89 – Belarus '91

НЕРАЎНАЗНАЧНЫЯ ЗМЕНЫ
NON-EQUIVALENT CHANGES

Зборнік артыкулаў

Collection of articles

ISBN 978-83-88216-97-8

9 788388 216978

БЯСПЛАТНЫ АСОБНІК / NOT FOR SALE